

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний вищий навчальний заклад
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ *та* НАВЧАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

ЗБІРНИК МІНІ-КЕЙСІВ

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

УДК 159.9
ББК 88.4
П 86

Колектив авторів

**М. І. РАДЧЕНКО, Л. А. КОЛЕСНІЧЕНКО, Л. Л. БОРИСЕНКО,
В. В. ЗАВІРЮХА, Л. В. КОРВАТ, Ю. О. МАТВІЄНКО,
Л. В. МУЗИЧКО, Г. М. РОМАНОВА, В. В. СГАДОВА**

Рецензенти

М. Б. Євтух, д-р пед. наук, проф.
(АПН України)

Х. Ш. Бахтіярова, канд. пед. наук, проф.
(Національний транспортний університет)

Н. А. Бастун, канд. психол. наук, пров. наук. співроб.
(Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України)

Редакційна колегія юридичного факультету

Голова редакційної колегії В. Ф. Опришко, д-р юрид. наук, проф.

Відп. секретар редакційної колегії О. Ю. Нечипоренко, канд. екон. наук, доц.

Члени редакційної колегії: Ю. П. Бурило, канд. юрид. наук, П. Ю. Кикоть, канд. юрид. наук; О. Д. Крупчан, канд. юрид. наук, доц.; А. В. Омельченко, канд. юрид. наук, доц.; І. Ю. Онопчук, канд. фіз.-мат. наук, доц.; С. М. Ратушний, канд. юрид. наук, доц.; Ю. М. Рижук; Л. О. Савенкова, д-р пед. наук, проф.; Ф. П. Шульженко, д-р політ. наук, проф.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
Лист № 1/11-3733 від 06.05.10

**Психологія діяльності та навчальний менеджмент : зб.
П 86 міні-кейсів / [М. І. Радченко, Л. А. Колесніченко, Л. Л. Борисенко та ін.]. — К. : КНЕУ, 2010. — 151, [1] с.
ISBN 978-966-483-376-6**

Збірник міні-кейсів розроблений відповідно до програми з дисципліни «Психологія діяльності та навчальний менеджмент». Практикум містить міні-кейси, задачі та практичні ситуації, розв'язання яких сприятиме засвоєнню студентами набутих у процесі вивчення дисципліни знань і вмінь, їх систематизації та практичному використанню в навчальному процесі, який розглядається з позиції теорії управління. Навчальний матеріал містить завдання, що подаються за чітким уніфікованим алгоритмом. До кожного міні-кейса, задачі та ситуації додається список літератури.

Практикум може використовуватись у процесі психолого-педагогічної підготовки студентів ВНЗ будь-яких спеціальностей, а також буде корисним для всіх, хто розглядає навчальний процес з позиції теорії управління.

УДК 159.9
ББК 88.4

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ забороняється*

© М. І. Радченко, Л. А. Колесніченко,
Л. Л. Борисенко та ін., 2010
© КНЕУ, 2010

ISBN 978-966-483-376-6

ПЕРЕДМОВА

Збірник міні-кейсів розроблений відповідно до програми з дисципліни «Психологія діяльності та навчальний менеджмент», яка є вибірковою та забезпечує психолого-педагогічну підготовку студентів-економістів у Київському національному економічному університеті до викладацької діяльності. Така дисципліна не є традиційною в педагогіці: її мета — навчитись управляти розвитком людини в процесі її діяльності (навчальної, професійної та будь-якої іншої).

Пропонований практикум відповідає змісту посібника з аналогічною назвою, який є його теоретичним підґрунтям, і відповідно містить сім тем. Кожна тема складається з міні-кейсів, задач і практичних ситуацій, розв'язання яких неможливе без знання психологічних особливостей людей: вікових, індивідуальних, соціальних, що впливають на вибір тих чи інших стратегій навчання.

Основною вимогою до міні-кейсів, якої дотримувалися автори навчально-методичного видання, є наявність проблеми (інтриги, боротьби інтересів), яку необхідно розв'язати. Кожен міні-кейс має передтекстові (*мінімум, який необхідно знати*) та післятекстові завдання. Останні подаються за формою: а) *аналіз* (усвідомлення) ситуації з різних позицій її **учасників**; б) *пояснення* (корекція усвідомлення) ситуації з позиції фахівця-**теоретика**; в) *пред'явлення конкретних пропозицій* (корекція поведінки) з метою поліпшення ситуації з позиції фахівця-**практика**. Пропонований алгоритм дає можливість не тільки усвідомити проблемну педагогічну ситуацію з позицій її учасників, а й знайти раціональні способи її розв'язання з урахуванням раніше засвоєного теоретичного матеріалу.

Зміст задач та практичних ситуацій спрямований на розвиток здатності студентів аналізувати, узагальнювати та систематизувати теоретичний матеріал, порівнювати поняття, обґрунтовувати власну думку. Усе це сприятиме розвитку компетентності майбутніх фахівців.

Задачі та ситуації подані у кількості, достатній для забезпечення вибору їх виконання залежно від наявних інтересів студентів. Такий підхід водночас забезпечує уніфікацію та варіативність змісту навчальної дисципліни.

У створенні збірника міні-кейсів із курсу «Психологія діяльності та навчальний менеджмент» брали участь: Борисенко Л. Л. (тема 4), Завірюха В. В. (теми 2 та 4), Колесніченко Л. А. (тема 6), Корват Л. В. (тема 7), Матвієнко Ю. О. (теми 5 та 6), Музичко Л. В. (теми 1 та 3), Радченко М. І. (тема 5), Романова Г. М. (тема 3), Сгадова В. В. (тема 2). Електронну версію проекту здійснювала Матвієнко Ю.О.

Для підготовки даного доробку авторами були використані такі збірники задач та практикуми:

1. *Бордовская Н. В., Реан А. А.* Педагогика: Учебник для вузов. — СПб.: Питер, 2000. — 304 с.

2. *Гін А. О.* Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: Посіб. для вчителів. — 2-ге вид., доп. — Луганськ: СПД Резников В. С., 2007. — С. 50.

3. *Омеляненко В. Л., Кузьмінський А. І., Вовк Л. П.* Педагогіка: завдання і ситуації: Практикум. — 2-ге вид., випр. — К.: Знання-Прес, 2006. — С. 104–108.

4. Педагогический поиск / Сост. И. Н. Баженова. — 3-е изд., с испр. и доп. — М.: Педагогика, 1990. — 560 с.

5. Практикум з педагогіки: Навч. посіб. — 3-тє вид., перероб. і доп. / За заг. ред. О. А. Дубасенюк. — К.: Центр навч. літератури, 2004. — С. 160–167.

6. *Фридман Л. М.* Педагогический опыт глазами психолога: Кн. для учителя. — М.: Просвещение, 1987. — С. 40–42.

Тема 1 **ВСТУП ДО ПСИХОЛОГІЇ** **ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАВЧАЛЬНОГО** **МЕНЕДЖМЕНТУ**

Міні-кейси

1.1. Мінімум, який необхідно знати: індивідуальний підхід до студента у навчанні, індивідуальний стиль учіння студента, навчальна поведінка.

Індивідуальний стиль учіння студента

Спостережливий викладач усвідомлює, що його студенти порізню здійснюють власну навчальну діяльність. Одні, не дочекавшись повного викладення завдання, зразу беруться до роботи, краще досягають короточасних цілей порівняно з виконанням тривалих проєктів. З ентузіазмом сприймають усе нове, мають нахил до швидкої зміни діяльності. На питання відповідають швидко, не зважаючи на дрібниці, оскільки схильні довіряти наявній інформації. Мають нахил організовувати роботу інших. Другі, навпаки, прагнуть зважити всі обставини, дослідити умови, поміркувати, почути думку інших. Перш ніж діяти, спробують уявити можливі наслідки для себе і свого оточення. Часто сумніваються і перебувають у стані роздуму. Їм краще почекати й подивитися, як розгортатимуться події. Треті намагаються вивести правила з усіх випадків, встановити базові принципи явищ, з якими зіткнулися. Вони послідовно обмірковують проблему, розглядають її з різних точок зору. Мало цікавляться окремими фактами — важливішою є загальна «картина світу». Намагаються бути об'єктивними і не терплять суб'єктивності у поглядах. Четверті не довіряють суто теоретичним знанням, їм важливо перевірити їх на практиці. Вони намагаються віднайти найдосконаліші способи діяльності, знайти коротші шляхи для отримання результату. На відміну від перших їм властиво орієнтуватися на найповнішу інформацію про явище, з яким зіткнулися.

Молодому викладачеві Світлані Сергіївні найкраще співпрацюється зі студентами, які належать до першої групи, оскільки її діяльність має дуже багато спільних ознак з їхньою. Саме то-

му таким студентам вона приділяє більше уваги, вони отримують більше схвальних оцінок своєї діяльності, ніж інші. Інколи «несхожі» на викладача студенти чують дорікання: хтось занадто обережний у судженнях, хтось надміру посиляється на теорію, а хтось взагалі нехтує посиланнями на теоретичне підґрунтя тощо. Останнім часом Світлана Сергіївна виробила критерій оцінювання виконання завдання студентами — якщо воно виконується не в такий спосіб, який використала б вона, результат не може заслуговувати на високий бал. Така позиція викликає опір серед студентів, викладача звинувачують у необ'єктивності оцінювання.

А. Проаналізуйте ставлення викладача до особливостей навчальної поведінки студентів різних груп і визначте, чи розуміє вона те, що йдеться про різні індивідуальні стилі учіння студентів (усвідомлення).

В. Поясніть ситуацію, що склалася з оцінюванням результатів учіння студентів, з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно виконати викладачеві, аби уникнути можливого конфлікту зі студентами з приводу його підходу до оцінювання результатів навчання студентів (корекція поведінки) з позиції досвідченого педагога-практика.

Розв'язування

А. Усвідомлення

Можливі аргументи, переконання та думки викладача

1. Я була сумлінною студенткою, завжди старанно виконувала всі завдання й отримувала за це високі оцінки.

2. За роки навчання в університеті я виробила найкращий спосіб здобуття знань.

3. Ефективність мого способу навчатися підтверджено червоним дипломом, який я отримала.

4. Студенти, які прагнуть стати хорошими фахівцями, мають бути такими ж старанними в процесі опанування професії, як і я.

5. Усі, хто навчається не так, виявляють нераціональний спосіб здобуття знань і недостатній рівень старанності у навчанні.

6. Студенти, які навчаються так само, як і я, отримують за час навчання у вищому навчальному закладі найповніші та найглибші знання.

7. Студенти, які навчаються нерационально, не набувають навчально-професійного досвіду в повному обсязі.

В. Корекція усвідомлення

1. Кожен студент, як суб'єкт учіння, має свої індивідуальні особливості здійснення навчальної діяльності, які проявляються в різних індивідуальних стилях учіння. Стиль учіння студента зумовлюється його індивідуальними та особистісними характеристиками, що коригуються специфікою діяльності навчання. Завдяки стилю студент адаптується до вимог діяльності, яку він виконує, та використовує наявний у нього психічний потенціал для забезпечення її ефективності.

2. Не можна вважати, що раціональний стиль учіння, вироблений однією особою, повинен бути так само раціональним і для іншої. Взагалі раціональним стиль може бути лише щодо вимог діяльності, а не стосовно можливостей людини.

3. Кожний студент має власний набір переваг, які забезпечують певний рівень ефективності виконання учіння. Може йтися про досить високу ефективність учіння, тоді слід визнати, що стиль добре компенсує відсутність у суб'єкта учіння певних можливостей і для нього саме він (а не стиль діяльності викладача) є найраціональнішим.

4. Відомий факт, що стиль діяльності вчителя може не збігатися зі стилями учіння окремих учнів. Ідеться про так званий конфлікт стилів. Неусвідомлення цього факту призводить до того, що вчитель не враховує індивідуальних особливостей учіння «несхожих» з ним учнів під час організації навчання. Наслідки проявляються різними деформаціями діяльності вчителя.

С. Корекція поведінки

1. Викладачеві перш за все потрібно звернути увагу на той факт, що його дії при оцінюванні результатів навчання певної категорії студентів викликають незадоволення з боку останніх. Оскільки йдеться не про поодинокі випадки, а про певну систему (посилаємося на вироблені викладачем критерії оцінювання), треба проаналізувати власну позицію та відшукати в ній хибні аргументи.

2. Визнавши факт, що студенти не є схожими одне на одного, а також те, що хороший студент — це не копія самого викладача, останньому слід зрозуміти, що високий результат може бути досягнутий різними шляхами. Саме тому потрібно виробити об'єктивні критерії оцінювання результатів навчальної діяльності студентів, позбувшись наявних суб'єктивних.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 25–27.
2. Музичко Л. В. Стиль учіння та його вплив на навчальну діяльність студентів // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Ред. кол. В. О. Зайчук, О. Я. Савченко, М. Ф. Дмитриченко та ін. — К.: ЗАТ «НІЧЛАВА», 2003. — С. 180–184. — Спецвипуск.

1.2. Мінімум, який необхідно знати: стиль педагогічної діяльності, фасилітувальна функція вчителя.

Диференційований підхід під час організації навчання

Викладач, організовуючи навчання, виявляє чітку орієнтацію на взаємодію з «сильними» студентами. Цих студентів він знає на ім'я, решту ідентифікує в обличчя та за списком журналу. Є досить прискіпливим при оцінюванні знань студентів, що призводить до заниження оцінок, які він ставить за результати їхньої роботи. Не схильний до спільної роботи в аудиторії з широким загалом студентів, на заняттях вони найчастіше самостійно виконують індивідуальні завдання. Орієнтований навчити студентів використовувати здобуті знання, а не накопичувати суто теоретичний досвід. У групах, де він працює, студентів, гідних, на думку викладача, його уваги, решта студентів називають улюбленцями чи привілейованими. Дехто з тих, хто не потрапив до когорти «обраних», ображаються і кажуть про те, що вони не подобаються викладачеві і тому він ставиться до них несерйозно. Деякі взагалі махнули рукою, не вчать предмета і не бачать сенсу напружуватись та доводити викладачеві, що вони також можуть більше. Є частка студентів, яким нецікаво навчатися загалом, і тому їм байдуже, як поводить викладач. А ті студенти, яким приділяється основна увага викладача, говорять про нього як про фахівця найвищого гатунку.

А. Проаналізуйте ставлення викладача до студентів з різними навчальними можливостями та ставлення студентів до такого диференційованого підходу до них з боку викладача (усвідомлення).

В. Поясніть ситуацію, що виявляє ставлення викладача до «сильних» та «слабких» студентів і зумовлену ним навчальну взаємодію з різними категоріями студентів, з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, необхідні викладачеві, аби уникнути можливого конфлікту зі студентами з приводу його диференціації навчання різних студентів (корекція поведінки) з позиції досвідченого педагога-практика.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 556–557.

2. Никитина Н. Н., Железнякова О. М., Петухов М. А. Основы профессиональной педагогической деятельности: Учеб. пособие для студ. учреждений сред. проф. образования. — М.: Мастерство, 2002. — С. 93–107.

1.3. Мінімум, який необхідно знати: організаційно-психологічна структура діяльності (за В. А. Козаковим), зміст кожного елементу цієї структури.

Прибічник авторитетів

Викладач на семінарських заняттях вимагає від студентів відповідей у межах теоретичних поглядів тих науковців, учення яких висвітлювалось під час лекції. Якщо студент намагається висловити власну думку або посиляється на погляди інших учених (особливо, якщо вони мають дискусійний характер), викладач обмежує такі спроби й апелює до відомих йому «наукових авторитетів». За жодних обставин не дозволяється виходити за межі змісту тих питань, які визначені планом заняття. Викладач дуже полюбляє польську приказку «Що занадто — то не здорово» і використовує її як аргумент, знижуючи оцінку, коли студент «перебільшує повноваження».

А. Проаналізуйте ставлення викладача до прагнення студентів розширити межі знань, які вони опановують вивчаючи певну навчальну дисципліну, та відшукайте причину такої поведінки викладача (усвідомлення).

В. Поясніть ситуацію, коли викладач намагається обмежити навчальну активність студентів, з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, необхідні викладачеві, аби не стояти на заваді більш ґрунтовного вивчення студентами змісту предмета, який він викладає (корекція поведінки), з позиції досвідченого педагога-практика.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 12–13.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 84.
3. Казаков В. А. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Підручник. — Ч. 1. Психологія суб'єкта діяльності. — К.: КНЕУ, 1999. — С. 13–26.

Ситуації та задачі проблемного характеру

1.4. Учитель-початківець, готуючись до проведення свого першого уроку, склав конспект, у якому відобразив зміст теми уроку, поставив загальні навчальні цілі, продумав, чим зацікавить учнів під час вивчення теми, з точністю до хвилини розподілив увесь обсяг часу й визначив, чим конкретно займатимуться учні на кожному етапі уроку, і відповідно до цього дібрав методи навчання. Звернувшись за консультацією до більш досвідченого колеги, отримав зауваження про те, що є важлива обставина, яку не було враховано. За таких умов управління навчання на уроці може виявитися недостатньо ефективним.

✓ *Назвіть функцію управління навчанням, яка не реалізована повною мірою вчителем-початківцем? У чому полягає помилка, якої він припустився, готуючись до заняття?*

Розв'язування

Серед функцій управління навчанням недостатньо реалізованою виявилась функція планування, яка полягає в орієнтовному описі майбутнього процесу досягнення навчальних цілей. Для того щоб функція була реалізованою, вчитель повинен був поставити точні цілі навчальної взаємодії з учнями, тобто визначити, якими знаннями, вміннями, навичками володітиме учень, опанувавши зміст теми. Йдеться про опис дій, на які буде спроможний учень після вивчення певного навчального матеріалу. Вчитель обмежився формулюванням лише загальної навчальної мети, яка є надто абстрактною для того, аби планувати конкретні шляхи її досягнення. Планування заняття звелось лише до хронометражу процесу

взаємодії з учнями, що дало змогу вчителю створити формальну структуру уроку. Вона мала б сенс у поєднанні з формулюванням задач (конкретних шляхів досягнення цілі), розв'язання яких привело б до появи певних елементів досвіду учнів. Досвідченіші педагоги мають вищий рівень професійної майстерності, який виявляється у повнішому розгортанні планування навчання. Йдеться про можливість прогнозувати перебіг і результат учіння дітей з урахуванням особливостей наявних умов навчання.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 25–27.

2. Психологія та педагогіка: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 552.

1.5. Розпочинаючи заняття з нової теми, викладач проголошує: «Сьогодні у нас нова тема. Для того щоб отримати оцінку, вам потрібно виконати самостійну роботу в посібнику (будь-яке завдання на вибір). Будьте уважні: питання теми увійдуть до переліку питань, що виносяться на екзамен». Протягом заняття він організовує роботу студентів і звертає увагу лише на пояснення нового матеріалу, дає відповіді, прояснюючи незрозумілі моменти.

✓ *Визначте, яка функція управління навчанням не проявляється у викладацькій діяльності? Як саме її відсутність впливає на ефективність учіння студентів?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 25–27.

2. Психологія та педагогіка: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 552.

1.6. Є студенти, яким для того, аби усвідомити помилковість власних дій та зрозуміти сутність цих помилок, обов'язково потрібний зовнішній контролер. Інші студенти здатні самостійно проаналізувати процес і результат своєї діяльності й усвідомити свої «слабкі» місця. Так само деякі педагоги не бачать недоліків реалізації ними своєї професійної діяльності і займають таку позицію: «Якщо студент чогось не знає і не вміє — винуватий лише

він: виявив недбалість, лінувався, недостатньо розумний, неправильно розставив пріоритети у навчанні тощо».

✓ *З'ясуйте, який компонент процесу навчання потребує здатності суб'єкта навчання (студента, викладача) до самоаналізу, самооцінки з метою встановлення рівня прояву і результативності своєї діяльності?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 24.

1.7. Научуваність, як вияв готовності особи до засвоєння знань, впливає на стиль засвоєння нею знань. Учень початкової школи із зусиллям, поверхнево, на короткий термін запам'ятовує навчальну інформацію. Виконує завдання недбало, під тиском, механічно, не розуміючи його змісту. Часто працює за методом спроб і помилок. Байдуже ставиться до навчання, потребує керування з боку вчителя або іншого дорослого. Отримує низькі бали за свою роботу і не прагне отримувати вищі.

✓ *Визначте, про який стиль виконання навчальної діяльності (за Г. Клаусом) йдеться? Як учитель повинен управляти навчанням дітей, що характеризуються такими індивідуальними відмінностями?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 17–18.

2. Клаус Г. Введение в дифференциальную психологию учения: Пер. с нем. И. В. Равич-Щербо. — М.: Педагогика, 1987. — С. 92.

3. Власова О. І. Педагогічна психологія. Навч. посіб. — К.: ІПО, ф-т соціології та психології КНУ імені Тараса Шевченка, 2001. — С. 125–127.

1.8. Викладач, посилаючись на те, що в університеті значно зменшено кількість часу на аудиторну роботу, а навчальний матеріал складний, намагається «полегшити» студентам навчання. Через це на семінарських заняттях він продовжує читати лекції, щоб мати змогу самому викласти студентам усі питання, передбачені навчальною програмою. Кожне заняття є інформаційно насиченим, оскільки викладач витрачає багато часу на підготовку до нього, ознайом-

люється з великою кількістю наукової літератури. Викладач сподівається, що в такий спосіб він допоможе студентам найкраще засвоїти навчальний матеріал. На екзамені він зіткнувся з ситуацією, коли студенти виявили недостатньо високий рівень знань.

✓ *Зазначте, які особливості навчання студентів наведені в ситуації? Чи можна назвати таке навчання спільною діяльністю основних суб'єктів навчання? У чому полягає помилка викладача під час організації навчання студентів?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 10–11.
2. Казаков, В. А. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Підручник. — Ч. 1. Психологія суб'єкта діяльності. — К.: КНЕУ, 1999. — С. 13–26.
3. Психологія та педагогіка: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 261–265.

1.9. Викладачеві не вдалося одразу встановити контакт зі студентами в лекційній аудиторії. Після кожної лекції, яка читалася цим студентам, він заходив на кафедру і скаржився колегам, що взаємодія зі студентами цього курсу виснажує його сили і підриває здоров'я. На його думку, йому не поталанило, тому що на потці підібралися безвідповідальні студенти: вони несерйозно ставляться до навчання, не поважають свого викладача, на лекції не слухають, а займаються своїми справами й заважають тим небагатьом, хто прагне отримати знання.

✓ *Вкажіть, яку функцію управління навчання не вміє реалізовувати викладач? Які дії він повинен був здійснити, щоб забезпечити упорядкованість процесу навчання?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 27.

1.10. Викладач вважає, що найсильніший ефект від навчання у вищій школі студент отримає, коли знання здобуватимуться ним самостійно. Для цього існують відповідні умови: кожна дисцип-

ліна має навчальну програму, в якій відображено базу знань; навчальний заклад зібрав велику бібліотеку навчальної та наукової літератури тощо. На його думку, основне призначення викладача — презентувати «еталонні» знання і забезпечити зворотний зв'язок зі студентами, аби встановити ступінь оволодіння ними навчальним матеріалом.

✓ *Визначте, яка функція управління навчанням гіпертрофовано подана у структурі управлінських дій викладача? Який, на вашу думку, найдоцільніший спосіб реалізації викладачами цієї функції в умовах збільшення обсягу часу на самостійне вивчення дисциплін?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 27.

1.11. Марія Іванівна — вчителька з тридцятирічним стажем педагогічної діяльності. Свое основне завдання вбачає в тому, щоб озброїти учнів знаннями, які можуть їм знадобитися в майбутньому житті. Саме тому до навчання ставиться з повагою, вважає, що це — складний процес, який потребує відповідального ставлення, докладення великих зусиль. Її лозунг: «Знання за собою в мішку не носити. Чим їх більше — тим краще». Учням часто говорить про те, що їй не цікавить, як вони виконають завдання, головне — це результат, лише він є заліковим показником. Навіть у разі використання оригінального способу розв'язання завдання, але не з таким результатом, на який вона сподівалась, виконання вважається не правильним. Свою позицію вона пояснює тим, що їй досвід дозволяє їй бути прискіпливим суддею, коли вона оцінює якість знань, а учні повинні бути вдячними за те, що мають нагоду скористатися цим досвідом.

✓ *Зазначте, яка освітня парадигма виявляється в педагогічній діяльності вчителя? Які функції управління навчанням є домінуючими, а які недостатньо проявляються при такому підході до навчання?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 554–555.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 25–27.

1.12. Іван — випускник педагогічного університету. Свого часу він дуже здивував своїх однокласників вибором саме цього навчального закладу. У класі не було учня, який більше ніж він не любив вивчати різні теорії та накопичувати знання «на майбутнє». Йдучи до школи вчителем, Іван налаштований на те, що своїх учнів він учить по-іншому. Його принцип: «Якщо ти не знаєш правила, але пишеш грамотно — ти навчений. Якщо ти не знаєш змісту теорії, що лежить в основі певного явища, але вмієш практично застосувати свої знання — цього достатньо». Основне правило взаємодії з учнями полягає в тому, щоб показати самому, як можна застосувати певне знання, щоб натренувати учнів виконувати доцільні дії у стандартних ситуаціях та шукати способи виконання дій різними способами.

✓ *Встановіть, яка освітня парадигма обумовлюватиме педагогічну діяльність учителя? Які особливості прояву функцій управління навчанням спостерігаються з таким підходом до навчання?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 556–558.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 25–27.

1.13. Вчителька, яка працює в групі подовженого дня, дуже віддана своїй роботі: вона любить дітей, отримує задоволення від того, як діти радіють своїм першим «відкриттям». Вона намагається навчати їх «не знанням, а способам самостійно їх здобувати». Діти вільно спілкуються зі своєю вчителькою, не бояться потрапити в ситуацію, коли можуть бути покараними за свою необізнаність. Коли дитина не розуміє, як виконувати певне завдання, вчителька не поспішає говорити, як правильно виконувати завдання — спочатку вона спонукає її до роздумів, усвідомлення того, що відомо у завданні, що потрібно відшукати і які дії для цього можна здійснити.

✓ *Назвіть, яка освітня парадигма обумовлюватиме педагогічну діяльність учителя? Який механізм соціалізації використовує вчителька для полегшення виконання дітьми навчальної діяльності?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 554–558.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 25–27.

1.14. Викладач університету ставиться до своїх студентів як до партнерів у навчанні, завжди налаштований на співпрацю. Він знає багатьох студентів на ім'я, а не тільки впізнає в обличчя. Займає доброзичливу позицію у стосунках, саме тому спілкування зі студентами не обмежується лише навчанням — до нього часто звертаються за порадою. Однак дружні міжособистісні стосунки ніколи не стають на заваді об'єктивному оцінюванню результатів роботи студентів. Викладач не переобтяжує зміст занять зайвою теорією («для загального кругозору»), а орієнтує студентів на використання здобутих знань. Розпочинаючи заняття, викладач чітко визначає, який досвід здобудуть студенти по його завершенні. Такий підхід дає можливість зорієнтувати студента в тому, що і з якою метою вони роблять на занятті.

✓ *З'ясуйте, які змістовні ознаки стилю педагогічної діяльності виявляються в роботі вчителя? Чи можна назвати такий стиль навчання фасилітувальним?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 556–557.

2. *Никитина Н. Н., Железнякова О. М., Петухов М. А.* Основы профессиональной педагогической деятельности: Учеб. пособие для студ. учреждений сред. проф. образования. — М.: Мастерство, 2002. — С. 93–107.

1.15. Учитель старших класів схильний диференціювати своїх учнів за рівнем ефективності у навчанні. Для цього він використовує лише дві градації — виділяє «сильних» та «слабких». Залежно від цього він по-різному організовує навчальну взаємодію з учнями. Із «сильними» заграє й поблажливо ставиться до них, оцінюючи результати їхнього навчання. Натомість до «слабких» ставиться суворо, а оцінюючи їхні знання, як правило, занижує оцінки. Основна робота вчителя зводиться до подання нових знань та контролю рівня їх засвоєння учнями. Дуже рідко йдеться про демонстрацію можливості використання здобутих знань.

✓ *Визначте, які змістовні ознаки стилю педагогічної діяльності виявляються в роботі вчителя? Що в діяльності педагога не дає підстав вважати його стиль навчання спрямованим на співпрацю?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 556–557.

2. Никитина Н. Н., Железнякова О. М., Петухов М. А. Основы профессиональной педагогической деятельности: Учеб. пособие для студ. учреждений сред. проф. образования. — М.: Мастерство, 2002. — С. 93–107.

1.16. Спостерігаючи за роботою викладача, починаєш розуміти, що йому байдужі його студенти (він не знає ані їхніх прізвищ, ані в обличчя), а також те, які знання вони здобувають. Арсенал методів навчання, які ним використовуються, вкрай збіднений. Серед них переважають методи перевірки та контролю. Викладач полюбає на початку заняття роздати завдання студентам, наприкінці заняття пропонує сусідам по парті обмінятися роботами і перевірити правильність виконання та поставити оцінку. Після цього оцінки переносить до журналу, але зазвичай трохи нижчі. У разі усного опитування виявляє схильність занижувати оцінку знань студентів. Коли студент намагається апелювати до викладача щодо недооцінювання результатів його роботи, у відповідь агресивно реагує.

✓ *Встановіть, які змістовні ознаки стилю педагогічної діяльності виявляються в роботі викладача? Проаналізуйте описані прояви організованого вчителем навчання та визначте, які компоненти спільної діяльності проявляються формалізовано?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 556–557.

2. Никитина Н. Н., Железнякова О. М., Петухов М. А. Основы профессиональной педагогической деятельности: Учеб. пособие для студ. учреждений сред. проф. образования. — М.: Мастерство, 2002. — С. 93–107.

3. Психологія та педагогіка: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 261–265.

Тема 2

ПЛАНУВАННЯ НАВЧАННЯ

Міні-кейси

2.1. Мінімум, який необхідно знати: цілепокладання, відбір і формування змісту навчального матеріалу, правила планування занять, вибір методу навчання.

Випадок на лекції

Пролунав дзвоник, студенти зайняли свої місця в аудиторії і приготувалися слухати лекцію викладача філософії Оксани Федорівни. Зазвичай вона давала матеріал студентам з посібника, надиктовуючи майже дослівно. Знаючи про те, що зміст лекції можна прочитати вдома в підручнику, студенти не конспектують матеріал лекції, а займаються своїми справами. Викладач зробила зауваження студенту Євгену, який розмовляв і також не конспектував. «Вибачте, але мені не цікаво на лекції, — заявив він. — Цей матеріал я можу прочитати в посібнику й підготуватися до іспиту самостійно». Викладач, ледве стримуючи гнів, зауважує: «Ви прийшли вчитися, а не розважатися. На лекції я даю матеріал у відповідності до навчальної програми. Якщо вам не цікаво, можете не відвідувати моїх лекцій, а на іспиті ми подивимося, як ви самостійно опрацюєте матеріал».

А. Проаналізуйте ситуацію з позиції викладача і студента (усвідомлення).

В. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно зробити викладачеві та студенту для розв'язання цієї конфліктної ситуації (корекція поведінки) з позиції досвідченого педагога-практика.

Розв'язування

А. Усвідомлення

Можливі аргументи, переконання та думки викладача

1. Я даю той матеріал, який передбачений програмою, а якщо студент хоче більше дізнатися, то може знайти інформацію

сам і на семінарському занятті поділитися нею з іншими студентами.

2. Лекція є лекція, на неї потрібно ходити, а з таким ставленням до занять взагалі не потрібно було вступати до університету.

3. Не подобається вам, залиште аудиторію — не заважайте слухати іншим.

4. Я так стараюся дати те, що їм потрібно, а вони не можуть цього усвідомити.

5. Невже вони не розуміють, що прочитавши конспект, а потім ще й підручник, вони краще запам'ятають матеріал і краще підготуються до іспиту.

6. Конспект — це стислий виклад матеріалу, де вибрано найголовніше. По ньому ж легше готуватися до модульного контролю та іспиту.

7. Які не виховані нині студенти, вони ж зовсім не поважають людську працю. Що вони собі дозволяють?

8. Це ж я цей посібник сама написала, там же мої думки.

9. Головна мета викладача — дати мінімальний обсяг знань, а хто хоче поглибити свої знання — нехай використовує додаткову літературу.

10. Який зухвалий студент. Ой, дитино, у мене 15 років викладання за плечима, напевне, я краще знаю, що тобі потрібно.

11. Ні краплі поваги. Я прагну економити їхній час, щоб не сиділи з підручником до півночі, а йому, бачте, не цікаво.

12. Якби була активніша аудиторія, то й лекція була б цікавішою, але ж вони й писати не хочуть.

13. Які студенти пішли в наш час! Що за зневага до викладача? Ну нехай, іспит покаже їхні знання.

14. Викладач знає краще, що і як йому робити. Я викладаю так, як вважаю за потрібне.

15. Не хочеш вчитися — не заважай іншим.

17. Деякі студенти крім конспекту нічого не читають.

18. А я на іспиті не відійду від нього.

Можливі аргументи, переконання та думки студента, якому на лекції не цікаво

1. Конспект лекції я й сам можу написати. Я хотів би почути на лекції інформацію, якої немає в посібнику.

2. Я не підтримую таку методику викладання, і багато хто зі студентів згодні зі мною.

3. Краще б я цей час витратив на щось інше, корисніше.

4. Можна було б і не залякувати іспитом.

5. Навіщо відвідувати лекції, на яких мені не цікаво, які не дають змоги отримати нові знання?

6. Людство, наука прогресують, а старі методи викладання залишаються.

7. Я все вивчу й отримаю високий бал на іспиті.

8. Це марна трата часу — сидіти тут. Наступного разу мене тут не буде.

9. Яка нудьга. Я зараз засну. Коли вже закінчиться пара? Невже не можна підготувати цікаву лекцію?

10. Можна залишити аудиторію? Із задоволенням.

11. Чому одразу я? Шумить більшість студентів, а винний я. Тут кожного другого студента можна виставити з аудиторії.

12. Чому студенти повинні готуватися до семінару, а викладач до лекції — ні?

13. Читання підручника змушує сумніватися в професіоналізмі викладача: чи справді він знає матеріал?

14. Я присутній на лекції, але навіщо мені переписувати текст посібника в зошит?

15. Я маю право висловити свою думку.

В. Корекція усвідомлення

1. Лекція є одним з основних методів навчання у вищій школі. Вона покликана формувати у студентів основи знань з певної наукової галузі, а також визначити основний зміст і характер усіх видів навчальних занять та самостійної роботи студентів.

2. Цей метод навчання може бути ефективним і малоефективним. Викладачеві варто пам'ятати, що оптимальною лекція є тоді, коли:

а) оптимальні структура і зміст лекції (чітке визначення цілей, завдань та плану лекції; ретельний добір матеріалу, концентрація змісту на розкритті основних понять; доступність викладеного матеріалу; його практична спрямованість);

б) наявні відповідні особистісні якості лектора (наукова обізнаність, вільне оперування матеріалом, захопленість предметом, лекторська майстерність (володіння аудиторією, комунікативні вміння, стимулювання мисленнєвої активності студентів), культура мовлення, доброзичливість і вимогливість до студентів).

3. У цій ситуації викладач, очевидно, недостатньо чітко сформулював розвивальні та мотиваційні цілі заняття, що призвело до пасивної ролі студентів у навчанні. Добір ним у процесі підготовки до лекції та використання безпосередньо на занятті прийомів і засобів активізації уваги, мислення, вольових зусиль студентів

унеможливили б виникнення такої і подібних до неї ситуацій у навчальному процесі.

Відомий учений-педагог С. І. Гессен зауважував, що «вузівська лекція вироджується, якщо вона зводиться до простого викладу певної суми відомостей. Суть справжньої університетської лекції полягає у пробудженні саме активного ставлення слухачів до науки, в породженні у них прагнення по-своєму проробити використаний на лекції матеріал, щоб самостійно перевірити ті висновки, до яких дійшов професор». Така позиція педагога можлива лише за умови позитивного ставлення викладача до студента, наявності установки щодо нього як до здібного, розумного, кмітливого, здатного самостійно досягнути складності науки.

Отже, викладач допустив помилку у цілепокладанні, формуванні змісту навчального матеріалу, доборі методів, прийомів і засобів активізації навчальної діяльності студентів.

С. Корекція поведінки

1. Поведінка студентів, і зокрема Євгена, в цій ситуації зумовлена їхньою низькою до навчання мотивацією і є реакцією на типове для цього викладача методику проведення лекції, яка не передбачає активної ролі студентів у навчанні.

2. Викладачеві потрібно спокійніше реагувати на висловлювання студентів, прислухатися до думки аудиторії. Не варто залякувати їх іспитом.

3. Викладачеві бажано наодинці поговорити з Євгеном, вислухати його точку зору, викласти своє бачення ситуації, пояснити свою позицію викладання. Можливо, доручити йому на наступну лекцію підготувати повідомлення й виступити перед студентами.

4. Усвідомлення викладачем власних проблем у методиці проведення лекції допоможе йому уникнути в подальшій роботі таких ситуацій та підвищити її ефективність.

5. Отже, розв'язання ситуації, що склалася на лекції, потребує від викладача психолого-педагогічних знань і вмінь щодо вдосконалення планування лекції та оптимізації його взаємин зі студентами у процесі навчання.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 650.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 716–723.

3. Реан А. А., Коломинский Я. Л. Социальная педагогическая психология. — СПб.: ЗАО «Изд. Питер», 1999. — С. 379–399.

4. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. — М.: Школа-Пресс, 1995. — С. 26

5. Сгадова В. В. Педагогічний процес у вищій школі: Метод. рекомендації. — К.: НПУ ім. М. Драгоманова, 2003. — С. 20–23.

2.2. Мінімум, який необхідно знати: типи педагогічних цілей, види та способи планування навчання, зміст навчального матеріалу та етапи його формування, вибір методів навчання.

Бунт на лекції

Йде лекція. Викладач презентує навчальну інформацію. Студенти не встигають записувати, просять повторити речення, але він не зупиняється ні на хвилину, не даючи їм навіть відпочити. Наприкінці лекції майже половина студентів перестає писати, а згодом дехто з них просто виходить з аудиторії. Викладач і на це не звертає уваги і продовжує викладати матеріал. Після закінчення лекції він каже:

— Я запам'ятав тих студентів, які залишили аудиторію. Оскільки я веду у ваших групах ще й семінарські заняття, то я добре перевірю їхні знання з цієї теми.

А. Проаналізуйте ситуацію з позиції викладача і студента (усвідомлення).

В. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно зробити викладачеві та студенту для розв'язання цієї конфліктної ситуації (корекція поведінки) з позиції досвідченого педагога-практика.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 41–43, 54–60, 76–79, 86–95.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 729–731.

Ситуації та задачі проблемного характеру

2.3. Викладач економічної теорії Тамара Петрівна запропонувала студентам підготувати реферативні повідомлення з даної

дисципліни. Павло обрав цікаву, але водночас і складну тему реферату. Звернувся за допомогою до Тамари Петрівни, яка порекомендувала йому відповідні першоджерела й посібники. Під час захисту реферату Павло не зміг повністю розкрити суть одного економічного закону, та викладач поставила кілька запитань, які допомогли йому самостійно вивести економічну закономірність. Його виступ Тамара Петрівна оцінила на «відмінно», а інформація, яку студент підготував, знадобилась йому ще не раз.

✓ *Назвіть типи продуктивних проблемних дидактичних запитань. Який тип запитань, на вашу думку, використала викладач під час виступу Павла?*

Розв'язування

Продуктивні (проблемні) — запитання, що потребують розгорнутої відповіді учня, не мають готової й однозначної відповіді, стимулюють своєю несподіваністю його розумову активність і зацікавленість:

1) запитання на встановлення схожості й відмінності: «Що є спільним і відмінним ..?»;

2) запитання на встановлення причиново-наслідкових зв'язків: «Чому ..?»;

3) запитання на порівняння різних варіантів прийнятих рішень: «Що було б, якби ..?»;

4) некоректні (провокаційні) — запитання, що містять відверто хибну інформацію і стимулюють учня до її спростування: «В якому році Париж став столицею Англії?»;

5) суперечливі (парадоксальні) запитання, що вимагають усунення суперечності: «Відомо, що... Але... Як це можна пояснити?»;

6) риторичні — запитання до слухачів, що не потребують їх безпосередньої негайної відповіді, тим більше, що відповідь, як правило, дається далі самим викладачем: «Чим ми можемо пояснити цей факт? Тим, що...»;

7) навідні — додаткові запитання, що натякають на правильну відповідь, але в жодному разі не дають її в готовому вигляді.

Такі запитання частіше застосовують під час викладення навчального матеріалу, оскільки вони не тільки стимулюють активність учня, а й забезпечують краще розуміння, запам'ятовування змісту навчання, формують емоційне ставлення до того, що викладається, самостійність і критичність мислення, здатність слухачів висловлювати і відстоювати свою думку тощо.

У цій ситуації викладач застосувала такий тип продуктивних запитань, як навідні. Це додаткові запитання, що вказують на правильну відповідь, але в жодному разі не подають її в готовому вигляді.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 49.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 649–650.

2.4. Пролунав дзвінок на урок. До класу ввійшла вчителька фізики Лідія Іванівна й помітила, що класна дошка не витерта. Вона ретельно без будь-яких нарікань витерла її і промовила: «Надалі, якщо вам так тяжко витерти дошку, підготувати її до навчальної роботи, заздалегідь попередьте мене, і я вирішу це питання або сама приходитиму раніше, щоб вас не затрудняти».

✓ *Назвіть типи педагогічних цілей. Визначте, яку з цілей мала в цій ситуації вчителька. Поясніть суть поняття «таксономія навчальних цілей». Порівняйте таксономії навчальних цілей, запропоновані Б. Блумом та Ю. Кулюткіним і Г. Сухобською.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 41–42.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 582, 590–592.

2.5. Віра Іванівна, вчителька української мови, бажаючи дізнатися, як учні використовують у своїх роботах вивчені орфографічні правила, збрала в них зошити з різних предметів. Вдома вона перевірила виконані учнями завдання, але оцінки не виставила. На наступному уроці вона ніяк не прокоментувала результати цієї перевірки.

✓ *Назвіть рівні навчальних цілей. Яку ціль, на вашу думку, мала Віра Іванівна, збираючи в учнів зошити? Чи досягла вона її? Що б ви порадили вчительці в такій ситуації?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 39–40.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 576.

2.6. Йде заняття. Викладач помічає, що група студентів розмовляє, заважаючи тим самим читати лекцію. Він звертається до одного з них: «Дмитре, ця інформація знадобиться тобі в твоїй подальшій роботі». На що той відповідає з посмішкою: «Так, знання вашого предмета мені дуже будуть потрібні у моїй майбутній діяльності».

✓ Розкрийте зміст поняття «знання»? Назвіть рівні засвоєння знань за концепцією В. А. Козакова.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 44–45.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 576–577.

2.7. Починається пара, викладач заходить до аудиторії, робить перекличку, відмічає присутніх. Розпочинається лекція. Через певний час до аудиторії заходить, запізнившись, студент, пізніше — наступний, потім — ще один. Викладач починає ніяковіти: «Скільки можна вештатись туди-сюди, ви забули, о котрій годині розпочинається пара? Я все одно вже вас відмітив, після мене до аудиторії ніхто не заходить. Усе відпрацюєте мені на іспиті».

✓ Дайте характеристику способів проектування майбутнього заняття.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 75–76.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 729–731.

2.8. Учитель географії проводить усне опитування з теми, яку вивчали на минулому уроці. Для цього він викликає до дошки кількох учнів і ставить їм запитання з пройденого матеріалу. Вислухавши одного з учнів, учитель оцінює його відповідь у такий спосіб: «Сьогодні Іванов відповідав краще, ніж минулого разу,

напевно більше вчився. Були, щоправда, незначні недоліки у його відповіді, але все ж таки ставлю йому «5».

✓ *Назвіть типи навчальних цілей за класифікацією Ю. Н. Кулуткіна і Г. С. Сухобської. Визначте, які цілі (пізнавальні, практичні, мотиваційні) реалізовує вчитель у цій ситуації?*

✓ *Наведіть приклади таксономій навчальних цілей.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 73–74.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 582.

2.9. При вивченні третього закону Ньютона вчитель пропонує учням відповісти на запитання: «Як рухається космічний корабель у космічному просторі?» Відповідаючи на нього, учні використовують уже набуті раніше знання, а вчитель за допомогою додаткових запитань підводить учнів до формулювання третього закону Ньютона.

✓ *Вкажіть, який тип дидактичного запитання використовує вчитель?*

✓ *Поясніть, що означає вираз: «Правильно сформулювати запитання — це наполовину відповісти на нього».*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 48–50.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 649–650.

2.10. Для виконання завдання вчителька поділила учнів на кілька груп.

— Яка група швидше впорається із завданням? — це запитання часто звучить на уроках Тамари Юріївни. Діти пожвавлені, працюють із задоволенням. Кожний старається, розуміючи, що від нього залежить успіх усієї групи.

Обличчя вчительки натхненне, енергійне. Особливим внутрішнім чуттям вловлює вона настрій кожного учня.

✓ *Вкажіть, який метод навчання реалізовує Тамара Юріївна? За допомогою якого прийому вона активізує волюві зусилля учнів?*

✓ Поясніть значення понять «метод навчання» і «прийом навчання»?

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 81–83, 92, 108–109.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 670–671, 673–678.

2.11. Марія Іванівна — класний керівник 9-А складала план позакласної роботи з учнями. Міркуючи над тим, яку тему обрати для обговорення з ними, вирішила, що діти, її учні, вже дорослі і повинні замислюватися над такими питаннями: для чого вони живуть, що є сенсом їхнього життя та які цілі вони визначили для себе на подальше життя.

✓ Вкажіть, які цілі прагнула сформулювати вчителька. Назвіть функції цілепокладання. Вкажіть типи педагогічних цілей.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 50–51.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 574–577.

2.12. Початок семінарського заняття. Студенти мали опрацювати тему попередньої лекції. Викладач почав викликати студентів, але виявилось, що ніхто з них не був готовий до цієї пари, хоча тема докладно обговорювалася на лекції. Викладач дає студентам завдання опрацювати названу тему самостійно і призначає додаткове заняття для всієї групи, аби дати можливість їм перездати тему.

✓ Назвіть способи проектування майбутнього заняття. Вкажіть, чи вносять подібні ситуації корективи в перебіг заняття, а отже в його план або сценарій, спроектований викладачем?

✓ Визначте, чи можна дії викладача назвати імпровізацією? Пригадайте ситуації з вашого шкільного чи студентського життя, які змінювали запланований педагогом хід заняття і змушували його імпровізувати?

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 75–76.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 733.

2.13. Із виступу директора школи на педагогічній раді:

— Інформаційні технології все глибше проникають в усі сфери людської життєдіяльності, стають потужною продуктивною силою суспільства. Тому у найближчому майбутньому від рівня інформаційної культури молодого покоління залежатиме науковий, технічний, виробничий, соціально-економічний потенціал народного господарства держави та рівень добробуту її народу. Саме тому інформація освіти має досягти цих цілей. Запровадження в навчальний процес сучасних інформаційних технологій відкриває широкі можливості для активації пошукових, творчих, ефективних форм навчання.

✓ *Визначте, про який вид цілей освітньої діяльності йдеться у цьому виступі?*

✓ *Назвіть види цілей та критерії їх класифікації.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 35–37.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 585–586.

2.14. Учитель прочитав роботи відомого педагога-новатора В.Ф. Шаталова, ознайомився з його досвідом успішного використання на уроках опорних схем і починає цю ідею запроваджувати у свою педагогічну діяльність. Проте там, де в В. Ф. Шаталова працює цілісна система впливу на учнів, починаючи з особистої привабливості педагога й завершуючи особливим інструментуванням кожного його руху в класі, цей учитель використовує тільки формальний фрагмент. Він розробляє складні схеми й таблиці, які замість допомоги остаточно заплутують їх, а вчитель нервує: «Це ви навмисне не бажаєте нічого розуміти, вам зручніше працювати так, як легше». Або робить висновок: «Про цих педагогів-новаторів стільки розповідають, а я ось спробував, так нічого не вийшло. Вся їх слава вигадана і перебільшена».

✓ *Вкажіть, чому учасник запропонованої вище ситуації не досяг очікуваного успіху?*

✓ *Доведіть, чому жоден метод навчання не може використовуватися як універсальний?*

✓ *Розкрийте суть авторської структури уроку, яку запропонував В. Ф. Шаталов.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 78, 94–95.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 684–688.

2.15. На уроці математики в сьомому класі вчителька запропонувала учням задачу. Вони її успішно розв'язали одним із трьох способів. Далі вчителька пропонує розв'язати цю саму задачу, ввівши нові умови. «Хто швидше виконає завдання?», «У кого буде оптимальний варіант розв'язку задачі?», — такими словами вона стимулювала активність учнів.

Вчителька з оцінками не поспішає, як це буває, — вона найбільше переймається роботою думки учнів, заохоченням їхніх самостійних пошуків. Для неї та її учнів найбільша радість і нагорода — радісний вигук: «Я зрозумів. Можна ще й так розв'язати задачу».

✓ *Назвіть вид навчальної задачі, яку розв'язували учні на уроці.*

✓ *Розкрийте змістову суть навчальної задачі. Дайте характеристику видів навчальних задач.*

✓ *Укажіть, які педагогічні цілі ставилися і розв'язувалися на уроці.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 41–42, 52.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 652–653.

2.16. Урок хімії у 8 класі розпочався з того, що вчитель запропонував учням списати з дошки інформацію, яку він заздалегідь написав, упродовж 15 хв. По закінченні цього часу витирає дош-

ку і, по черзі викликаючи учнів, опитує їх із того питання, що вони щойно записали.

✓ *Вкажіть, який метод навчання застосував на уроці вчитель. Назвіть види методів навчання за джерелом знань.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 85–88.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 673–674.

2.17. Почався урок. Учитель щойно почав викладати новий матеріал, як його перебиває учень і просить дозволу вийти з класу. Вчитель обурено реагує на це: «Урок тільки що розпочався. Що ти робив на перерві? У нас дуже важливий матеріал, якщо ти його не засвоїш, то тобі буде важко далі опанувати знання з предмета. Я не дозволяю виходити з класу».

✓ *Назвіть, до якого типу діяльності (побутова, навчальна, професійна) можна віднести цю ситуацію. Чи можна її назвати проблемною?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 29–30, 50–51.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 650–652.

2.18. Викликали якось Сергія Петровича до деканату й попросили замінити вчителя літератури в одній сільській школі, якого учні просто обожнювали, особливо старшокласники. Сергій Петрович на той час також вважав себе знавцем своєї справи.

У клас зайшов сміливо, розкуто, без найменшого сумніву в тому, що подолає будь-які труднощі.

З першого ж речення почав амбіційно характеризувати себе як викладача, вірніше, залякувати: мовляв, суворий в оцінюванні знань. Для підсилення сказаного одразу ж викликав до дошки двох слабких учнів (за даними журналу) і поставив їм по двійці.

Навіть не поцікавившись хоча б нашвидку, хто вони, як вчать-ся, які в них труднощі, вчитель почав пояснювати новий матеріал за твором «Кайдашева сім'я». Через три-чотири хвилини у класі

хвилиною пішов шепіт. Довелося перервати розповідь. Для забезпечення порядку він попередив, що саме ця тема буде на екзамені й зазначив, що не терпітиме неповаги до себе.

Після кількох хвилин тиші він знову опинився перед фактом якогось незрозумілого бойкоту.

Цього разу він не звернувся до учнів із закликом вгамувати емоції, створити атмосферу для праці. Без попередження почав читати напам'ять уривки з твору. Коли почав читати третій уривок, підвівся хлопчик (як з'ясувалось згодом — староста класу):

— Вибачте. Ми все зрозуміли і не будемо так поводитися. Будь ласка, аналізуйте твір.

Потім у вчителя з класом жодного разу не виникало якихось непорозумінь чи конфліктів. Сергію Петровичу стали у пригоді ті знання, які він отримав, коли був школярем. Його старий учитель загадував завчати дітлахам цілі шматки поетичних і прозових творів. При цьому говорив:

— Це уривок такий гарний, у ньому так багато корисних повчальних думок, блискучих, влучних висловів, що було б великим гріхом не знати цього напам'ять. Адже запам'ятовування кращих зразків художніх творів не лише розвиває пам'ять, а й збагачує думку, стиль мовлення кожного з нас. Будьте певні, що тексти, які ви зараз здебільшого вчите неохоче, ще стануть вам у пригоді, а то й виручать у скруті. Отоді й згадаєте мене ...

✓ *Висловіть ставлення до того, що відбувалося на уроці, і до настанов старого вчителя. Поясніть, навіщо необхідно ставити цілі діяльності та навчання, у чому можуть полягати проблеми і труднощі цілепокладання. Назвіть вимоги до вибору педагогом методу навчання.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 29–96.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 726–764.
3. Якунин В. А. Педагогическая психология : Учеб. пособие / Европ. ин-т экспертов. — СПб.: Изд-во В.А. Михайлова: Полиус, 1998. — С. 231–247.

2.19. Молода вчителька економіки, зайшовши у шостий клас, побачила, що всі хлопці сидять в окулярах найрізноманітніших фасонів і кольорів.

Учні, затамувавши подих, чекали «реакції». Але Ніна Іванівна нічого «не помітила». Як і не було нічого, вона відкрила журнал і почала урок. Володаря найоригінальнішого оптичного приладу викликала до дошки, почали розв'язувати задачу, і хвилин через десять учні один за одним стали ховати окуляри, які їм заважали, в кишені, а «дотепна» витівка, що обіцяла стільки веселощів, зіткнувшись із звичайними діловими умовами уроку, швидко зблідла й забулася.

✓ *Проаналізуйте дії вчителя на уроці. Вкажіть, чому учні не досягли поставленої мети. Поясніть, як впливає планування навчання на його ефективність.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 29–96.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 726–764.

3. Якунин В. А. Педагогическая психология: Учеб. пособие / Европ. ин-т экспертов. — СПб.: Изд-во Михайлова В. А.: Полиус, 1998. — С. 231–247.

2.20. Практичні заняття з психології завжди проходили дуже цікаво. Хоча молодий викладач не зовсім упевнено почувала себе лише в одній із студентських груп, особливо з хлопцями. Високі, широкоплечі, вони здавалися велетнями поряд з нею, особою невеликого зросту, непоказною, з невиразним обличчям. Серед учнів великим авторитетом користувався Дмитро — веселун, на-смішний, забіяка.

Одного разу викладач дала письмову роботу: не називаючи імені, скласти портрет відомої всім людини так, щоб можна було її впізнати. Коли студенти закінчили писати, сусід Дмитра, змовницьки блиснувши очима, запропонував, щоб той прочитав. Викладач погодилась.

Дмитро встав і серйозно, зворушливо почав читати ... У негарному образі молодій жінки з маленькими переляканими оченятами, з копицею кудлатого волосся, з червоними плямами на тонкій шиї вона впізнала ... себе! Хотілося плакати.

«Якби викладачем була не вона, а інша, мудра і безстрашна людина...» — ніби помолилась вона ...

Дмитро закінчив.

Вона сказала, повільно кидаючи слова в напружену аудиторію:

— Що ж, Дмитро створив правдивий портрет людини, точно підмітив усі риси, у яких ви без особливого зусилля впізнали знайому особу. За роботу тобі ставлю «відмінно». Сідай. Але я необачно вчинила, давши у вашій групі таке завдання ...

— Ні! — раптом спалахнув Дмитро. — Ви не необачно. Це я... це я... — і він, кваплячись, почав рвати свій аркуш.

✓ *Проаналізуйте дії вчителя на уроці.*

✓ *Назвіть помилку, яку допустила викладач, коли формулювала мету заняття.*

✓ *Вкажіть, як вибір форм та методів навчання впливає на досягнення навчальних цілей.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 29–96.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 726–764.

3. Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі. — 2-ге вид. — К., 1981. — С. 9–86.

2.21. Декан зупинився біля аудиторії. Там — гамір, викладача не чути. Студенти ніби всі разом гомонять, навіть вигукують. Ну й дисциплінка... Гамір наростає. Але за мить — тиша. Цікаво, що вони там роблять — пишуть? Чи думають усі разом?

Веселий голос викладача:

— Хто здогадався? Андрій? Відповідай. Правильно. Я невимовно радий. Хто ще відповість? Ти так вважаєш? Чому?

Пауза. Різноголосся. Радісні вигуки. Сміх! Так від цього стає весело, добре на душі. Декан не бачить ні викладача, ні студентів, але вже дещо відчув. Наприклад, атмосферу заняття. Відчувається, що викладач повний сил, веселий. Він любить чудове слово «невимовно». Як рідко ми його чуємо, скоро й забудемо, на якому складі наголос ставити. Крім того, викладач чудово володіє аудиторією. Адже примусити студентів в одну мить переходити від вибуху бурхливих веселощів до напруженої зосередженості нелегко? З цим погодиться кожний, хто провів хоч одне заняття.

✓ *Дайте оцінку результативності спільної діяльності викладача та студентів на занятті.*

✓ *Визначте, у чому секрет чудового володіння аудиторією.*

✓ Дайте характеристику методів навчання залежно від типу пізнавальної-навчальної діяльності.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 143–203.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 726–764.
3. Балаев А. А. Активные методы обучения. — М.: Профиздат, 1986. — 95 с.

2.22. Вступ до заняття може істотно вплинути на сприйняття матеріалу. Як іноді починається пояснення? Так, один викладач каже: «Сідайте скоріше, закрийте книгу. Припиніть розмови. Сьогодні у нас важка тема, дуже складний матеріал...».

Безумовно, зібрати аудиторію, залучити студентів до праці необхідно, але після слів «важкий», «складний» багато з них відчує майже фізичну вагу того, що має бути під час заняття, і тому буде важко сприймати інформацію.

Інший викладач, як правило, починає розмову інакше: «Подивіться, будь ласка, як просто й цікаво! Вам обов'язково все це стане у пригоді!» Від цих слів навіть «найслабший» підбадьориться: прагнутиме зрозуміти цей гарний і логічний висновок. У такого викладача все виходить легко, ніби саме собою.

✓ Проаналізуйте дану ситуацію. Назвіть етапи планування та їх доцільність у навчанні. Назвіть методи активізації та мобілізації навчального процесу відповідно до кожного етапу планування.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 143–203.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 726–764.
3. Якунин В. А. Педагогическая психология: Учеб. пособие / Европ. ин-т экспертов. — СПб.: Изд-во Михайлова В.А.: Полиус, 1998. — С. 231–247.

Тема 3

МОТИВАЦІЯ НАВЧАННЯ

Міні-кейси

3.1. Мінімум, який необхідно знати: мотиви навчальної діяльності, стратегії забезпечення мотивації, види та механізми мотиваційного впливу.

Виклик до дошки

Учителька англійської мови на початку уроку почала опитувати учнів. З'ясувалося, що багато хто не впорався із вправою вдома. Вона звернулася до сильного учня, попросила його вийти до дошки. Він не вийшов. Обурена вчителька почала дорікати учневі за невихованість. Той образився на вчительку і справді почав грубити. Вона стала вимагати, щоб учень вийшов із класу, але він не вийшов. Учителька, залишивши клас, вирішила звернутися за допомогою до директора. Його не було...

А. Проаналізуйте ситуацію з позицій учительки та учня (усвідомлення).

В. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно зробити вчительку та учневі для вирішення цієї ситуації (корекція поведінки) з позиції досвідченого педагога-практика.

Розв'язування

А. Усвідомлення

Можливі аргументи, переконання та думки вчительки

1. Якщо домашнє завдання було складним, краще спитати сильного учня, щоб він пояснив решті, як його виконувати.

2. Учень має виконувати вимоги вчителя.

3. Якщо не поставити учня, який не виконує вимоги вчителя, одразу на місце, навіть через залучення адміністрації школи та

батьків, це стане прецедентом — інші учні почнуть поводитися так само.

Можливі аргументи, переконання та думки учня

1. Я не повинен бути «білою вороною». Чому, якщо ніхто не знає, я маю відповідати.
2. Я теж можу не виконати домашнє завдання.
3. Бути «ботаном» (відмінником) не престижно.
4. Якщо я відповім, коли мої однокласники не виконали домашнього завдання, то стану зрадником.
5. Учителька тисне на мене, я маю за себе постояти.

В. Корекція усвідомлення

1. Активність учня на уроці, зокрема готовність відповідати біля дошки, зумовлюється цілою низкою психологічних умов. Учителю треба враховувати, що такі негативні емоції учнів, як гнів, злоба та агресія, є лише зовнішніми проявами значно глибших емоцій страждання, до яких належать біль, образа, страх, а за ними, відповідно, криються незадоволені потреби в увазі, розумінні, повазі, незалежності тощо. Отже, негативна поведінка потребує вміння активно слухати потреби людини і давати зворотний зв'язок у формі «Я-повідомлень» («Я стурбована цією ситуацією», «Я намагаюся тебе зрозуміти», «Я хвилююся за тебе») на відміну від «Ти-звинувачень» та погроз («Що ти собі дозволяєш?», «Ти не вихована людина», «Я викликаю твоїх батьків»).

2. Учителям треба навчатися інтерпретувати власні емоції, які також є своєрідним індикатором мотивації учнів. Наприклад, якщо вчитель відчуває роздратування стосовно певного учня, це свідчить про те, що той намагається привернути до себе увагу. Почуття гніву в учителя свідчить про боротьбу за самоствердження учня. Причиною образи вчителя може стати свідоме чи несвідоме бажання учня помститися, а почуття відчаю в учителя може викликати зневіра учня у власних можливостях.

3. Тиск і погрози є проявами негативної стратегії впливу на учнів, яка викликає фрустрацію, запускає захисні механізми, сприяє створенню агресивного середовища. Вона буває доцільною у виняткових ситуаціях.

4. У підлітковому віці значно підвищується критичність свідомості, тому прямий мотиваційний вплив дорослих часто ігнорується. Більш дієвими в багатьох випадках є механізми непрямого впливу, такі, зокрема, як зараження та навіювання.

С. Корекція поведінки

1. У цій ситуації вчителі бажано спробувати змінити стратегію поведінки. З учнем краще поговорити наодинці: пояснити власні мотиви та з'ясувати мотиви його відмови.

2. Замість директора можна спробувати звернутися до шкільного психолога і, по-перше, спитати в нього поради щодо подальшої взаємодії з учнем та класом у цілому, а, по-друге, запросити його до уроку, проговорити з його допомогою ситуацію, що склалася.

3. Якщо домашнє завдання більшістю учнів не виконане, воно потребує пояснень учителя.

4. Крім виклику до дошки необхідно постійно застосовувати різноманітні прийоми опитування і так, щоб жоден із них не викликав негативних емоцій в учнів. Для цього доцільними є заохочення, ігрові форми.

5. Якщо гуманістичний підхід до учнів стає власним переконанням учителя, йому набагато простіше застосовувати позитивну стратегію забезпечення мотивації учнів, яка допомагає створювати в аудиторії потрібну атмосферу. Для цього необхідно демонструвати повну довіру до тих, хто навчається, бути помічником, до якого завжди можна звернутися по допомогу, розвивати в собі здатність відчувати емоційний настрій учнів, бути активним учасником групової взаємодії, відкрито висловлювати в групі свої почуття тощо.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 110–113, 116–122.

3.2. Мінімум, який необхідно знати: мотиви навчальної діяльності, стратегії забезпечення мотивації, види та механізми мотиваційного впливу.

Новий учитель

На уроці математики в 10 класі стався конфлікт. Учні відмовилися здавати контрольні роботи. Учителю не допомогли ні класний керівник, ні директор. Діти сиділи спокійно й мовчки. Тоді класний керівник сам зібрав зошити.

Причиною конфлікту стали стосунки класу з учителем, який не врахував ані психологічних особливостей старшокласників,

ані методики роботи попереднього вчителя, який працював з дітьми з 5 по 10 клас.

Попередній учитель привчив дітей до самостійності, дозволяв їм радитись на уроках, обговорювати складні задачі і знаходити правильний розв'язок, враховував індивідуальні особливості кожного учня. Ця форма роботи давала позитивні результати. Новий учитель вимагав від десятикласників повної тиші, задачі розв'язувались тільки разом з ним, жодних роздумів та обговорень. Учні намагалися пояснити, що раніше уроки проводилися по-іншому. Це пояснення вчитель сприйняв як образу, пообіцяв, що повернення до минулого не буде. Тоді учні відмовилися підпорядковуватись йому.

Це був суворий урок не тільки для вчителя, а й для директора школи, всього педагогічного колективу.

А. Проаналізуйте ситуацію з позицій учителя та учнів (усвідомлення).

В. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно здійснити вчителю та учням для розв'язання цієї ситуації (корекція поведінки) з позиції досвідченого педагога-практика.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 110–113, 116–122.

3.3. Мінімум, який необхідно знати: стимули та стимулювання навчання, методи і прийоми мотивації навчання.

Кому потрібний закон Архімеда?

На перерві перед уроком фізики в шостому класі Микола К., високий на зріст, спортивного виду неук, підійшов до вчительки:

— Ну скажіть, навіщо вивчати цей ваш закон Архімеда? Кому він взагалі потрібен?

Учителька розгубилася і не знайшла нічого кращого, як відповісти:

— Щоб кораблі плавали!

— Вони що, до Архімеда не плавали? — зразу ж втрутився Миколин однокласник.

А. Проаналізуйте ситуацію з позицій учительки та учнів (усвідомлення).

В. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно зробити вчителю та учням для вирішення цієї ситуації (корекція поведінки) з позиції досвідченого педагога-практика.

Література

1. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: посіб. для вчителів. — 2-ге вид., доп. — Луганськ: СПД Резников В. С., 2007. — С. 13.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 131–138, 140–141.

3. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 609–611.

Ситуації та задачі проблемного характеру

3.4. На початку заняття вчитель, мотивуючи учнів до вивчення нової теми, розповів, що корисного та нового вони знатимуть після її вивчення. Протягом заняття вчитель активно підтримував цікавість учнів до знаходження нових способів використання здобутого знання. Така робота виявилась захопливою для всіх — і для учнів, і для вчителя. Вже лунав дзвоник, а «винахідницька» робота ще тривала. Домашнє завдання вчитель оголошував поспіхом на перерві.

✓ *Назвіть елементи мотиваційного циклу. Чи всі вони були реалізовані вчителем на уроці? Що потрібно було зробити вчителю для того, аби мотиваційний цикл учіння був повністю завершеним?*

Розв'язування

Відомо, що педагог при управлінні учінням інших осіб повинен формувати відповідний цій діяльності мотиваційний цикл. Така вимога ґрунтується на розумінні того, що мотивація учіння в межах навчального заняття змінюється. Завдання педагога полягає в тому, щоб особа, яка навчається, була постійно вмотиво-

вана до виконання навчальних дій — на початку, протягом і наприкінці заняття. Тобто йдеться про такі елементи мотиваційного циклу учіння, як вступна, підтримувальна та завершальна мотивація.

На уроці вчитель реалізував лише два перші елементи мотиваційного циклу учіння учнів, оскільки на початку уроку викликав інтерес до змісту теми, протягом уроку підтримував додаткові мотиви (корисності, можливості використати тощо), що виникли в процесі вивчення. Але той факт, що вчитель не стежив за хронологічними рамками уроку, був причиною того, що він не залишив часу для здійснення завершальної мотивації.

Основна ідея завершальної мотивації — це створення позитивної настанови на подальше учіння. Для її створення вчитель міг наприкінці уроку оцінити результати роботи учнів, показавши, як їхня пошукова активність сприяла виробленню різноманітних умінь використання здобутого знання. Важливо було б наголосити, що досвід, здобутий самостійно, а не отриманий у «готовому вигляді», для них є більш цінним.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 115–116.
2. Маркова А., Матис Т., Орлов А. Формирование мотивации учения: Кн. для учителя. — М.: Просвещение, 1990. — С. 59–62.
3. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 608.

3.5. Одного разу лектор мав читати лекцію про електрику. Коли він зайшов до аудиторії, то побачив, що студенти не прореагували на його прихід, в аудиторії продовжувався галас. Замість того, щоб їх заспокоювати, призивати до порядку, осаджувати голосом, він встав за кафедру і, трішки зачекавши, почав тихим голосом: «У далекі часи (трохи підвищив голос), у VII ст. до нашої ери (ще гучніше) у Стародавній Греції, в місті Милеті (і зовсім гучно) народився хлопчик». Аудиторія заспокоюється, прислухається, а він уже нормальним голосом продовжує: «І був він таким маленьким, що вміщувався у пивній кружці». В аудиторії встановилася абсолютна тиша. Лектор продовжував: «І називали його Фалес Милетський...». Студенти слухали уважно, й лектор спокійно прочитав лекцію і про відкриття Фалесом Милетським електрики, і про саму електрику.

✓ Назвіть способи активізації та мотивації аудиторії, що були застосовані. Чому в даному випадку вони виявились ефективними?

Література

1. Басова Н. В. Педагогика и практическая психология. — Ростов н/Д: Феникс, 2000. — С. 181–182.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 101–109, 138–141.

3.6. На початку лекції професор запитує: «Корисним чи шкідливим є тертя?» Багато хто, не замислюючись, відповідає: «Звичайно, шкідливе!» «Але, якщо б не було тертя, ми не могли б ходити по землі...» Далі лектор продовжує вголос розмірковувати над проблемою, наводить різні думки, демонструє можливі шляхи і способи вирішення.

✓ Охарактеризуйте застосовані методи та відповідні прийоми мотивування.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 138–141.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 609–611.

3.7. Ще на початку 80-х років минулого століття угорські вчені проводили експеримент: тренер за дверима дає двом учасникам завдання вести діалог на тему, чи потрібно святкувати дні народження на роботі. Одному пропонується відстоювати переваги таких вечірок (згуртованість колективу тощо), іншому — говорити про їх негативні наслідки, про погіршення дисципліни праці та ін. Завдання кожного з них — прихилити на свій бік якомога більше учасників гри. Водночас асистент тренера інструктує інших у кімнаті. Перші 10 хвилин вони мають всіляко підтримувати учасника «А», говорити йому, наскільки правильна його точка зору, які слушні й оригінальні думки він висловлює тощо. З учасником «Б» треба сперечатись, грубо його

переривати, демонструвати йому, що він зовсім не розуміє сутності проблеми. Через 10 хвилин за непомітним знаком асистента «глядачі» мають повністю змінити свою лінію поведінки — ігнорувати доводи та грубо перебивати учасника «А», підтримуючи в усьому учасника «Б». І ось розпочинається трохи жорстока, але повчальна гра. Всі бачать, який вплив здійснює на учасників реакція оточення. Учасник «А» сидить, гордо розпроставшись у кріслі, закинувши ногу за ногу, і говорить повільно, неквапливо. Через кілька хвилин він уже починає повчати аудиторію, дещо зверхньо дивлячись на другого учасника. Вид у нього впевнений і спокійний.

Учасник «Б» почуває себе зовсім інакше. Він говорить невпевнено, плутано, часто розгублюється, отже, виступає нижче своїх можливостей. Але через 10 хвилин все змінюється. Дуже швидко від попередньої самовпевненості «А» не залишається нічого. Спочатку він бентежиться, потім починає вагатись, зникає його трохи менторський тон, і говорить він непереконливо, уторованими фразами. Ще через кілька хвилин на нього вже важко дивитись, так відбиваються на його обличчі всі переживання. Навпаки, «Б» тримається все переконливіше. Він починає шуткувати, мова його стає вільною й легкою. Він висловлює справді цікаві думки.

✓ *Проаналізуйте зовнішні умови створення ситуації успіху та ситуації неуспіху. Які техніки стимулювання сприяли самовираженню учасників? Яким можна вважати вплив аудиторії: мотиваційним чи маніпулятивним? У яких випадках такий вплив може бути виправданим? Спробуйте перенести цю ситуацію на навчання: як підтримка чи негативне ставлення групи можуть вплинути на навчальну мотивацію студентів?*

Література

1. Басова Н. В. Педагогика и практическая психология. — Ростов н/Д: Феникс, 2000. — С. 193–194.
2. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: Навч. посіб. / За ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 144–145, 150–151.
3. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 132–133.

3.8. У Японії з метою виховання обов'язковості учням дають можливість обирати «оцінку за контрактом». Наприклад, якщо

учень відповість у роботі на 7 питань, то отримає 5 балів, якщо на 12 — 8 балів, якщо на 19 — 11 балів. Учень обирає, виходячи зі своїх можливостей. Але якщо він уклав контракт на 8 балів, а виконав на 11 або, навпаки, уклав контракт на 11 балів, а виконав на 8, то отримує «незадовільно». Будь-яке невиконання рівнозначне провалу. Будь-яке перевиконання не винагороджується. Потрібно лише одне: точно дотриматись своїх зобов'язань.

✓ *Проаналізуйте ефективність використання цього підходу в нашій країні. Як він вплине на мотивацію учнів, зокрема на прагнення до успіху та запобігання невдач?*

Література

1. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: Навч. посіб. / За ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 138–144.

3.9. Учитель біології дає учням завдання: «Уявіть собі, що ви перенеслися машиною часу в 50-ті роки XIX століття і зустрілися з Чарльзом Дарвіном. Про які невідомі йому досягнення сучасної біології, важливі для теорії еволюції, ви могли б йому розповісти?»

✓ *Укажіть, яким може бути мотиваційний вплив цього завдання? Чи є воно прикладом якогось методу мотивації?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 138–141.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 609–611.

3.10. Урок малювання.

— Хто намалює весінній вітерець? — запитує вчитель.

До дошки виходять двоє учнів. На одному з малюнків — будинки і будинок відносить вітром разом з трубою, а на другому — гілки верби шмагають розірвані хмари...

— Чудові малюнки, — захоплює вчитель сміливців, — А що ще можна додати? Яку деталь? Подивіться у вікно.

Потім учитель малює на дошці завиток. Його треба продовжити так, щоб з нього вийшов предмет. В одного учня вийшла машина, у другого — крокодил, у третього — людина, у четвертого — черевик тощо.

У класі регіт, але кожному хочеться додати щось своє.

— Ось бачите, як багато виражає одна тільки лінія. І як по-різному бачить світ кожний із вас.

✓ *Обґрунтовано оцініть кожний прийом мотиваційного впливу педагога. У чому цінність такого підходу.*

Література

1. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: Посіб. для вчителів. — 2-ге вид., доп. — Луганськ: СПД Резников В.С., 2007. — С. 9–15.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — 138–141.

3. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 609–611.

3.11. Вихователька організувала прогулянку до парку. Вона обрала наймальовничіше місце й попередила, щоб кожний узяв із собою рамку для картини.

Коли всі піднялись на гірку, вихователька сказала:

— Ми сьогодні обиратимемо картини із зображенням зимового пейзажу. Хто з вас обере найкрасивішу і зможе всім довести красу цієї картини, отримає приз — книгу про живопис.

— А де ці картини? — спитав хтось із дітей.

— Вони навколо нас. Візьміть свою рамку, наводьте її на різні частини живого пейзажу і дивіться, що ж за картина з'явилася у вас у рамці. Коли підберете найкрасивішу, запросіть усіх нас подивитися.

Учні почали шукати мальовничі куточки парку, наводили свої рамки, висловлювали захоплення, запрошували всіх подивитись.

Найкращою всіма була визнана картина Сергійка. Йому вдалося обрати вид, що нагадував дорогу до міжгір'я.

Радісні і захоплені виниклим інтересом до живопису, учні захотіли написати фарбами побачені пейзажі.

✓ *Доведіть, що в цій ситуації одночасно здійснюються активізація, стимулювання і мотивування дітей.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 101–115, 131–138.

3.12. На початку другого семестру вчитель на уроці математики пропонує учням третього класу: «Давайте я розсаджу вас так, щоб мені було зручно з вами працювати. Ті, хто отримав менше 7 балів, сядьте, будь ласка, до ряду праворуч від мене. Ті, хто отримав від 7 до 10 балів, нехай займуть середній ряд, а ті, хто отримав 10–12 балів, — лівий ряд. Для чого? Річ у тім, що якщо хтось отримає вищий бал, він одразу пересідає у відповідний ряд, і навпаки. Ця гра у пересування буде наочно показувати ваші успіхи та невдачі у вивченні математики. Ті, хто сидить праворуч, потребують більше моєї допомоги та допомоги однокласників. Вони мають займатися старанніше, змінити ставлення до своєї роботи у школі та вдома».

✓ *Охарактеризуйте стимули до навчання, які застосовує вчитель. Дайте оцінку ефективності такого стимулювання. Чи можна цей досвід перенести на підлітків?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 131–138, 264–276.

3.13. Серед п'ятих класів школи об'явлений конкурс з малювання на тему «Осінні фарби». Дві подружки, Оля та Настя, вирішили стати учасницями. Батьки обох дівчат уважно стежать за їхніми успіхами. Батько Олі, побачивши, що малюнок не зовсім удалий, пропонує свою допомогу. Він сідає поруч, і поступово аркуш пересувається до нього. Оля знає, що батько гарно малює. Спочатку вона стежить за його рухами, але з часом непомітно пересувається до телевізора.

Мама Насті, побачивши картину доньки, усвідомлює, що дівчинці не виграти конкурс, хоч вона два роки й займалася малюванням. Водночас вона знає, що у Насті є самолюбство і впертість. Вона пропонує доньці пошукати в Інтернеті гарний посібник із живопису і спробувати застосувати при малюванні спеціальну техніку. Спочатку Настя не погоджується. Мама не наполягає, але показує їй кілька репродукцій осінніх пейзажів.

Насправді вона вже віднайшла посібник і прочитала рекомендації, але тільки після того, як донька дає згоду, вони разом вивчають потрібну техніку. Потім розпочинається застосування техніки на практиці. Мама сідає поруч, підказує, підбадьорює, іноді бере олівець і поправляє малюнок. Другий малюнок Настя малює повністю самостійно. «Молодець! Лягай спати, вже пізно», — каже мама. «Ні, я зараз ще кращий намалюю», — каже Настя із блиском в очах.

✓ *Оцініть мотиваційний вплив батьків на дітей. Спрогнозуйте розвиток мотивації Олі та Насті до малювання.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 113–115.

3.14. Учителька математики фізико-математичної школи дала учням творче завдання — намалювати математичну листівку з якимось яскравим фактом з історії цієї науки. Микита, який не дуже встигав з математики, вирішив теж узяти участь. Разом з батьками вони відшукали цікаву історію і красиво оформили її на аркуші. Листівки вивісили біля актового залу на честь тижня математики. Усі, хто взяв участь, отримали по 12 балів, але Микити серед них не було. Здивований, він підійшов до вчительки.

— А ти хіба брав участь? — запитала вчителька.

— Так, моя листівка висить серед інших, — відповів хлопець.

— А я думала, це Василенко намалював, він же відмінник, усе завжди виконує.

— Та я ж підписав на звороті.

— Ну, добре, ставлю тобі 11 балів. Для тебе це дуже гарна оцінка.

✓ *Поясніть, позитивні чи негативні чинники навчальної мотивації мають прояв у даній ситуації.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 115–116.

3.15. У гості до Ігоря приїхав з іншого міста старший брат. Ігор — високий, впевнений, якщо не сказати — самовпевнений,

підліток, переконливо пояснив старшому брату, чому він хоче стати льотчиком-випробувачем надзвукового літака...

— Вибач, будь ласка, Ігоре, — зупинив його брат, — а що практично ти зробив, щоб наблизитись до своєї мрії?

— А що я можу? — здивувався Ігор. — У аероклубі навіть до парашутного відділення не приймають. Ось стану дорослішим, тоді ...

— Спортom займаєшся? Фіззарядку робиш зранку?

— У футбол іноді граю, а зарядку — ні, не встигаю...

— А з математики в тебе які успіхи?

— Та нічого, балів 7, напевно, буде...

— В авіамодельному гуртку займаєшся?

— Гуртка у нас у школі немає, а до Палацу творчості їздити далеко.

— У радіотехніці розбираєшся?

Ігор мовчав. А брат із прикрістю казав:

— Ти не можеш не знати, що авіація потребує від людини найвищої фізичної підготовки і тренування, а окрім цього багато чого треба знати та вміти, у тому числі математику, фізику, креслення... Хто ж тобі вже сьогодні заважає готуватися до своєї зоряної години?

✓ *Проаналізуйте, яке значення має критика в даній ситуації з точки зору мотивування. Чи є вона педагогічно виправданою?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 137.

3.16. Якось учитель географії Олег Іванович викликав з усіх бажаючих відповісти біля карти Мишка. Учень був хлопчиком старанним, але не завжди встигав гарно підготуватися до уроку. До того ж він був незграбним і повільним.

Питання йому вчитель поставив нескладне: знайти на карті Австралію та розповісти про її географічне положення.

Почувши, що його викликають, Мишко так розгубився, що ледве встав із-за парти і дійшов до стола вчителя, де з якоюсь провиною подивився на Олега Івановича і повернувся до карти.

Учитель, побачивши стан хлопця, підійшов до нього, поклав руку на плече і лагідно сказав:

— Не хвилюйся, все буде добре. Ось указка, починай сміливіше! Ти ж знаєш...

Мишко повільно почав водити указкою по карті, але замість Східної півкулі потрапив до Західної. У класі наростав галас.

— Хвилиночку, друзі, не будемо заважати людині, — сказав учитель. — Мишко зараз сам розбереться. Будь ласка, заспокойтеся...

Але хлопець стояв на тому ж місці. З ним явно відбувалося щось недобре. Потім він буде запевняти, що бачив на карті не дві, а одну півкулю.

Між тим Олег Іванович поводився витримано. Інший на його місті зробив би вже не одне зауваження, на декого підвищив би голос і посадив Мишка на місце. Але обличчя вчителя залишалося спокійним, погляд уважним, але не суворим.

Заспокоївши клас жестом, він підкликав Мишка до себе і сказав:

— Такі випадки бувають, Мишку. Людина хоче розповісти щось дуже важливе і підготувалася гарно, а їй щось заважає, скоріше за все, хвилювання. Таке траплялося навіть зі знаменитими артистами: знаючи напам'ять роль, вони, як тільки з'являлися на сцені, чомусь її забували, і становище рятував тільки суфлер... Пішли до карти і добре поміркуємо...

Взявши хлопця за руку, Олег Іванович підвів його до карти півкуль і сказав:

— Скажи спочатку, скільки є півкуль? Це ти точно знаєш...

— Дві, Західна і Східна, — відповів учень.

— Добре, я знав, що ти зможеш відповісти. А зараз пригадай, у якій півкулі більше частин світу?

— У Східній.

— Правильно. Подумай тепер, де нам шукати Австралію? До якої півкулі треба підійти?

Як потім зізнався Мишко, тільки після цих слів перед очима в нього з'явилися два круги, розфарбовані різними кольорами, впливла зелена Австралія, яку він безуспішно шукав у Західній півкулі.

І тут він заговорив, заговорив як ніколи впевнено й переконливо...

Олег Іванович, не рухаючись з місця до кінця відповіді, щоб не відволікати його й не заважати, слухав Мишка з великою увагою. Він не приховував своєї радості за успіх хлопця. Коли той завершив свою розповідь, Олег Іванович гучно сказав:

— Молодець! Ось розумник! Ти все прекрасно знаєш, навіть більше, ніж написано в підручнику. Дякую за відповідь!

Мишко, щасливий, сором'язливо дивився на носки своїх черевиків. На перерві він ходив по коридору справжнім героєм.

✓ Поясніть, чому вчителю вдалося активізувати пам'ять учня. Яке значення при цьому мали репліки та невербальна поведінка учителя? Як ця ситуація вплинула на мотивацію учня до навчання? Яке значення вона мала для класу в цілому?

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 110–113.

3.17. Знаючи сором'язливість Наталки, вчителька попереджає: «Скоро тебе запитаю. Приготуйся. Ось текст, з яким ти впораєшся самостійно». Вона дає дівчинці картку з текстом, який та має прочитати. У Наталки є час побороти сором'язливість, зібратися з думками. Багатьом учителька поставила вже заохочувальну оцінку за цю тему, а в Наталки оцінки поки що немає. Дівчинка дуже тривожна, навчання дається їй нелегко.

✓ Доведіть обґрунтованість поведінки вчительки стосовно забезпечення навчальної мотивації учениці.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 121–122.

3.18. П'ятикласник Сергій погано запам'ятовував вірші і зміст оповідань. Біля дошки зазвичай вимовляв перші дві-три фрази або починав говорити зовсім не те. Кожна погана оцінка була болючою і для учня, і для вчительки. Від дітей вона дізналася, що хлопець дуже самолюбивий.

— Тоді я ризикнула пограти на його самолюбстві, — розповіла потім Марія Олександрівна колегам. — Після чергового виклику до дошки поставила у щоденник Сергія шість балів і сказала, що він сьогодні набагато краще вивчив, ніж раніше, і можна було б поставити сім балів, якби не огріхи в інтонації.

Хлопець зрадів і гордо пішов до своєї парті.

— Наступного дня я знову викликала Сергія до дошки. І на диво для всіх він прекрасно переказав зміст оповідання. В журналі і щоденнику з'явилася перша висока оцінка з літератури. Це була перемога. Незабаром він став успішно навчатися і з мого предмета.

✓ *Вкажіть, які види стимулів були застосовані педагогом. За яких умов вони є ефективними?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 131–135.

3.19. «Шкільне життя не мармелад у цукрі. Хвалити приємно. Але успіх чергується з невдачею. Як говорити про неї? Ситуація: дитина здала погану роботу. Помилка більше, ніж звичайно. Порівняйте низку зауважень:

— Ти виконав неправильно й отримуй свою ... по справедливості!

— Робота погана, ось до чого лінки доводять!

— Кажали тобі: більше треба займатися! І ось результат!

— Ти мене дуже засмутив цією роботою.

— Робота гірша, ніж завжди. Мабуть, ти погано себе почував».

✓ *Поясніть, чому автор посібника для вчителів «Прийоми педагогічної техніки» Анатолій Гін вважає психологічно прийнятними два останні формулювання. Чи будуть ці формулювання дієвими, якщо учень справді лінується і дозволяє собі не готуватися до уроків? Яких вимог має дотримуватись педагог, застосовуючи критику стосовно учнів?*

Література

1. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: Посіб. для вчителів. — 2-ге вид., доп. — Луганськ: СПД Резников В.С., 2007. — С. 63.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 137.

3.20. «Ескіз з натури:

— Ну, зараз я вам покажу! Ось задачка, я й сам ледве розібрався. Подивимось, як ви будете борсатися!»

Учитель, потираючи долоні, із хитрим виглядом видає групі на аркуші задачу. Каверзну, але під силу. Через 10 хвилин учні пропонують розв'язання.

— Ну що з вами робити! Ви ж мій золотий фонд нерозв'язаних задач знищите! Але вже наступного разу...

Ніяких «молодці» або «розумні діти»!»

✓ Поясніть, який метод мотивації застосовує вчитель. Чому він не використовує похвалу?

Література

1. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: Посіб. для вчителів. — 2-ге вид., доп. — Луганськ: СПД Резников В.С., 2007. — С. 63.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 138–141.

3. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 609–611.

3.21. До 6 «А» класу перевели хлопчика Сашу, який не встигав з української мови. У класі, до якого він потрапив, цей предмет викладала дуже уважна до дітей і талановита вчителька. Підліток був розумним і кмітливим учнем, але з учителем української мови в попередній школі стосунки в нього не склалися. Тому він пропускав уроки і недбайливо ставився до завдань з цього предмета.

Нова вчителька через кілька уроків запропонувала Сашкові позайматися додатково після уроків. Її пропозиція була безкорисливою, про неї навіть не знали батьки. Якось у хвилину відвертості Сашко сказав їй:

— Олено Миколаївно, не гайте марно часу. Мені нічого не допоможе. У мене нічого не вийде, про це я давно знаю. Я нездібний.

— Чому ти так вирішив?

— Усі так кажуть.

— І ти віриш у це?

— Вірю...

— Ти маєш довести, що це не так. Ти чув вираз: хто хоче — той доб'ється? І ти можеш добитися. Треба тільки багато працювати. Давай займатися.

Займалися вони кілька місяців. І ось Сашко отримав перші вісім балів з української мови. Вони були заслуженими. Хлопець гарно відповів на уроці і грамотно виконав письмове завдання.

Наступного дня до вчительки прийшла мама Сашка.

— Скажіть, будь ласка, це правда, що мій син отримав вісім балів?

- Правда. Він став краще займатися.
 - Олено Миколаївно, ви не уявляєте собі, що в нас учора було вдома! Прибігає Сашко зі школи і з порога кричить:
 - Вісім балів, вісім балів!
 - Я не одразу зрозуміла, в чому річ. Питаю: що за вісім балів?
 - Учителька мені поставила вісім балів з української мови.
- Успіх окрилив підлітка. З того часу Сашко став старанніше займатися не тільки з цього предмета. Бували, звичайно, і промахи. Але з української мови він уже встигав і йшов на уроки з інтересом.
- ✓ Поясніть, який тип мотивування застосувала вчителька. Які мотиви учня при цьому посилювалися, а які послаблювалися?

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 126–127.

3.22. Восьмим класом завжди легко було управляти. Але якось...

Урок історії. Учитель розповідає новий матеріал і раптом помічає, що учні припинили його слухати (сидять тихо, але чомусь повертаються назад до товаришів). Він робить їм зауваження, але нічого не змінюється. «Друзі! Ви мене погано слухаєте. Чому?»

Учні мовчать, думають про щось.

Тоді учитель пропонує їм «вільний час на 2 хвилини». Вони цю пропозицію приймають. Дуже швидко передають товаришам згорнуті папірці (це була їхня гра, про яку вчитель раніше не знав і один з моментів якої збігся з уроком). Після цього урок продовжувався нормально, а точніше, був відтворений без всякого конфлікту.

✓ Поясніть, який метод мотивації було застосовано вчителем. Якими є умови його ефективного використання?

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 138–141.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина,

О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 609–611.

3.23. Я. Корчак розповідав про робочий день школяра: «Ось перший урок. Викликали відповідати слабого учня. Він погано знає урок, мнеться, усім слухати його нецікаво, нудно, кожний займається своїми думками і навіть якоюсь своєю роботою. Другий урок — література. П'ять осіб по черзі читають той самий вірш. Усі діти вчили його вдома, слухати нецікаво, тому на багатьох нападає нудьга і роздратування. Третій урок — математика. Викладач дав розв'язувати задачі, з'явилася якась діяльність, стало цікавіше, схотілося розв'язати все самому, але викладач поспішав, і як тільки найкращі учні вирішили ці задачі, він запропонував їм пояснити розв'язок усьому класу. Багатьом так і не вдалося проявити себе і на цьому уроці. На четвертому уроці стомленого від бездіяльності учня нарешті викликали. Йому дуже хотілося розповісти все не так, як у підручнику, по-своєму, але в учительки не було часу. Вона поспішала, перебивала, доповнювала сама. Щоправда, поставила учневі четвірку, але радості від цього в нього не було».

✓ *Поясніть, як таке навчання впливає на мотивацію учня. Як можна активізувати навчальний процес на розглянутих уроках.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент. Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 97–109.

3.24. Микола — сором'язливий хлопець. Навчаючись у молодших класах, проявляв стійку недооцінку своїх можливостей. У п'ятому класі розпочалося предметне викладання, що погіршило навчальну успішність Миколи. Нерідко він відмовлявся відповідати, а коли виходив до дошки, говорив тихим, тремтячим голосом, часто зупинявся і чекав підказок.

Досвідчена вчителька української мови та літератури Тетяна Іванівна, вміло поставивши «діагноз» душевного стану учня, на черговому уроці сказала: «Перевірила ваші твори. Один із найкращих у Миколи. Він молодець. Миколо, встань! Розпрями плечі! Так, добре! Подивися мені в очі. Ти будеш відповідати гучно і впевнено вивчений урок. Іди до дошки!»

Відповідь хлопця не була зовсім правильною, але говорив він гучно, впевнено, постійний страх в очах зник.

✓ Поясніть, який механізм мотиваційного впливу застосувала вчителька.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 113–115.

3.25. Вова — учень першого класу — під час перерви вимадав обличчя фломастерами. Він дуже задоволений своєю витівкою. Увесь клас дивиться в його бік — він герой. Входить учителька, Світлана Іванівна. Що робити? Найпростіше — наказати вийти з класу і вмитися. Але Світлана Іванівна вчиняє по-іншому. Вона «не помічає» Вову і починає урок з читання казки. Поступово встановлюється тиша, увагу завойовано. Раптом Світлана Іванівна перериває читання і говорить: «Трохи пізніше ми будемо малювати малюнок до цієї казки. Я маю вас попередити, що фарби від фломастерів шкідливі, якщо вони потрапляють на шкіру і тривалий час не змиваються. Вони викликають алергічні реакції: може з'явитися висипання, яке свербить і болить. Я знаю випадок, коли хлопчика, який вимадав свою руку й одразу не помив її, забрали до лікарні».

Свою розповідь Світлана Іванівна веде серйозно й емоційно, звертається до всього класу, а в бік Вови не дивиться. Але він уже зник. Із очей по брудному обличчю побігли сльози. Він тягне руку: «Світлано Іванівно, можна вийти з класу?» І тільки тут учителька «помічає» Вову. «Ну, як же ти так? Звичайно, йди вмийся», — докірливо каже вона.

✓ Обґрунтуйте, чому прийом, застосований учителькою, називають «педагогічне плацебо». Проявом якого механізму мотиваційного впливу він є? У роботі з учнями яких освітньо-вікових категорій використаний прийом є виправданим? Наскільки часто його можна застосовувати?

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 113–115, 256–260, 264–268, 270–274.

3.26. Навіть недосвідчений педагог помічає зміни зацікавленості тих, хто навчається. Професор А. К. Дусавицький порівняв

типові «портрети» зацікавленого і незацікавленого учнів. «... Подивіться, як працює дитина, коли їй цікаво. Задоволення буквально написано на її обличчі. Блищать очі, рухи легкі, вільні, швидкі. Та й як може бути інакше — адже вона зараз розкута, розкріпачена у своїх бажаннях. Вона робить свою справу, цікаву і важливу їй самій. Робить успішно! Позитивна емоція, як тінь, супроводжує інтерес, вона — точний сигнал про те, що діяльність є нам приємною, надає задоволення.

... Думка працює ясно, чітко, звідкілясь приходять рішення, які інакше як красивими не назвеш, настільки точно вони відповідають характеру завдання. Воно захоплює її цілком, усю її особистість, відключає від решти світу: до всього іншого вона в цей момент глуха і сліпа. І тому так важко буває відволікти дитину для виконання інших, можливо, цікавіших та важливіших справ.

... А ось дитина, якій нецікаво. Як вона нудиться над книгою, яку треба прочитати, чи завданням, яке потрібно обов'язково виконати. Її тіло напружене, вона то крутиться, то тривожно озирється у різні боки, ніби шукає звідкілясь порятунку від немилої духовної чи іншої поживи. Чи застигає, занурена в себе, як у сон, з якого її може вивести тільки різкий окрик чи зауваження».

✓ *Поясніть, чому спостереження є ефективним методом мотиваційної діагностики. Проведіть самоспостереження: прийміть спочатку позу, яка свідчить про незацікавленість до навчання, а потім змініть її на протилежну. Проаналізуйте, як змінювалися ваші відчуття. Чи можна за допомогою пози активізувати навчальну діяльність учнів?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 123–124.
2. Тренінгові технології навчання з економічних дисциплін: Навч. посіб. / Г. О. Ковальчук, Н. Ю. Бутенко, М. В. Артюшина та ін.; За ред. Г. О. Ковальчук. — К.: КНЕУ, 2006. — С. 206.

3.27. На початку вивчення теми «Вода» в курсі «Природознавство» вчителька одразу змушує вразити уяву дітей.

— Одного разу, — каже вона, — в одній африканській школі учням читали оповідання про дивну країну, в якій люди ходять по воді! А найцікавішим є те, що це було цілком правдиве оповідання! (Деякі діти при цьому аж роти повідкривали.) А тепер подивіться у вікно! Хіба ж ми з вами не ходимо по воді? (Це було

взимку, за вікном сніг.) Ми так звикли до води, що не помічаємо, а частіше й не знаємо її властивостей.

✓ *Поясніть, який метод і відповідний прийом початкової мотивації було застосовано вчителем. Спробуйте модифікувати приклад цього прийому в кілька інших таким чином, щоб вони діяли як підтримувальна чи завершальна мотивація (наприклад, гра, «навчальне коло» та ін.).*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 138–141.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 609–611.

3.28. А. Гін згадує такий випадок з практики. «Я почав викладати фізику в новому для себе 9-му класі. Клас складався цілком із дівчат — усі хлопці після восьмого подалися до професійно-технічних училищ. Дві-три дівчинки в класі намагалися в чомусь розібратися. Решта зі спокійною байдужістю списували з дошки.

Поступово мені вдалося їх трохи розворушити, навіть легенькі задачі розв'язувати стали. Але тільки не вдома — не звикли... Як-що точніше, то звикли його не виконувати. На всі мої умовляння — стандартне: «А ми не розуміємо!» І справді, біля дошки, з оглядкою на вчителя, повільно й невпевнено, але щось таки виходило, однак можливості розібратися самим вони вже зневірилися.

У якусь мить я зрозумів: із мертвої точки можна зрушити! Перше, що зробив, — задав додому просту задачу, точнісіньку близнючку якої ми досконало розібрали і розв'язали на уроці. Наступного дня Людмила, яку я викликав, звично протягла: «А я не зрозумі-і-іла». Поза всяким сумнівом, вона навіть не зазирнула в умову. «Добре, — сказав я, — зараз підеш до дошки і будеш розбирати задачу до того місця, де не зрозуміла». Весела (коли справа не стосувалася фізики) та контактна Люда зі спокійним серцем пішла відповідати. Ми стали по діях розбирати задачу. І виявилось, що Люда просто не знайшла місця, де б вона могла затнутися. Я не став «метати блискавки», а просто сказав: «ГАРАНТУЮ, що ви будете отримувати таке домашнє завдання, з яким зможете впоратися. Від вас вимагається тільки чесно спробувати. ЯКЩО ВИ НЕ ВПОРАЛИСЯ — ВИНЕН Я».

Через місяць-другий вони відчували смак. Навчатися приємно, коли відчуваєш успіх, і у 15—16 років приємно зненацька повірити у свої здібності».

✓ *Поясніть переваги застосованої стратегії забезпечення мотивації. Який вид мотиваційного впливу має прояв у цій ситуації? За допомогою яких механізмів його реалізовано?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 110–113.

3.29. Ринад Ісхаков викладає фізику та образотворче мистецтво у педагогічному училищі. З кожною групою першокурсників він створив новий підручник фізики — як засіб вивчення фізики в тому числі. Технологія роботи: на початку року учитель дав завдання: дівчата повинні були вибрати будь-яке явище природи, що було їм незрозуміле, і пояснити його. Звіт зазвичай складався з двох аркушів. На першому — чітке наукове пояснення явища, на другому — адаптоване, начебто для дітей початкової школи. Головна умова: щоб у різних авторів не зустрічалося однакових явищ. Якщо вони не могли самі вибрати явища, учитель допомагав, орієнтуючись на запитання маленьких дітей. Наприкінці року — привселюдний захист звітів. Вийшли книжки — барвисто оздоблені, з кросвордами, загадками, приказками, віршами...

✓ *Охарактеризуйте застосований метод та відповідний прийом мотивації. Якими є умови та вимоги для його використання?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 140–141.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 609–611.

3.30. Анатолій Гін наводить такі спогади. «Бойове хрещення отримав під час навчання на третьому курсі університету. Тоді мені доручили (більше не було кому) читати фізику в дуже хулі-

ганському восьмому класі. Та ще брати його довелося всередині навчального року. Незабаром — навчальний практикум. А це купа приладів на столах, пересаджування з парти на парту, необхідні і тому дозволені розмови на уроках... Найстрашніше в такій ситуації — втратити кермо. За три уроки до початку практикуму стали відпрацьовувати поведінку в заданій ситуації. П'ять хвилин наприкінці кожного уроку — найсправжнісіньке дресирування. Зрозуміло, у формі гри. Наприклад, так: «А тепер галасуємо. Хіба ж це галас? Сергію. Я ж знаю, як ти можеш галасувати! Три оплески — і повна тиша!!! Ні, ще швидше! Ми досягли повної уваги за секунду. Погано... Треба за половину секунди!»

✓ *Поясніть, як пов'язані у цій ситуації активізація й стимулювання навчальної діяльності. Чому застосований підхід до підтримки дисципліни є ефективнішим, ніж словесні зауваження та вимоги вчителів? Які стимули застосовує вчитель?*

Література

1. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: Посібник для вчителів. — 2-ге вид., доп. — Луганськ: СПД Резников В. С., 2007. — С. 50.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 108–109, 131–135.

3.31. З діалогу вчителів.

— Щоб диригувати уроком, потрібні чіткі команди. Наприклад, команда «Увага!». За цією командою учні припиняють будь-яку діяльність (роботу з текстом, обговорення в групах, розв'язування задач...) і зосереджуються на вчителів. Вельми важливо відпрацювати таку команду, коли на уроках неминучий «робочий гамір» (ділова гра, лабораторні й практичні роботи...). Тоді вчителю не доведеться говорити і навіть підвищувати голос, перекикуючи багатоголосся учнів.

— Чи не нагадує це трохи казарму? Занадто технологічно. Хочеться більше людського тепла...

— Згадую старий добрий фільм «Звуки музики». Пам'ятаєте? Там чоловік залишився один із дітьми. Їх було чи то п'ятеро, чи то семеро. Він віддавав їм команди свичиком. Не тому, що не любив, а тому, що чітка організація й ритм дозволяли нормально вижити в такій ситуації. У тому числі й звільнити час для спокійного людського спілкування. І ще: нема нічого добрішого для людини, ніж гарна технологія. Погана технологія — це шкідливі

продукти, загиджена природа, речі, які зразу ж ламаються... Гарна — комфортне життя і чисте повітря. Гарна технологія в освіті — міцні знання плюс здорова психіка. І час для задушевних розмов теж знайдеться.

— Чи виправдовується час, який витрачено на відпрацювання чітких команд?

— Такі команди відпрацьовують лише для тих ситуацій, які повторюються найчастіше. Один раз відпрацювали — багато разів використовуєте. У більшості випадків досить трьох-чотирьох команд для успішної роботи в класі.

✓ *Обґрунтуйте своє ставлення до цих точок зору. Проаналізуйте, за яких умов команди вчителя є ефективними засобами активізації навчальної діяльності учнів. Який механізм мотиваційного впливу реалізується при цьому.*

Література

1. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: Посіб. для вчителів. — 2-ге вид., доп. — Луганськ: СПД Резников В. С., 2007. — С. 49–50.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 97–109, 113–114.

3.32.

Перший учень

У дивну вересневу пору
Уперше я ішов до школи
І вирішив: завжди і всюди
Найкращим учнем в школі буду!

Для мене не складне навчання
І стати вченим є бажання.
Усі підручники, принади
В порядку буду я тримати,
Навколо мене всі помітять,
Що я — найкращий учень в світі.

Аж цілий тиждень так я вчився,
Ну а на другий притомився,
У жовтні раптом зрозумів:
Дарма, напевно, поступив
До школи вчитись, в перший клас,
Я у навчанні геть зав'яз.

Мені підручник — не новинка,
Передивився всі картинки.

Та стане нудно мимоволі,
А наша вчителька у школі
І кожний день, і кожний час
Чомусь опитує все нас.

Вона допитлива на диво,
Та прикро і не зрозуміло:
Чому вона, коли питає,
Всі відповіді точно знає.

Т. Крюкова

(переклад з рос. Г. Романової)

✓ Поясніть, як можна ефективно підтримувати мотивацію до навчання молодших школярів. Яке місце при цьому належить активізації, мотивуванню, стимулюванню учнів. Спробуйте у віршованій чи іншій формі (яскрава метафора, притча, малюнок) відобразити значення мотивації для навчання (для будь-якого віку).

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 97–109, 115–116, 126–127, 131–141, 264–268.

3.33. З досвіду роботи Л. Я. Дубініної, викладача англійської мови економіко-математичної гімназії № 1512 м. Москви.

Назва проекту «Росія — Уельс».

Мета проекту: Навчитися вести самостійну бесіду (англійською мовою) з партнерами на основі раніше засвоєного мовного матеріалу з теми «Росія, Москва».

Навчальна дисципліна, у межах якої проводиться проект: англійська мова.

Навчальні предмети, які розкривають зміст питання: історія, географія, література, біологія, економіка, медіаосвіта.

Завдання:

1) навчитися обмінюватися інформацією, підтримувати та розвивати розмову;

2) розширити коло спілкування з учасниками проекту;

3) розширити соціальний простір учасників проекту.

Період проведення: вересень-жовтень навчального року.

Вік учасників: 14–15 років (дев'ятий клас).

Вихідні результати.

1. Відеофільм про Москву з коментарями — діалогами. 2. Видання газети про Росію. 3. Усний аналіз листування електронною поштою на тему «Росія—Уельс».

Етапи проведення проекту

1-й етап (три уроки): вибір теми, організація внутрішніх мотивів спілкування, визначення завдань і засобів взаємодії, розподіл учасників на творчі групи за темами: «Росія: культура, традиції» та «Визначні пам'ятки Москви», планування результатів проекту: відеоматеріали, газета, електронна пошта.

2-й етап (шість уроків та самостійна робота в медіатеці): збирання інформації, ознайомлення з нею, аналіз-узагальнення, самостійна (групова, індивідуальна, парна) діяльність учнів, консультації викладача, оформлення результатів, аналіз результатів у групах, корекція, висновки (узагальнення), консультації викладача, підбиття підсумків.

3-й етап (три уроки й робота в медіатеці): вихід на конкретний результат та його оформлення, захист проектів по групах, експертна оцінка практичної значущості отриманих результатів, підбиття підсумків з усього проекту.

Процедура проведення проекту

1. Презентація тем майбутнього проекту, формування груп за інтересами, визначення кількості учасників по 5—7 осіб у групах, вибір лідерів та розподіл функціональних обов'язків кожного, вибір варіанта конкретного результату за проектом.

2. Визначення проблеми та завдань. Обговорення можливих і необхідних джерел інформації.

3. Активізація лексики, індивідуальні консультації з метою зняття труднощів (за їх наявністю).

4. Робота за темами проекту в групах: а) збирання інформації; б) аналітична робота із зібраним матеріалом; в) консультації викладача; г) коригування; д) подальший пошук інформації; е) аналіз нових фактів; ж) узагальнення — обговорення отриманих даних, що задовольняють усіх учасників у групах; з) оформлення матеріалів (результатів).

5. Захист проектів, підбиття підсумків.

✓ *Охарактеризуйте мотиваційну функцію методу проектів. Проаналізуйте мотиваційний цикл наведеного проекту (в чому полягає початкова, підтримувальна та завершальна мотивація).*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 135–141.

2. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: Навч. посіб. / За ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 182–184, 188–190.

3.34. Під час проходження педагогічної практики у школі студент-практикант дуже хвилювався з приводу необхідності проводити урок у 10-му класі. Добре знаючи предмет, він побоювався прояву неувagi з боку учнів через те, що він «не справжній» учитель. Його невпевненість виявилась у позиції стосовно учнів — «я такий самий, як і ви!». Після оголошення теми уроку практикант виголосив промову — мотивування подальшого учіння учнів: «Сьогодні ми будемо вивчати складну тему. Щоб її зрозуміти, мені довелося довго навчатися. Я, так само як і ви, не люблю напружуватися, але в житті не все залежить від наших бажань. Тому давайте виконувати наші обов'язки — почнемо працювати».

✓ *Пригадайте, які шляхи формування мотивації у навчанні описав С. Л. Рубінштейн? Який спосіб мотивування використав практикант? Чи зробив він це свідомо? Яких помилок припустився студент і яким, на вашу думку, є правильний варіант використання зазначеного способу мотивування учіння осіб, які навчаються?*

Література

1. Психологія та педагогіка: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 156–157.

2. Фридман Л. М., Волков К. Н. Психологическая наука — учителю. — М.: Просвещение, 1985. — С. 78–80.

3.35. Студента до вивчення економіки найбільше спонукає інтерес до здобування нових знань — приваблює, власне, інтелектуальна діяльність: подобається мислити, розв'язувати задачі, виявляти різні форми розумової активності, переживати позитивні емоції в разі самостійного вирішення поставленого навчального завдання. Саме тому йому особливо цікаво спілкуватися з викладачами, які не повчають, а дають можливість отримати відповідь на питання самостійно.

✓ *Встановіть, який мотив є домінантним у мотиваційній структурі навчання студента? Як викладач може використати наявний мотив для успішного управління навчально-професійною діяльністю студента? Які методи і форми організації навчання будуть найпривабливішими для нього?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 624.
2. Занюк С. С. Психологія мотивації. — К.: Либідь, 2002. — С. 24, 31, 98–100.

3.36. Вчитель не отримує задоволення від змісту та процесу своєї роботи. Діти доволі спостережливі й чудово розуміють, як ставиться до своєї справи їхній учитель — він не любить свій предмет, не цікавиться ним. Діти роблять висновок, що цей предмет позбавлений будь-якого інтересу. У деякого з них формується настановлення, що учіння саме по собі нічого не варте і має сенс лише як засіб досягнення інших благ. І справді, чому вони повинні любити цей нудний і нецікавий предмет, якщо навіть у вчителя він не викликає ніякого інтересу?

✓ *Визначте, який вид мотивації педагогічної діяльності виявляється у вчителя? Що має змінитися в мотивації поведінки вчителя для того, щоб його професійна діяльність забезпечувала передання учням не лише змістовної інформації, а й смислу вивчення його предмета? Який метод виховання мимоволі використано вчителем?*

Література

1. Психологія та педагогіка: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 156.
2. Психологія та педагогіка: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 61.
3. Занюк С. С. Психологія мотивації. — К.: Либідь, 2002. — С. 109.

3.37. Школяр учить уроки, намагаючись уникнути негативних санкцій. Коли контроль батьків або вчителів ослаблюється, він починає нехтувати підготовкою до занять — розуміючи, що йому нічого не загрожує, учень не готує домашніх завдань. По закінченні школи юнак, який спонукується лише зовнішніми стимулами, не прагнутиме читати книжки або розмірковувати над науковими проблемами, оскільки загрози покарання вже немає, а інтересу до діяльності внаслідок такого виховання у нього не сформовано.

✓ *Встановіть, які вади покарання як методу мотиваційного впливу проявляються в наведеній ситуації? Як, на вашу думку,*

залежить сила впливу негативних санкцій від терміну їх застосування (чому для студента має більший мотиваційний ефект можливе незначне покарання за невиконану поточну роботу, аніж покарання за бездіяльність наприкінці семестру)?

Література

1. Занюк С. С. Психологія мотивації. — К.: Либідь, 2002. — С. 156–164.

3.38. Два хлопчики мають однакові здібності, але різну мотивацію.

Хлопчик А з інтересом вчить математику, прагне виконувати складні завдання і намагається розібратися в тому, що є для нього незрозумілим. Усе робить для того, аби отримати якомога вищу оцінку результатів своєї діяльності.

Хлопчик Б не виявляє зацікавленості до математики, не любить розв'язувати задачі, а в разі самостійного вибору задач обирає легші. Натрапляючи на труднощі, одразу звертається по допомогу або припиняє роботу.

Хлопчик А швидше розвивається, й успіхи у нього значно вищі, ніж у хлопчика Б.

✓ *Визначте, які мотиви проявляються в навчанні обох хлопчиків? Чому діяльність першого є більш успішною, ніж діяльність другого, хоча вони обидва мають однакові здібності?*

Література

1. Психологія та педагогіка: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 382–384.

2. Маркова А., Матис Т., Орлов А. Формирование мотивации учения: Кн. для учителя. — М.: Просвещение, 1990. — С. 124–126.

3. Кун Д. Основы психологии. Все тайны поведения человека. — СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2005. — С. 417.

3.39. Микола Іванович — менеджер освіти. Він прагне працювати в таких умовах, які дають змогу йому під час вирішення різноманітних проблем брати відповідальність на себе. Також він виявляє схильність до попередньо «прорахованого» ризику і ставить перед собою реальні й досяжні цілі. Постійно потребує визнання своїх здобутків і зворотного зв'язку, оскільки йому необхідно зна-

ти, наскільки успішно він працює. У певний період його кар'єрне зростання залежало від розв'язання надзвичайно складного завдання, що потребувало від нього поведінки, яка забезпечується вищим рівнем професійної компетентності. Проаналізувавши власні можливості, він відмовився від боротьби за підвищення.

✓ *Установіть. прояв якої мотиваційної тенденції описаний у ситуації? Які цілі за рівнем складності мають найбільший мотиваційний вплив на діяльність особи, якій притаманна саме така мотивація її діяльності? Які засоби мотивування доцільно використовувати для того, щоб підвищити продуктивність праці таких осіб?*

Література

1. Ильин Е. П. Психология индивидуальных различий. — СПб.: Питер, 2004. — С.187–190.

2. Морозов С. М., Музичко Л. В., Тімакова А. В. Психодіагностика: опитувальники. Методика та практика застосування: Навч.-метод. посіб. — К.: ПЮ КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. — С. 171–183.

3.40. У своїй діяльності менеджер системи освіти сповідує філософію, яка описана А.Чеховим в оповіданні «Людина у футлярі» — діє за принципом «аби чогось не трапилось». У певний період часу на робочому місці склались обставини, які вимагали прийняття відповідальних рішень і розв'язання завдань проблемного характеру в умовах дефіциту часу. Хоч реально його діяльність не була ефективною, він сам оцінював її як надзвичайно успішну.

✓ *Зазначте, прояв якої мотиваційної тенденції описаний у ситуації. Які цілі за рівнем складності мають найбільший мотиваційний вплив на діяльність особи з такою мотивацією її діяльності? Які засоби мотивування доцільно використовувати для того, щоб підвищити продуктивність праці таких осіб?*

Література

1. Реан А. А., Коломинский Я. Л. Социальная педагогическая психология. — СПб.: Питер, 1999. — С. 59–60.

2. Ильин Е. П. Психология индивидуальных различий. — СПб.: Питер, 2004. — С. 187–190.

3. Морозов С. М., Музичко Л. В., Тімакова А. В. Психодіагностика: опитувальники. Методика та практика застосування: Навч.-метод. посіб. — К.: ПЮ КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. — С. 171–183.

3.41. Шкільний учитель виконує свою професійну діяльність, як про нього кажуть колеги, формально. Він не зацікавлений у професійному розвитку — постійно відмовляється від навчання на курсах підвищення кваліфікації, не читає нової методичної літератури, не оновлює конспектів уроків. Приходить на роботу лише тоді, коли має заняття за розкладом. Не бере участі у житті школи, посиляючись на постійну зайнятість додатковою роботою («Потрібно заробляти гроші для утримання членів родини»), підвищену схильність до захворювань тощо. На питання, чи його задовольняє те, як він реалізує свою професію, дає відповідь: «Вам потрібний кращий — знайдіть! Своє ремесло я знаю».

✓ Поясніть, як актуальні потреби визначають специфіку мотивації діяльності людини. Які потреби вчителя недостатньо задоволені, що не дає змоги актуалізуватися мотивам, які спонукали б його налагоджувати контакти з колегами, прагнути отримувати повагу та максимально реалізовувати власні можливості у професійній діяльності й за її межами? У який спосіб можна мотивувати цього вчителя на ефективнішу професійну діяльність?

Література

1. Психологія та педагогіка: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 151.
2. Кун Д. Основы психологии. Все тайны поведения человека. — СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2005. — С. 416.
3. Організаційна поведінка /Д. Гелрігел, Дж. В. Слокум, Р. В. Вудмен, Н. С. Бренінг. — К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. — С. 155–159.

3.42. Студент вступив до престижного вищого навчального закладу з метою отримати вищу освіту. Свій вибір пояснює бажанням бути освіченою людиною. Під час ґрунтовнішої бесіди він розширює межі власного розуміння причин вступу до вищого навчального закладу — виявляється, він також прагне мати можливість виконувати «не пильну» роботу в майбутньому, мати можливість отримувати за її виконання пристойні статки, довести всім, хто його знає, чого він вартий, зайняти певну нішу в соціальній структурі суспільства. Особливо емоційно розвивав тему про можливість знайти в університеті друзів. При цьому щоразу слово «друзі» використовувалось у сполученні зі словом «потріб-ні». На запитання про те, які друзі є потрібними, відповідав, що не використовував таку ознаку, говорячи про друзів.

✓ Проаналізуйте, яким є співвідношення мотивів і цілі навчання студента в наведеному прикладі? Яка ієрархія мотивів існує в мотивації його діяльності? Які мотиви є такими, що розуміються студентом, а які — реально діють? Яка мотивація (зовнішня чи внутрішня) має більшу спонукальну дію в навчанні студента?

Література

1. Психологія та педагогіка: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 151.
2. Кун Д. Основы психологии. Все тайны поведения человека. — СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2005. — С. 414.
3. Занюк С. С. Психологія мотивації. — К.: Либідь, 2002. — С. 13–15.

3.43. Два студенти з однаковим рівнем підготовки й однаковою метою «успішно скласти іспити» здають сесію, але за результатами мають різну навчальну успішність. Першого переважно цікавило його матеріальне становище на наступний семестр, тобто проявлявся утилітарний мотив отримання стипендії. У другого були додатково актуалізованими й інші мотиви — самоствердження (прагнення продемонструвати всім, на що він здатний), саморозвитку (усвідомлення необхідності здобувати знання для самовдосконалення), обов'язку (якщо вирішив навчатися, то це є основним).

✓ Поясніть, як залежить спонукальна сила мети від кількості мотивів, що її детермінують? Яким, на вашу думку, повинен бути мотиваційний комплекс у навчанні студента, щоб він сприяв прояву зацікавленості в отриманні знань та виробленні вмінь ними користуватися, аніж тому, щоб студент прагнув лише отримувати високі оцінки?

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 116–117.
2. Занюк С. С. Психологія мотивації. — К.: Либідь, 2002. — С. 114–115.

3.44. Юра й Олег студенти-першокурсники вирішили зайняти відповідальну позицію щодо організації власного учіння та ґрунтовно підготуватися до своєї першої сесії. Обидва збираються за-

своїти матеріал з історії у повному обсязі, а Олег навіть ширше. Для цього вони відвідали бібліотеку, отримали потрібні підручники, Олег узяв ще й дві додаткові книги. Юра, готуючись до наступного заняття, ставить перед собою мету — попередньо опрацювати розділ підручника, що містить відповідну тему. Олег майже кожного разу відкладає роботу «до наступного понеділка».

✓ *Поясніть особливості спонукального впливу близьких і віддалених цілей діяльності студентів. Якою, на вашу думку, буде підготовка до здачі іспитів кожного зі студентів, якщо їхня позиція щодо навчання має саме такий вияв?*

Література

1. Занюк С. С. Психологія мотивації. — К.: Либідь, 2002. — С. 16.

3.45. Студент передбачає можливість санкцій за бездіяльність наприкінці семестру (неможливість збільшити кількість балів за результатами поточного контролю, ретельнішу перевірку виконаних ним завдань і більш прискіпливе оцінювання тощо), але покладається на удачу. Отримавши на екзамені незадовільну оцінку, він докоряє викладачеві: «Якби загроза покарання за невиконання завдання була очевиднішою (щось відбувалося б щоразу наприкінці місяця), я б ці завдання виконував і підготувався б до екзамену краще. А так мені не вистачило часу для підготовки — весь час було витрачено на виконання поточних завдань».

✓ *Поясніть, у чому полягає мотивувальний вплив на виконання діяльності негативних санкцій за її незадовільні результати. Яке значення має своєчасність застосування негативних санкцій? Які негативні санкції, на вашу думку, найбільш доцільні для використання мотивування учіння студентів?*

Література

1. Занюк С. С. Психологія мотивації. — К.: Либідь, 2002. — С. 157.

3.46. У своєму навчанні студент дотримується певних принципів, а саме: знати якомога більше своїх сильних та слабких сторін, що впливають на виконання навчальної діяльності; вірити в ефективність своєї діяльності; визначати конкретну форму діяльності, яка допоможе досягти поставленої мети; брати на себе від-

повідальність за власні дії на їхні наслідки. Він діє цілеспрямовано, сприймає й відчуває себе суб'єктом власних намірів та своєї поведінки. Також він вважає себе причиною, джерелом поведінки і змін в оточенні. Саме тому не потребує постійного зовнішнього стимулювання свого учіння.

✓ *Поясніть, особливості мотиваційного впливу на діяльність та поведінку людини особистісної причинності (за Р. де Чармсом). Чому позиція особи-«джерела» має більше підстав до прояву самоуправління учінням, аніж позиція особи-«пішака»?*

Література

1. Маркова А., Матис Т., Орлов А. Формирование мотивации учения: Кн. для учителя. — М.: Просвещение, 1990. — С. 148–163.

2. Занюк С. С. Психологія мотивації. — К.: Либідь, 2002. — С. 180–182.

3.47. Студенти виконували тест з англійської мови. Перший отримав показник загального результату 480 балів (дуже добре). Другий, окрім такого ж загального результату, отримав додаткову інформацію стосовно вияву певних складників знання мови: сприйняття усної мови — 430 балів, розуміння граматичних конструкцій — 520 балів, словниковий запас — 490 балів. Перший студент задовольнив свій запит на визначення рівня знання мови і зробив висновок про те, що йому треба наполегливіше вивчати мову, аби рівень володіння нею був відмінним. Другий студент зробив для себе висновок, що його знання мови поліпшаться, якщо він зверне більше уваги на усне мовленнєве спілкування, що покращить сприймання мови на слух.

✓ *Дайте пояснення, чому диференційована система оцінювання знань виконує для другого студента роль позитивного підкріплення? Яке спонукання було сильнішим для подальшого вивчення іноземної мови цим студентом (який мотив актуалізовано, яка ціль з'явилась на його тлі і які доцільні дії може виконати студент, аби досягти поставленої цілі)?*

Література

1. Занюк С. С. Психологія мотивації. — К.: Либідь, 2002. — С. 258–260.

3.48. Для того, щоб відібрати для факультативних занять справді зацікавлених предметом учнів, учитель сказав усьому

класу: «Ви можете не відвідувати додаткових занять, і це ніяк не вплине на ваші оцінки і не відіб'ється на думці про вас. Так само ті, хто залишаться, не матимуть ніяких привілеїв». Частина учнів збирала свої зошити і підручники й залишила клас. Інші із задоволенням розпочали заняття.

✓ *Встановіть, про які види мотивації навчальної діяльності можна говорити у представників двох груп учнів? Чому люди займаються певною справою, хоча в майбутньому наслідком не будуть ні винагорода за її виконання, ні покарання за її невиконання?*

Література

1. Психологія та педагогіка: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 61.

2. Маркова А., Матис Т., Орлов А. Формирование мотивации учения: Кн. для учителя. — М.: Просвещение, 1990. — С. 164–166.

3.49. Два студенти намагаються отримати позитивну оцінку за результати самостійного завдання. Метою свого учіння перший вважає отримання глибоких знань. Саме тому він досконало вивчає зміст відповідної теми з підручника, читає додаткову літературу, виконує не лише ті вправи, які були в домашньому завданні, а й ті, що є в підручнику взагалі. Другий студент зацікавлений лише в тому, щоб здати викладачеві виконане завдання і не мати проблем, які виникають у разі заборгованості.

✓ *Встановіть, в якому випадку йдеться про відповідність мотиву і мети учіння студента. Які навчальні дії будуть доцільними для кожного студента, якщо враховувати специфіку взаємозв'язку мотивів і цілей їхнього учіння?*

Література

1. Психологія та педагогіка: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 254.

2. Фридман Л. М., Волков К. Н. Психологическая наука — учителю. — М.: Просвещение, 1985. — С. 101–102.

3.50. Андрієві — студенту ВНЗ — по-різному «даються» окремі предмети: найкраще він розуміє і любить інформатику. Ще змалечку батько навчив його користуватися комп'ютером:

спочатку були розвивальні ігри, потім «бродилки» та «стратегії», зараз він цікавиться створенням різноманітних програм. На заняттях він почувається вільно, без напруження, залюбки виконує всі завдання та допомагає однокласникам. Особливе задоволення отримує в разі, коли вдається віднайти цікаве та незвичне вирішення якогось питання. А з математикою в Андрія є певні проблеми, хоч він і отримує позитивні оцінки за свою роботу. Батьки намагаються впливати на процес вивчення математики — за високі оцінки дозволяють вільно користуватися Інтернетом, у разі отримання низьких балів обмежують доступ до мережі.

✓ *Вкажіть, у якому разі йдеться про мотивацію учіння? Який вид мотивації проявляється? В якому разі йдеться про стимулювання учіння? У чому полягають відмінності процесів мотивації та стимулювання?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 606–607.

3.51. Учень певний час не виконує домашні завдання або виконує їх дуже недбало, оскільки весь вільний від занять у школі час він у захопленні виготовляв якийсь прилад. Вчитель з метою вплинути на ситуацію звинуватив учня у лінощах. А той не вважає, що він марнує час і не погоджується з учителем. Хоча ззовні все виглядає саме так (учень байдикує), насправді ж він виконав величезну роботу, вважає її корисною і саме тому не думає про себе як про ледаря. Між учителем і учнем виник смисловий бар'єр.

✓ *Поясніть, у чому полягає причина виникнення смислового бар'єру між суб'єктами навчання. Які особливості мотивації поведінки учня неправильно оцінив учитель, що призвело до хибного реагування на його вчинки?*

Література

1. Фридман Л. М., Волков К. Н. Психологическая наука — учителю. — М.: Просвещение, 1985. — С. 82–85.

2. Славина Л. С. Индивидуальный подход к неуспевающим и недисциплинированным ученикам. — М., 1958. — С. 11.

Міні-кейси

4.1. Мінімум, який необхідно знати: форми організації навчання, практичне заняття, структура практичного заняття, методи навчання й оцінювання знань.

Відкрите заняття

Учитель-початківець А. К. викладає історію сучасного світу на 1-му курсі гуманітарного коледжу. А. К. готувався до проведення контрольної роботи в академічній групі, але йому терміново повідомили, що на занятті будуть присутні голова і члени методоб'єднання району. Вчитель вирішив відмінити контрольну роботу і провести практичне заняття. Темою заняття обрав одну із тих, які не були раніше опрацьовані. Розподіливши учнів на «малі групи», вчитель дав кожній із них завдання проблемного характеру. Це трохи здивувало учнів. Причому вчитель сам призначив (без узгодження з учнями) групу експертів для визначення команди-переможця. Він вважав, що так буде зручніше для спостерігачів, — «бачити його в роботі», його способи, прийоми у здійсненні навчального заняття, без попередньої підготовки. Необхідно відмітити невимушеність та природність його поведінки. Темп мовлення вчителя — швидкий, він весь час рухається, ходить швидко, часто вставляє потрібне зауваження. Причому він постійно «доповнює» відповіді кожної «малої групи», переключається на цікаві факти. Заняття проходить цікаво, всі захоплені роботою, активно обговорюють проблемні ситуації, пропонують свої варіанти. До кінця заняття залишилось кілька хвилин. Група експертів не встигає оцінити роботи учнів. Учитель пропонує зробити це на наступному занятті. Швидко підбиваючи підсумки заняття, вчитель дає учням домашнє завдання вже після «дзвінка».

Після закінчення заняття члени комісії почали аналізувати та обговорювати зміст, структуру практичного заняття, методи, способи та прийоми, які використовував учитель А. К. Було вка-

зано на недоліки та помилки вчителя в організації та проведенні заняття. Відповідаючи на запитання членів методоб'єднання, молодий учитель зауважив, що його не попередили раніше про «відкрите» заняття, тому він вимушений був терміново відмінити запланований тестовий контроль і провести заняття без попередньої підготовки учнів та розробленого плану. Але сучасний учитель, на думку А. К., повинен бути готовим до будь-якої педагогічної ситуації, навіть несподіваної...

Голова методоб'єднання зауважив, що не слід було відмінити заплановане заняття, але разом з тим повідомив, що він врахує всі зауваження колег щодо проведення практичного заняття і подасть звіт у письмовій формі. Вчитель А. К. обурено заявив, що зауваження комісії несправедливі, що члени методоб'єднання більше налаштовані на дотримання формальних вимог, ніж на творчий потенціал педагога і в майбутньому він не погодиться проводити «відкриті заняття» без попередньої підготовки.

А. Проаналізуйте ситуацію з позиції вчителя і членів методоб'єднання (усвідомлення).

Б. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно зробити викладачу та членам методоб'єднання для усунення непорозуміння у даній ситуації з позиції досвідченого педагога-практика (корекція поведінки).

Розв'язування

А. Усвідомлення

Можливі аргументи, переконання та думки членів методоб'єднання

1. Вчитель не повинен проводити заняття без розробленого плану.

2. Вчитель А. К. допустив низку дидактичних помилок у проведенні заняття, незважаючи на активність учнів під час виконання завдань і відповідей: відсутність плану заняття, відсутність підготовчого етапу заняття; невчасне (після дзвінка) підбиття підсумків роботи учнів та оголошення домашнього завдання; імпульсивність та спонтанність у роботі, перевищення часових меж заняття.

3. Вчитель-початківець повинен отримати попередження про порушення дидактичних правил у проведенні занять, щоб молоді педагоги вчилися на своїх помилках.

4. Усі етапи заняття повинні бути чітко регламентовані, щоб уникнути недоліків та ймовірних помилок у його проведенні.

Можливі аргументи, переконання та думки вчителя-початківця:

1. Я вимушений був відмінити контрольну роботу у зв'язку з непередбаченими обставинами (присутністю на занятті членів методоб'єднання). 2. Звичайно, я міг би не відмінити контрольної роботи і проводити заняття за планом, тим більше, що голова методоб'єднання не повідомив, що прийде на моє заняття.

3. Впевнений, що опрацювання завдань проблемного характеру в «малих групах», навіть без складання плану та попередньої підготовки, є ефективнішим для засвоєння знань, ніж контрольна робота.

4. Якби я не відминив контрольну роботу, члени методоб'єднання не могли б оцінити моєї технології проведення заняття за допомогою методів проблемного та активного навчання.

В. Корекція усвідомлення

1. Навчальне заняття у будь-якій формі має проводитись за заздалегідь розробленим планом.

2. Голова методоб'єднання має право відвідувати будь-які заняття вчителів: як заплановані, так і незаплановані (за необхідністю), але з попередженням керівника навчального закладу.

3. У даній ситуації вчитель А. К. допустив дидактичну помилку: терміново відминив заплановане заняття та провів заняття без розробленого плану, що призвело до інших недоліків та помилок у процесі проведення заняття.

4. У даному разі молодого вчителя не попередили щодо «відкритого заняття», тому допущені ним дидактичні помилки можна пояснити такими причинами: хвилювання, брак часу для того, щоб самому налаштуватися та налаштувати учнів на «прийом» комісії методоб'єднання.

С. Корекція поведінки

1. Голові методоб'єднання необхідно було попередити директора коледжу про відкрите заняття, а директору — вчителя.

2. У цій ситуації голові методоб'єднання бажано поговорити з молодим учителем наодинці, подякувати йому за можливість відвідати заняття і доброзичливо висловити йому свою думку щодо позитивних та негативних сторін у проведенні заняття, вислухати його точку зору.

4. Вчителю необхідно врахувати допущені ним помилки під час проведення заняття (відсутність плану, порушення регламен-

ту заняття, зайва імпровізація) і в подальшій роботі завжди мати запасний варіант плану та сценарію заняття з будь-якої теми.

5. Отже, для успішного розв'язання ситуації, що склалася, голові методоб'єднання необхідно відмітити позитивні сторони у проведенні заняття, виражено й толерантно вказати на недоліки молодого викладача, дати йому методичні рекомендації щодо організації та проведення занять із застосуванням різних методів та засобів навчання.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 726–760.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 191–198.

4.2. Мінімум, який необхідно знати: урок, методи й засоби організації навчання, задача, дидактична оцінка заняття

Уроки математики

Інспектор райвно разом із заступником директора школи відвідали урок математики учителів 3-А і 3-Б класів. На обох уроках була одна й та ж тема: «Розв'язування задач на раніше вивчену тему».

Учителька 3-А класу М. С. після повідомлення теми і мети уроку викликала по черзі учнів до дошки. Вони розв'язували задачі. М. С. піднімала з місця окремих учнів, які повторювали правила. Інші учні робили записи в зошитах тих розв'язків, що їх виконували на дошці їхні товариші. Під кінець уроку на вісім хвилин була проведена самостійна робота (учні розв'язували приклади, які були записані на дошці).

Учителька 3-Б класу С. А. також повідомила учням тему і мету уроку. Але зразу ж запропонувала вихованцям самостійно розв'язати задачу і приклад, які завчасно у 2-х варіантах були записані на переносній дошці. Ця робота зайняла 10 хвилин. Швиденько перевірили результати. Бони були добрими. Лише три учні допустили незначні помилки.

— Тепер, діти, подивіться на картки-завдання, які я поклала перед кожним. Виконуйте свої індивідуальні завдання. Будьте уважні.

Учні активно включилися в роботу. С. А. підходила до окремих із них, тихенько, не відволікаючи уваги інших, допомагала їм у роботі. Через 12 хвилин почулися голоси: «Я вже все виконала». (Це сильніші учні.)

— Молодці. Для тих, хто впорався із задачами, у мене є цікавіші завдання, — говорила С.А. і пропонувала картки з новим матеріалом.

Учні працювали по групах над складанням задач. Вони вставали зі своїх місць, підходили одне до одного, весело обговорювали свої «проекти».

— Лише кожна творча група має скласти свою задачу, — попередила вчителька.

Під кінець уроку (3 хвилини) С. А. запропонувала дітям веселу гру «Порахуй». Хто не встигав підхопити естафету товариша, — вибував із гри.

Під час обговорення думки інспектора і заступника директора школи в оцінці уроків учителів М. С. і С. А. розбіглися. Інспектор вказав на дидактичні помилки учителів. Вчителів М. С. інспектор указав на монотонність його роботи, однотипність наданих завдань, перевантаження учнів роботою та проведенням самостійної роботи в кінці уроку. Він зауважив, що ці недоліки призводять до швидкої втомлюваності учнів, пасивності і втрати інтересу до предмета. Вчителів С. А. інспектор вказав на підвищену емоційність у його роботі, недотримання етапів у проведенні уроку, відсутність перевірки групових робіт учнів, а також недотримання вимог щодо порядку та дисципліни учнів під час уроку (розмови, сміх, вільне пересування учнів по класу). Заступник директора не погодився з деякими зауваженнями інспектора і почав обґрунтовувати свою точку зору на проведення уроків учителями обох класів. Він зауважив, що ці вчителі мають великий досвід педагогічної роботи, що їхні учні мають гарні результати у навчанні з математики. Вони використовують власні продуктивні методи і засоби навчання з метою підвищення якості знань. У сучасному освітньому середовищі, коли постійно впроваджуються у навчально-виховний процес інноваційні технології навчання, особливо актуальною стає творчість учителя, передусім, у навчанні молодших школярів. Тому заступник директора вважає більшість зауважень інспектора райвно необґрунтованими та безпідставними.

Інспектор райвно розлючено сказав: «Я писатиму в міський відділ освіти доповідну на неадекватні дії заступника директора школи на мої зауваження».

А. Проаналізуйте ситуацію з позиції інспектора та заступника директора школи (усвідомлення).

Б. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно здійснити інспектору та заступнику директора школи для усунення непорозуміння в даній ситуації з позиції досвідченого педагога-практика (корекція поведінки).

Література

1. Омельяненко В. Л., Кузьмінський А. І., Вовк Л. П. Педагогіка: завдання і ситуації: Практикум. — 2-ге вид., випр. — К.: Знання-Прес, 2006. — С. 104–108.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб./ М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко, та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 191–198.

4.3. Мінімум, який необхідно знати: урок, методи і засоби організації навчання, задача, санітарно-гігієнічні умови навчання.

Відкрий урок у 8-му класі

Відкритий урок математики у 8-му класі. Тема уроку: «Розкладання квадратного многочлена на множники».

Урок розпочався із розв'язання математичних задач. Упродовж 7—8 хвилин усі школярі активно працювали над виконанням завдань.

Розпочинаючи вивчення нового навчального матеріалу, учитель спонукав учнів до актуалізації опорних знань. Педагог уміло підводив учнів до усвідомлення способів розкладання квадратного многочлена на множники.

Після засвоєння теоретичного матеріалу учні працювали над розв'язуванням прикладів. Перший приклад як зразок учитель розв'язав на класній дошці. Далі учні самостійно розв'язували приклади.

Та все-таки у другій половині уроку активність учнів помітно знизилась. Методи мотивації та стимулювання вчителя не допомогли. Домашнє завдання й інструктаж до нього школярі сприйняли взагалі пасивно.

У процесі обговорення уроку деякі колеги, які були присутні на уроці, віднайшли недоліки в тому, що вчитель не використав запобіжних заходів щодо усунення монотонності в процесі роботи уч-

нів та їх перевантаження; не звернув уваги на високу температуру у класній кімнаті, що призводить до кисневого голодування.

Педагог не погоджувався з колегами:

— Можливо, шановні колеги, накажете стійку на голові робити перед учнями чи запропонувати їм, щоб стрибали, на руках ходили по класній кімнаті, — щоб усунути монотонію? У рамках запланованої теми я не міг придумати прикладів або задач, які б не напружували учнів. Звичайно, інтелектуальна діяльність вимагає значних психофізіологічних зусиль учнів. А вікно я не відчинив під час уроку, бо не хотів відволікати учнів від виконання завдань (вікно виходило на спортмайданчик).

— Не в цьому річ, заперечували опоненти. Невже Ви не розумієте! Ви досягаєте високої продуктивності роботи учнів під час уроку за рахунок їхнього надмірного навантаження. Ви нехтуєте правилами дотримання санітарно-гігієнічних вимог в організації та проведенні уроку.

Не відповівши на зауваження колег, учитель майже вибіг з учительської кімнати...

А. Проаналізуйте ситуацію з позиції вчителя та колег, які були присутні на уроці (усвідомлення).

Б. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно виконати вчителю та його колегам для вирішення конфліктної ситуації, яка виникла під час обговорення уроку (корекція поведінки) з позиції досвідченого педагога-теоретика.

Література

1. Омелянко В. Л., Кузьмінський А. І., Вовк Л. П. Педагогіка: завдання і ситуації: Практикум. — 2-ге вид., випр. — К.: Знання-Прес, 2006. — С. 116–120.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артющина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артющиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 191–198.

Задачі і ситуації проблемного характеру

4.4. Викладач, зайшовши до аудиторії, одразу почав пояснення нової теми.

Студенти сиділи і деякий час спостерігали за процесом, що відбувався. Вони не розуміли, про що йдеться. Викладач не реагував на присутніх. Переважна частина присутніх почали займатися своїми справами. Деякі студенти намагалися зрозуміти, про що говорить викладач, та з часом приєдналися до більшості. Викладач працював напружено, часто був вимушений робити зауваження, на поставлені запитання ніхто не міг дати відповідь. Всі лишилися незадоволені і втомлені.

✓ *Проаналізуйте ситуацію та визначте, що стало причиною неефективності роботи. Назвіть структурні елементи змісту навчального процесу.*

Розв'язання

І. П. Подласий вважає, що зміст навчального процесу як системи може мати різноманітну структуру викладу. Елементи структури — це окремі знання або їх елементи (кроки), які можуть з'єднуватися між собою по-різному. Найбільш поширеними на сьогодні є: лінійна, концентрична, спіральна та змішана структури викладу змісту. Під час вибору структури організації змісту враховуються навчальні цілі, вимоги до рівня знань, характеру та особливостей матеріалу, що вивчається, а також, по можливості, особливості тих, хто навчається.

Так, у даному разі залежно від перебігу поставлених дидактичних завдань необхідно виділити структуру змісту навчання, що вирізняється великою розмаїтістю, відбиваючи специфіку організації пізнавальної діяльності тих, хто навчається, і керівної ролі тих, хто навчає. Причиною неефективності даного заняття може бути нездатність учителя врахувати індивідуальні та групові особливості студентів і, як наслідок, створити такі організаційні умови, які збільшують результативність навчання.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 29–96.
2. Эксперимент продолжается: методические материалы / В. Ф. Шаталов. — М.: Педагогика, 1989. — С. 336.
3. Подласый И. П. Педагогика Новый курс: Учеб. для студ. пед. вузов: В 2-х кн. — М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1999. — С. 316–329. — Кн.1: Общие основы. Процесс обучения.

4.5. Учитель проводить урок природознавства у шостому класі. Ось його міркування: «Я бачу, що багато учнів мають труднощі в засвоєнні знань. Вони вважають, що причиною цього є погана пам'ять, нестійка увага, а найчастіше лінь.

Річ не тільки у цьому, а в поганому розумінні, що таке знання і як їх потрібно засвоювати. Спробуємо це пояснити.

Передусім треба зрозуміти, що таке знання. Знання — це ваші уявлення, поняття, образи, судження про навколишню дійсність.

Ось образ (показує малюнок з човном на озері).

Ось поняття: вода. Ось судження: вода — це рідина.

Знати про щось, або про когось — це мати уявлення, поняття, відомості про це. Знання — це завжди результат нашого пізнання якогось предмета, явища.

Засвоїти знання про щось — це означає зрозуміти цей предмет, явище, знати його якості, вміти використати їх на практиці. Наприклад, я знаю, що вкрите хмарами небо віщує дощ. Тому, виходячи з дому, я беру з собою парасольку.

Знання засвоюються так: через увагу — сприймання — осмислення (розуміння) — узагальнення (зіставлення з тими знаннями, які ви вже маєте) — запам'ятовування (через застосування на практиці). Наприклад, якщо поставити на вогонь посудину з водою, вона закипить і випарується. А пара — це вода, але в іншому стані. Так само, як лід — вода у твердому стані. Якщо його помістити у тепле приміщення, він розтане, тобто перетвориться на рідину, на звичайну воду. Дослідники Північного полюсу використовують ці якості води в побуті. Вони ставлять на вогонь лід чи сніг і перетворюють його на воду. Отже, засвоєнню знань сприяє застосування їх на практиці. У такому разі знання перетворюються в уміння — найважливіші якості людини, бо знання без умінь мало чого варті».

✓ *Поясніть, до якого етапу в організації заняття можна віднести даний фрагмент уроку. Які методи і засоби навчання використав учитель у його проведенні? У чому їх доцільність та ефективність?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 191–198.

2. Фридман Л. М. Педагогический опыт глазами психолога: Кн. для учителя. — М.: Просвещение, 1987. — С. 40–42.

4.6. У паралельних класах початкової школи вчитель на уроці вирішив різними способами розпочати вивчення теми «Використання дієслів у теперішньому, минулому, майбутньому часі»:

У 4-му «А» класі	У 4-му «Б» класі
1. У якому часі вживається дієслово? 2. Що означає теперішній час? 3. Що означає минулий час? 4. Що означає майбутній час? 5. Наведіть приклади дієслів у всіх трьох формах, укажіть, як вони утворені.	1. Діти, що ви робили минулого тижня? 2. А що збираєтесь робити завтра? 3. А що зараз робите на уроці? 4. Систематизуйте дієслова за ознаками часу; зробіть висновок про значення і використання форм часу, про їх ознаки.

✓ Проаналізуйте, які засоби навчання використав учитель під час пояснення нового матеріалу? Які з них є більш ефективними і чому?

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 191–198.

2. Практикум з педагогіки: Навч. посіб. / За заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка. — К.: ІСДО, 1996. — С. 154–157.

4.7. Учитель української мови на початку уроку звернувся до учнів із запитаннями:

Який вузол не можна розв'язати?

— Морський, — вигукнув хтось із учнів.

— Чому ж? Морський вузол — це лише спосіб зв'язувати канати, робити з них петлі. Його можна розв'язати.

Учні замислились... Очі загорілися. Але відповіді не знаходили. Довелося ставити навідні питання, щоб діти назвали залізничний вузол.

— Тепер запропоную вам ще одне запитання, — продовжував учитель. — Назвіть іменник жіночого роду, який використовується у трьох значеннях.

Знову заблищали очі у школярів, у класі запанувала тиша. Учитель, вичікуючи, поглядав на вихованців.

— Хто швидше? На чому хлібороби вирощують пшеницю, з якої печуть хліб?

— На землі, — разом відповіли учні.

— А як називається земля, на якій вирощують пшеницю та інші рослини?

— Ґрунт, — весело загуділи учні. — А ще Земля — це наша планета, — сказав Василько.

— Правильно! — сказав учитель. — Ось ми вже й маємо два значення слова «земля».

Діти знову замислилися. Аж раптом Наталка голосно сказала: — Так це ж наша рідна земля, наша Україна, яку оспівують та прославляють у піснях!

✓ *Розкрийте психолого-педагогічний сенс такого початку уроку. Чи можна вважати цей засіб доцільним? На якому етапі організації і проведення уроку його можна застосовувати?*

Література

1. Омельяненко В. Л., Кузьмінський А. І., Вовк Л. П. Педагогіка: завдання і ситуації: Практикум. — 2-ге вид., випр. — К.: Знання-Прес, 2006. — С. 102–108.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 191–198.

4.8. Викладач В. П. викладає у професійному коледжі дисципліну гуманітарного циклу. Під час проведення заняття на зовнішні події реагує повільно, не одразу відповідає на запитання учнів. Вираз обличчя В. П. завжди однаковий, незалежно від того, ставить вона завдання чи робить зауваження; заслуховує правильну й цікаву відповідь учнів чи неправильну і дуже коротку. Сміється рідко, частіше на обличчі буває ледь помітна посмішка. Рідко вступає в бесіду з учнями, — якщо щось питають, — відповідає. Жестикулює дуже рідко. Мова чітка, нешвидка, розмірена, рухи повільні. Типові витримка та спокій у будь-якій робочій ситуації. Викладання дисципліни здійснює з дотриманням суворої регламентації всіх етапів у проведенні занять та формальних стосунків з учнями. Здається, що страшенна нудьга на заняттях у такого викладача абсолютно неминуха. Але виявляється, що, наприклад, для аналізу певних соціальних явищ викладач В. П. заздалегідь ретельно підбирає завдання, ситуації, насичені цікавими фактами, інколи з гумором. У результаті заняття проходить жваво, активно; викладач уважно вислуховує детальні відповіді учнів, особливу увагу приділяє «боржникам» або слабким учням.

Як на початку, так і в кінці заняття викладач спокійна, впевнена, без посмішки та зміни виразу обличчя.

✓ *Проаналізуйте, які етапи в структурі заняття найбільше виражені. Які недоліки мають місце в організації заняття? Чим вони обумовлені? Як Ви вважаєте, що доцільніше: чітке дотримання регламентації всіх етапів у проведенні заняття та формальних стосунків з учнями чи спонтанність у проведенні заняття й педагогічна імпровізація вчителя?*

Література

1. Климов Е. А. Основы психологии: Учеб. для вузов. — М.: ЮНИТИ, 1997. — С. 157–165.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артющина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артющиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 191–198.

4.9. У далекі післявоєнні роки у глухих сільських населених пунктах дефіцит педагогічних кадрів у початковій школі вирішувався так: в одному приміщенні (класі) вчитель навчав одночасно дві групи учнів — першого та третього класів. Звичайно, кількість учнів в обох класах була невеликою — до 20 осіб. Причому показники успішності учнів за 5-бальною системою оцінювання були досить високими. Учні обох класів вчасно засвоювали знання за програмою дисциплін. На початку уроку вчитель давав завдання молодшим школярам, потім пояснював новий матеріал старшим. Після цього старші учні отримували завдання перевірити роботи молодших. У цей час учитель перевіряв письмові роботи старших учнів. Потім пояснював новий матеріал молодшим, а старші учні виконували самостійну роботу. В кінці уроку підбивав підсумки заняття: вчитель звертався почергово до учнів обох класів. Оцінки отримували учні обох класів за виконання завдань та усні відповіді, а старші учні — додаткові оцінки, за якісну перевірку завдань молодших. Причому вчитель «закріплював» старших учнів за молодшими для допомоги їм у виконанні домашніх робіт. Старші школярі із задоволенням допомагали молодшим і дуже пишалися цим.

✓ *Поясніть, про яку форму організації навчання учнів ідеться у поданій ситуації. Як вона співвідноситься з історичними формами організації навчання? У чому її психолого-педагогічний сенс? Вкажіть на її позитивні сторони та недоліки. Чи можна її застосовувати в сьогоднішніх умовах соціально-економічного*

розвитку України, коли більшість шкіл у малих селах закриваються через відсутність їх фінансування?

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 732.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 191–198.

4.10. Урок української мови в 6-му класі. Тема уроку: «Дієприкметник, його граматичні ознаки». Урок містить такі компоненти:

1. Аналіз опорних знань, умінь та навичок учнів із попередніх тем.

2. Актуалізація опорних знань про граматичні ознаки прикметників і дієслів.

3. Робота над підкресленими словами в реченнях. Визначення їх граматичних категорій.

4. Виконання вправ за підручником із завданням виділення дієприкметників.

5. Складання речень з дієприкметниками.

6. Завдання додому та інструктаж до нього.

✓ *Визначте тип цього уроку. Доведіть доцільність обраної структури під час вивчення обраної теми. Яких компонентів у даній структурі уроку не вистачає? Які дидактичні помилки були допущені у плануванні уроку?*

Література

1. Омельяненко В. Л., Кузьмінський А. І., Вовк Л. П. Педагогіка: завдання і ситуації: Практикум. — 2-ге вид., випр. — К.: Знання-Прес, 2006. — С. 116–120.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 191–198.

4.11. Урок географії в 6-му класі. Тема уроку: «Природні зони Австралії». Спочатку вчитель у швидкому темпі ставив учням

запитання, які розкривали зміст поняття «Австралія» та записував спонтанні відповіді на дошці. Коли список понять вичерпався, вчитель підкреслив правильні відповіді й усі вголос повторювали визначення.

Після цього вчитель запропонував учням пригадати особливості вітрів-пасатів і вітрів-мусонів; регіони їх виявлення; їх специфічні ознаки тощо. Причому коли один учень розповідав, інший щось доповнював. Усі з захопленням розповідали, показували картинки з підручника. Обговорення проходило цікаво, невимушено.

Далі була організована дидактична гра: «Політ членів екіпажу (учнів) на острів Йорк». Необхідно було описати особливості рослинного та тваринного світу Австралії, його населення. Зустріч із туземними аборигенами».

Потім була організована робота учнів з підручником, після якої проведена бесіда учителя з учнями за результатами опрацювання матеріалу.

Далі були поставлені запитання до самостійної роботи учнів:

— Пригадайте, на яких материках тропічні ліси змінюються саванами, що переходять у пустелі?

— У чому подібність у розміщенні природних зон Австралії та Африки?

— Порівняйте тваринний світ обох материків.

— Який висновок можна зробити про природні зони та їх особливості в Африці, Австралії, Південній Америці?

Додому вчитель дав завдання опрацювати матеріал з підручника, а також на окремих аркушах намалювати тварин чи рослин Австралії (за власним вибором).

✓ *Визначте структуру цього уроку. Поясніть доцільність запропонованої структури уроку під час вивчення запланованої теми. Які методи, засоби навчання застосовані на даному занятті? У чому їх ефективність? Як можна оцінити працю вчителя, класного колективу в цілому?*

Література

1. Омельяненко В. Л., Кузьмінський А. І., Вовк Л. П. Педагогіка: завдання і ситуації: Практикум. — 2-ге вид., випр. — К.: Знання-Прес, 2006. — С. 116–120.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 191–198.

4.12. У класі галас, бруд, на партах розкидані речі. Учні не готові до уроку.

— Сідайте, сідайте. Збігайте хто-небудь в учительську, візьміть там карту на шафі, — звертається вчитель до класу.

До виходу кидаються кілька хлопців. Учитель їх зупиняє, пропонує піти одному із них, але потім дозволяє піти двом. Третій учень ображено вигукує, чому його не посилають по карту. Галас наростає.

— Що там у вас? Припиніть галас, — наголошує вчитель.

Гамір не вщухав. Хтось стояв, де-хто повернувся до товариша і голосно сміявся.

— І чому це у вас підручники відкриті? Що за манера така? Питання таке: коли і як утворилась Київська Русь і причини її виникнення. Сніженко! Зараз же припини, облиш його! — учневі, який штовхав сусіда по парті.

— Це не я! — з місця кричить Сніженко.

— Зараз подивимось, хто у нас буде відповідати, — довго шукає в журналі потрібне прізвище. Всі затихли у напруженому чеканні.

✓ *Проаналізуйте, які психолого-дидактичні умови організації і проведення заняття мають місце у даній ситуації. Як можна охарактеризувати дії і засоби педагога в організації початку уроку? Чи можна передбачити результативність даного уроку?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 191–198.

2. Реан А. А., Бордовская Н. В., Розум С. И. Психология и педагогика. — СПб.: Питер, 2006. — С. 400.

4.13. В учительській виникла суперечка між учителями. Одні висловлювали думки про те, що ефективність уроку, семінару, практичного заняття залежить від якісного складу учнів: їх індивідуально-психологічних особливостей, досвіду та мотивів учіння. Інші вважали, що головним чинником успіху в організації навчання є матеріально-технічне та інформаційне забезпечення. Лише кілька вчителів вважали, що успіху можна досягти з будь-яким класом, варто лише докласти зусиль в організації процесу навчання та застосувати індивідуальний підхід до кожного учня.

✓ Проаналізуйте думки вчителів щодо організації навчального процесу. Висловіть власну думку щодо впливу на результативність навчання учнів тих чинників, про які йдеться у ситуації. Як називаються ці чинники?

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 191–198.

2. Практикум з педагогіки: Навч. посіб. / За заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка. — К.: ІСДО, 1996. — С. 170–175.

4.14. У школі йшли заняття. Раптом у коридорі з'явилися дві жінки у форменому одязі продавців магазину «Книжковий світ» у супроводі заступника директора. Вони ненадовго зайшли в один клас, другий, третій...

У чому справа? Виявляється, в сусідньому книжковому магазині зникли набори кулькових ручок та олівців. Злодіїв вирішили шукати у школі. Методом впізнання. Заступник директора цю ідею гаряче підтримала і водила «гостей» під час уроків по всіх класах.

У своєму прагненні виявити винних вона нічого поганого не бачила. Тим паче, такі випадки були вже раніше. Але навіщо переривати уроки?

✓ Проаналізуйте ситуацію, що склалася. Вкажіть на помилку, допущену завучем школи. Які вимоги ставляться до організації навчального процесу у цій школі? Як вони співвідносяться з оптимальними умовами організації навчання?

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 191–198.

2. Практикум з педагогіки: Навч. посіб.: видання 3-тє, перероб. і доп. / За заг. ред. О. А. Дубасенюк. — К.: Центр навч. літератури, 2004. — С. 160–167.

4.15. Діти півколом розташувалися на килимі, кожний зручніше для себе, без будь-яких претензій. Учитель теж сидить на килимі перед ними.

— Ми сьогодні проведемо симпозиум про черепах, — каже вчитель, і засовує руку в маленьку картонну коробку.

— Я зараз дістану черепаху ...

Дістає черепаху, показує дітям, гладить її.

— Ви повинні вивчити черепаху: її форму, лапки і т.д., на це у вас є 15 хвилин. Діти з зацікавленістю розглядають черепаху, спостерігають за її поведінкою. Через 15 хвилин обговорюються результати їхніх спостережень. Обговорення закінчується тим, що робиться узагальнення, порівняння.

✓ *Проаналізуйте ситуацію, дайте свою оцінку організації уроку. Визначте вплив засобів та методів навчання на якість навчального процесу. Поясніть їх вибір специфікою вікових категорій.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 143–203.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003.

3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. Навч. посіб. — 4-те вид., доп. — К., 2003. — С. 262–301.

4.16. Щоразу, як тільки викладач починав говорити, починали бубоніти й студенти. Спочатку Ганна Степанівна заспокоювала себе тим, що вони тільки почали працювати, ще не звикли до дисципліни. Час проходив, вона застосовувала різні методи для організації навчального процесу, але ситуація не змінювалась. Здавалось, що вже неможливо щось змінити, але ж семестр тільки розпочався, необхідно діяти. Подумавши, Ганна Сергіївна звернулася за допомогою до психолога. Після тестування з'ясувалося, що із 30 студентів у групі 27 були холерики і тільки 3 сангвініки. Викладач ознайомила з інформацією про кожного студента, яку надала психолог. Відтоді все змінилося на краще.

✓ *Проаналізуйте ситуацію, встановіть причину неефективної організації заняття. Поясніть, як індивідуальні особливості студентів впливають на організацію навчання. Запропонуйте свій сценарій для розв'язання даної ситуації.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 143–203.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 192–201.

3. Ковальський Теодор Дж. Проблемні ситуації в керуванні освітою. — Пер. з англ. А. Кам'янець. — Львів: Літопис, 2003. — С. 24.

4.17. — Вийди з класу! — тоном, що не терпить заперечень, сказала вчителька.

— Що я зробив? — задирливо спитав підліток.

— В тому-то й справа, що ти нічого не робиш, а треба працювати! Де у тебе підручник? Зошит? Щоденник? Що за хаос на парті?

— Ніякого хаосу немає. Це книги.

— Книги, та не ті. Вийди! Ти і вчора байдикував, заважав нам.

— Не піду!

— Тоді я піду, й уроку не буде.

— То й добре!.. — зауважує учень і, повертаючись до класу, радісно оголосив: «Уроку не буде!»

— А-а-а, — обурюється вчителька, — ти ще й інших підбурюєш!..

✓ *Вкажіть, у чому суть педагогічного прорахунку, помилки вчителя. Поясніть значення слова в організації навчального процесу. Запропонуйте свій варіант впливу на учня для забезпечення ефективності організації навчання.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 143–203.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 181–185.

3. Ножкин Е. А. Мастерство усного выступления. — 3-е изд., перераб. — М.: Политиздат, 1989. — С. 255.

4.18. Ось який характер мав конфлікт між молодим викладачем математики, яка прийшла провести своє перше практичне заняття на першому курсі університету, й одним зі студентів.

Відчуваючи зрозуміле для такої ситуації хвилювання, викладач розпочала підготовлене нею за планом пояснення нового матеріалу, але через певний час відчула, що студенти неувважні. Їй не одразу вдалося зусиллям волі примусити себе зосередитися на джерелі шуму, який їй заважав, і несподівано прямо пе-

ред собою вона побачила кремезного хлопця з яскраво рудою головою, який, дивлячись на неї і ніби чекаючи її погляду, час від часу стукав авторучкою. За кожним ударом аудиторії лунав спочатку приглушено, а потім усе голосніше сміх.

Викладач намагалась зупинити бешкетника поглядом, але це лише підбурювало його. Зрозуміло, що створювались умови, які погрожували зривом заняття. Зауваження теж не допомогло.

— А я ненавмисно! Я більше не буду,— завченою скоромовкою відповів хлопець, але через п'ять хвилин знову починав вистукувати, вибравши для цього таку хвилину, що всім ставало дуже весело. Відчуваючи, що ось-ось втратить контроль над собою, викладач зуміла все ж знайти в собі сили і, витримавши невелику паузу після пояснення, яке раптово обірвалося, сухим тоном сказала:

— Відкрити зошити. Записали число. Самостійна робота. Завдання...

В аудиторії встановилася рятівна тиша. Студенти зайнялися справою, а порушник спокою, який намагався ще пару разів розвеселити групу і, бачачи, що колишнього успіху його дії не мають, теж поліз у сумку за зошитом.

— Ні,— промовила викладач. Голос її звучав неголосно, але переконливо.— Цю роботу виконуватимуть усі, крім тебе. Ти продовжуватимеш свою справу: стукай до кінця заняття! Що ж ти не стукаєш? Стукай, я тобі ще додому дам завдання стукати...

У групі знову пролунав ледь чутний сміх, але цього разу в ньому виразно відчувалась підтримка присутніми дій педагога. Було здобуто першу маленьку перемогу, проте таку, значення якої для всієї подальшої роботи молодого викладача з цією групою важко переоцінити.

✓ *Дайте оцінку способу розв'язання викладачем ситуації, яка виникла. Назвіть шляхи, що забезпечують управління соціально-психологічними процесами у навчанні. Запропонуйте свій варіант створення умов, що сприятимуть ефективній організації навчального процесу.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 143–203.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни.— К.: КНЕУ, 2003. — С. 181–201.

4.19. Викладач дав самостійну роботу. Два попередні уроки були дуже напруженими. Поставивши чітке завдання учням, докладливо пояснивши, як його виконувати, він з полегшенням сів за стіл. Тепер можна розслабитися, дати відпочити нервам...

Але що це? Учні, зазвичай енергійні, працездатні, працюють мляво, неохоче. Вчитель задумався: важке завдання? Ні, посильне. На попередньому уроці клас показав, що матеріал засвоєний непогано... Не можна піддаватися втомі, треба самому включатися в роботу. І ось учитель нахилився над зошитом одного учня і похвалив оригінальний хід думок, ось порадив іншому: «Перевір розв'язок!». Підсівши до слабшого учня, трохи допоміг, дав спрямування думці. «Я, почавши працювати, сам жвавішав,— аналізував свій стан учитель,— і невидимими каналами, як сполученими посудинами, моя енергія передалася учням ...».

✓ *Проаналізуйте ситуацію, поясніть, у чому секрет успіху педагога. Назвіть вимоги до організації самостійної роботи.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К. : КНЕУ, 2008. — С. 143–203.

2. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение: Учеб. пособие. — К.: Вища шк., 1990. — С. 248.

3. Якунин В. А. Педагогическая психология: Учеб. пособие / Европейский институт экспериментов. — СПб.: Полиус, 1998. — С. 247–270.

4.20. Коли на початку навчального року Явдокія Миколаївна прийшла в клас, то зразу звернула увагу на хлопця, який самотньо сидів за останньою партою. Щоб швидко познайомитися з учнями, перевірити їхні знання, запропонувала завдання за матеріалом минулого року. Завдання були середньої складності. Хвилини летіли, клас напружено працював.

«Камчатку» вона якось випустила з поля зору, а коли згадала про того хлопця, розсердилась: він дивився у вікно. «Ну, зараз я йому покажу, клас справою зайнятий, а він...». Але підійшла до нього й посміхнулася. Ігор уже виконав роботу. Правда, недбало, але правильно. Запропонувала йому ще одне завдання, складніше. Впорався і з ним. Отже, поки клас виконував одну роботу, Ігор упорався з трьома. Ніякої радості він, проте, з цього приводу не виявив, сидів так само байдуже, не піднімаючи голови, ні на кого не дивився.

На перерві розшукала класного керівника, хотілося побільше дізнатися про учнів. Коли йшлося про Ігоря, почувла: «Та це ж хуліган!» Чесно кажучи, характеристика її здивувала. Вирішила придивитися до учня. А придивившись, побачила: ні, не хуліган. У всякому разі на її уроках хлопець поведився бездоганно, справлявся з будь-яким завданням. Здавалось, немає підстав для хвилювання. І раптом несподівано зрив — прогул уроку. Наступного дня зустріла його в коридорі: «Ігорьок, ти чому не був на занятті?» Похнюпив голову, мовчить. «Дуже прикро, що тобі не цікаво на уроках»? Тут він уперше подивився на неї і посміхнувся: «Мені дуже подобається».

Більше Ігор не пропускав жодного її уроку. Коли викладач висунула його кандидатуру на районну олімпіаду з економіки, деякі колеги попереджали: «Та він же всіх підведе, школу знеславить». Ні, прогнози не збулися. Ігор посів перше місце.

Викладач багато часу приділяла Ігорю. Намагалася захопити його цікавою справою.

Школу учень закінчив успішно. Поступив навчатися до інституту. Одного разу вчителька отримала просту листівку-вітання з Днем учителя. Там лише два слова, виведені розгонисто і нерівно: «Спасибі Вам».

✓ *З'ясуйте основні причини попереднього ставлення Ігоря до навчання. Дайте свої рекомендації щодо вирішення даної ситуації.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К. : КНЕУ, 2008. — С. 143–203.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 726–761.
3. Педагогика: Учебное пособие для студ. пед. вузов и пед. колледжей / Под ред. Подкасистого. — М.: Педагог. об-во России, 1998. — С. 261–283.

4.21. У коридорі школи висить барвистий плакат із символічною назвою «Ціна хвилини». Повз нього ніяк не пройдеш. Адресований він учням. Повідомляється, у що обходиться втрата однієї хвилини у сфері матеріального виробництва. Містяться в ньому цікаві відомості: скільки в нашій країні за одну-єдину хвилину виплавляється сталі, видобувається нафти, газу, скільки ж за цей час випускається автомобілів, телевізорів,

холодильників. Прекрасно зроблено! Яскраво, переконливо, дохідливо. Здавалося, в школі педагоги, напевно, з повагою ставляться до своїх робочих хвилин, вміло привчають до цього й учнів. Але...

Майже поряд — два класи: 7А та 9А. З одного в інший весь час буквально перебігає молода жінка. Як з'ясувалося — вчителька економіки. У зв'язку з виробничою необхідністю, як сформулювала вона сама, керівництво школи попросило її провести заняття одночасно у двох класах. Так вона й бігала всі сорок п'ять хвилин.

Звичайно, матеріал доведеться якось надолужувати. Це справа не одного дня. Можливо, потрібно буде працювати індивідуально.

Матеріальну (від слова «матеріал») шкоду від цих перерваних уроків, звичайно, надолужать. А моральну? Адже не знаєш, з ким і що треба надолужувати. У кого і який саме слід залишили в душі ці уроки?

✓ *Вкажіть Ваше ставлення до такої організації уроків. Визначте, якої шкоди така організація заняття завдає реалізації дидактичних принципів і які закономірності процесу навчання порушуються. Дайте рекомендації щодо вирішення цієї ситуації.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 143–203.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 726–761.
3. *Мойсеюк Н. С.* Педагогіка: Навч. посіб. — 4-те вид., доп. — К., 2003. — С. 217.

Тема 5

КОНТРОЛЬ НАВЧАННЯ

Міні-кейси

5.1. Мінімум, який необхідно знати: рейтинг, модуль, поточно-модульний контроль, види оцінок у навчанні, суб'єктивні помилки оцінювання.

«Об'єктивний» викладач

У процесі виставлення поточних балів студентам молодий викладач, який працює в умовах кредитно-модульної системи, намагається бути максимально об'єктивним. Так, факт присутності студента на кожному занятті оцінюється ним в 1 бал. Бали також «додаються» за участь студентів у концерті (викладач — куратор цієї групи), за гарну поведінку на занятті, за чергування в гуртожитку і «віднімаються» за те, що студент забув зошит, підказав, повернувся до товариша, хотів запитати тощо. Одного разу студент Микола К., у якого викладач «відняв» 2 бали за те, що він гучно розмовляв з товаришем під час заняття, звинуватив викладача у необ'єктивності. Викладач, який був цілком упевненим у своїй правоті, запропонував йому вибачитись, а коли той відмовився — заборонив відвідувати свої заняття. До іспиту з дисципліни залишився місяць ...

А. Проаналізуйте ситуацію з позицій викладача і студента (усвідомлення).

В. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно зробити викладачу та студентів для вирішення цієї конфліктної ситуації (корекція поведінки) з позиції досвідченого педагога-практика.

Розв'язування

А. Усвідомлення

Можливі аргументи, переконання та думки викладача

1. Процес засвоєння знань неможливо уявити без оцінок (балів).

2. Сутність рейтингової системи — це накопичення балів.
 3. Бали стимулюють успішність у навчанні, підвищують вимогливість до себе.
 4. Якщо не «знямати» бали за погану поведінку — студенти «сядуть мені на голову» і не будуть вчитися.
 5. Учні, які заохочуються, досягають значно більших успіхів порівняно з тими, хто ніяк не заохочується.
 6. Бали — дуже зручний засіб виховання (маніпулювання).
- Можливі аргументи, переконання та думки Миколи К., який отримав «виховні» бали:*
1. Бали накопичувати дуже легко: головне — бути слухняним. Знання великого значення не мають.
 2. Я завжди все вчу і добре знаю матеріал. Я хотів спитати домашнє завдання і повернувся до друга ... Але ж за це у мене не можна «віднімати» 2 бали! Це не справедливо!
 3. Ці бали не за знання, а за поведінку, вони не об'єктивні, тому не треба звертати на них уваги.
 4. Я впевнений, що знаю матеріал краще, ніж інші, а балів у мене менше. І все за поведінку. Нема справедливості у світі!

В. Корекція усвідомлення

1. Хоча рейтингова система має ряд переваг порівняно з традиційною системою контролю, яка базується на інтерпретації результатів і часто спричиняє психотравмувальний вплив на учнів, використання балів як засобу маніпуляції теж може згубно вплинути на навчання та емоційний настрій учнів.
2. Гальмувати процес навчання може не тільки «віднімання», а й «додавання» балів. Інколи учні починають вимагати своєрідну платню за кожний зроблений крок. Навчання заради балів (винагороди) інколи змушує учнів вдаватися до різних хитрощів.
3. Треба обережно використовувати бальну оцінку як мотиваційний засіб, щоб не перемістити центр мотиваційної сфери навчальної діяльності з її результату та процесу на оцінку діяльності. Отримання винагороди (балів) у такому разі набуває в очах учнів самоцінності й затуляє справжню цінність його діяльності.
4. Крім того, в цій ситуації викладач допустив логічну суб'єктивну помилку оцінювання, сутність якої полягає у винесенні схожих оцінок різним психологічним якостям, які здаються вчителям логічно пов'язаними: за однакові відповіді порушникові дисципліни та зразковому в поведінці учневі ставлять різні оцінки — перенесення оцінок за поведінку на оцінку за знання. Отже, викладач вчинив неправильно, «додаючи» і «віднімаючи» бали

студентам не за знання, а за певну поведінку: вихованість/невихованість, слухняність/неслухняність, дружелюбність/агресивність, імпульсивність та інші психологічні якості.

С. Корекція поведінки

1. У цій ситуації викладачеві бажано поговорити з учнем наодинці і спробувати спокійно, без образ і агресії, описати своє розуміння ситуації, а також вислухати його точку зору.

2. Усвідомлення викладачем власної суб'єктивної помилки оцінювання допоможе йому запобігати їй надалі. У цьому контексті викладачеві бажано відмовитись від використання балів у виховних цілях: неприпустимо додавати бали тільки за факт присутності студента на занятті або віднімати їх за погану поведінку.

3. У деяких випадках імпульсивна поведінка з боку студента може бути результатом недостатньо високих вимог до нього з боку викладача і недостатнього навантаження студента. У цій ситуації цілком доречним буде дати студентові додаткове завдання, за умови невиконання (або неякісного виконання) якого бали можуть відніматися.

4. Необхідно також вводити гнучкіші, інформативні засоби оцінювання. Частина балів треба замінити оціночними судженнями, відмічати спочатку переваги, а потім — недоліки.

5. Там, де можлива письмова контрольна робота, тобто контроль за самостійно виконаною роботою, використовуйте бали. Однак додайте ще 2—3 нестандартні фрази, що виражають ваше ставлення до зусиль, досягнень та невдач студентів. І тільки потім напишіть: «Вище 3 балів поки що не можна поставити за цю роботу...».

6. Щоб розвивати вміння самооцінки та самоконтролю, використовуйте різні форми *взаємоперевірки* та *взаємооцінки*, завдання на *рефлексію* (аналіз) своєї діяльності. Це формує розумне ставлення до оцінки (балів) як до важливої, але не найбільш суттєвої цінності в роботі.

7. Отже, для успішного розв'язання ситуації, що склалася, викладачеві необхідно проявити мудрість, психолого-педагогічні вміння та індивідуальний підхід до студента.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 225–229.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 716–723.

5.2. Мінімум, який необхідно знати: суб'єктивність педагогічної оцінки, педагогічний суб'єктивізм, «золоте» правило оцінювання, суб'єктивні педагогічні помилки оцінювання.

«Вирок» оскарженню не підлягає ...

Микола Іванченко — невстигаючий учень. Він не виконує домашніх завдань, коли його запитують, він, як правило, відповідає неправильно або мовчить, у письмових роботах робить багато помилок. Учителька систематично ставить йому «2», навіть тоді, коли може «натягнути» на «3». При цьому вона здебільшого любить повторювати: «Ну що ж?! Як завжди «2». Попередньої тобі, як видно, було замало?!» та «Який ти безграмотний!», «Ти не вмієш рахувати, писати ...».

А. Проаналізуйте ситуацію з позицій учительки та Миколи (усвідомлення).

В. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, необхідні вчительці та учневі для вирішення цієї конфліктної ситуації (корекція поведінки) з позиції досвідченого педагога-практика.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 221–229.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 714–716.

5.3. Мінімум, який необхідно знати: послідовність етапів контролю в навчанні; критерії та норми оцінювання навчальної діяльності.

Непорозуміння

Одного разу під час усного опитування викладач запитав одну зі студенток. Вона відповіла на питання. Після закінчення відповіді викладач сказав: «Молодець, сідай». Студентка спитала, яку ж оцінку виставив їй викладач, на що отримала відповідь — «5». Студентка лишилась задоволеною. На наступному занятті вона дізналась, що максимальною була оцінка «10». Студентка обурилася, але не могла пред'явити жодних претензій викладачеві,

оскільки розуміла, що безглуздо оскаржувати оцінку за усну відповідь, яку вона отримала два тижні тому, бо зрозуміло, що викладач цієї відповіді не пам'ятає.

А. Проаналізуйте дану ситуацію з позиції викладача і студента (усвідомлення).

Б. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно здійснити викладачеві та студенту для вирішення цієї конфліктної ситуації (корекція поведінки) з позиції досвідченого педагога-практика.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 221–227.

2. Булах І. Методи контролю та оцінювання рівня знань / Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України. — К.: Видав. дім «КМ Academia», 1997. — С. 169.

3. Волкова Н. П. Педагогіка: Посіб. для студ. вищих навч. закладів. К.: Видав. центр «Академія», 2001. — С. 294.

5.4. Мінімум, який необхідно знати: послідовність етапів контролю в навчанні; критерії та норми оцінювання навчальної діяльності.

«Проблемний» викладач

У студентській групі навчалися студенти, котрі вчилися незадовільно, прогулювали пари. Крім того, у групі вчилося кілька студентів, котрі повністю віддавалися навчанню. Всі інші навчалися більш-менш нормально й не мали значних проблем з викладачами.

Одного разу після чергової двійки «двієчники» вирішили, що хочуть змінити таку ситуацію й намагатимуться виправити незадовільні оцінки. Попросивши допомоги в одногрупників, двієчники взяли за освоєння матеріалу. З часом їхні знання зміцнювались і поліпшувались, і майже всі вчителі стали помічати старання цих студентів та ставити їм бали, яких вони заслуговували за свою працю. За винятком одного викладача, який категорично відмовлявся ставити їм позитивні оцінки, хоча студенти старанно готувалися до його занять. Викладач постійно порівнював студентів, ставив відмінникам «відмінно», а студентам-двієчникам —

«незадовільно» незалежно від рівня їхньої відповіді. Назрівав конфлікт...

А. Проаналізуйте дану ситуацію з позиції викладача і студента (усвідомлення).

Б. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно здійснити викладачеві та студенту для вирішення цієї конфліктної ситуації (корекція поведінки) з позиції досвідченого педагога-практика.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 204–227.

2. Булах І. Методи контролю та оцінювання рівня знань / Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України. — К.: Видав. дім «КМ Academia», 1997. — С. 169.

3. Волкова Н. П. Педагогіка: Посіб. для студ. вищих навч. закладів. К.: Видав. центр «Академія», 2001. — С. 294.

Задачі та ситуації проблемного характеру

5.5. Вчитель під час уроку ставить перед учнями запитання, що вимагають однозначної відповіді. При цьому він одразу оцінює ці відповіді, схвалюючи («Правильно», «Точно», «Молодець») або несхвалюючи («Неправильно», «Хіба так?», «Подумай ще»). На цьому ж уроці, стежачи за поведінкою учнів, учитель робить їм зауваження, що оцінюють їхню поведінку: «Петров, ти заважаєш вести урок», «Іванов, припини займатися сторонніми справами».

✓ *Назвіть складові контрольно-оцінного акту. Чи всі вони є в запропонованій вище ситуації?*

Розв'язування

Л. М. Фрідман вважає, що вся контрольно-оцінна діяльність складається з окремих актів контролю й оцінювання. В кожному такому акті завжди є **об'єкт** контролю й оцінювання та **еталон**, з

яким порівнюється об'єкт. Результати цього порівняння **оцінюються**, для чого обирають **критерій** (або критерії). Результат оцінювання формулюється або у формі розгорненої **оцінки** (характеристики), або у формі умовного знака (**відмітки**). Окремий контрольно-оцінний акт може відбуватися і без наявності всіх його складових.

Так, у даному разі **контроль** є, але він здійснюється приховано, неявно, а **оцінна діяльність** хоча і відбувається явно, але не розгорнуто, а одномоментно. У процесі цієї діяльності відбувається **коригування** відповідей учнів.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 206–207.
2. Фридман Л. М. Психологический опыт глазами психолога: Кн. для учителя. — С. 189–193.

5.6. У травні 1918 року постановою Народного комісаріату «Про відміну оцінок» були ліквідовані оцінки і разом з ними екзамени і впроваджені простіші форми обліку і контролювання успішності учнів: особливі зошити обліку, червоні і чорні дошки, «соціалістичне змагання». У результаті спостерігалось різке погіршення навчальних результатів.

✓ *Визначте, чому це сталося? Перелічіть функції контролю.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 204–205.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 705.

5.7. У деяких західних країнах перед початком навчання складається контракт — договір про умови навчання, в якому поряд з іншими ставиться таке запитання: «Як ви бажаєте навчатися: з контролем чи без нього? З оцінками чи без них?» Якщо учень бажає навчатися без контролю й оцінок, платня за навчання зменшується у 3—4 рази.

✓ *Визначте, чи є запропонований вище підхід до оплати освітніх послуг справедливим? Обґрунтуйте свою точку зору.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 204–220.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 705.

5.8. Вчитель української мови, бажаючи з'ясувати, як учні використовують вивчені орфографічні правила у своїй поточній письмовій роботі, зібрав у них зошити з різних навчальних предметів. Удома він перевіряв ці зошити, але, звичайно, ніяких оцінок у зошиті йусно при їх роздачі не виставив, хоч для себе він такі оцінки зробив і навіть зафіксував.

✓ *Назвіть складові контрольно-оцінного акту. Чи всі вони є в запропонованій вище ситуації?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 206–207.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 709.

5.9. Вчитель математики перевіряє контрольну письмову роботу. При цьому він визначає не тільки правильність розв'язування задачі, а й раціональність, оригінальність розв'язку, які недоліки і помилки були допущені, чим вони можуть бути пояснені (незнанням, невмінням виконати дії, що були вивчені раніше, неухважністю тощо). Далі він оцінює кожну роботу за традиційними оцінками, однак при роздаванні контрольних робіт доповнює виставлену оцінку такими словами: «Ковальов правильно розв'язав усі задачі, але в процесі розв'язування допустився кількох недоліків: розв'язування першої задачі не дуже раціональне, у розв'язку другої немає потрібного обґрунтування. За роботу Корольов отримав “чотири”».

✓ *Охарактеризуйте контрольно-оцінний стиль викладача з позиції психології оцінювання. Як він має впливати на ефективність навчання? Обґрунтуйте свою точку зору.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 221–229.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 709.

5.10. Учитель географії проводить усне опитування. Для цього він викликає кількох учнів і ставить їм запитання за пройденим матеріалом. Вислухавши чергового учня, вчитель оцінює його відповідь у такий спосіб: «Сьогодні Іванченко відповідав значно краще, ніж минулого разу. Відчувається, що він багато попрацював. І хоча в його відповіді ще мають деякі недоліки, думаю, що він цілком заслуговує на гарну оцінку. Ставлю йому “п’ять”».

✓ *Визначте, який підхід при оцінюванні (порівняльний, нормативний чи особистісний) застосовує викладач у запропонованій вище ситуації. Охарактеризуйте його.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 216.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 709.

5.11. Для перевірки й оцінювання рівня знань з чергової теми дисципліни “Психологія діяльності і навчальний менеджмент» студентам пропонується дидактичний тест, що складається із 20 закритих тестових запитань на вибір. Далі викладач диктує студентам правильні відповіді, і студенти самі перевіряють свої тести, розраховують бали й переводять їх у традиційну оцінку».

✓ *Охарактеризуйте запропонований вище контрольний оцінний стиль викладача з позиції психології оцінювання. Як він має впливати на ефективність навчання? Обґрунтуйте свою точку зору.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 221–229.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 709.

5.12. Таня була «круглою відмінницею». Намагаючись виправдати очікування деспотичного батька, завжди прагнула бути в класі кращою від усіх. Часто дуже хвилювалася на контрольних

роботах. Через постійне хвилювання почерк Тані став поступово погіршуватися. Прагнучи виконати всю задану роботу, Таня почала писати усе швидше й усе менш розбірливо. Одного разу вчителька не витримала й вирішила поставити Тані «виховну» двійку з математики за поганий почерк.

✓ *Вкажіть, чи припустилася вчителька суб'єктивної педагогічної помилки при оцінюванні. Якщо так, то назвіть її й охарактеризуйте.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 225–227.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 718.

5.13. Класний керівник 7 класу, щоб допомогти двієчникові Кості виправити свої оцінки, прикріпив до нього відмінницю Машу. Маша, залишившись після уроків, дуже дохідливо пояснила Кості всі домашні завдання, в тому числі і з хімії. Однак наступного дня вчителька хімії вирішила провести опитування учнів не за минулою, а за позаминулою темою, оскільки на минулому занятті залишилася незадоволена знаннями учнів. І, звичайно ж, викликала Костю. Костя стушувався і попросив відповісти те, що знав. Однак учителька не побажала його слухати і поставила ... одиницю.

✓ *Охарактеризуйте запропонований вище контрольно-оцінний стиль викладача з позиції психології оцінювання. Як він має впливати на ефективність навчання? Обґрунтуйте свою точку зору.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 221–229.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 718.

5.14. Вася був кращим учнем у класі. Його постійно хвалили всі вчителі, він брав участь у всіляких конкурсах і був гордістю школи. Одного разу він так захопився черговою олімпіадою з ма-

тематики, що забув виконати домашнє завдання з біології. Учителька, вислухавши дуже плутану відповідь Васі, поставила йому ... «п'ятірку».

✓ *Вкажіть, якої суб'єктивної педагогічної помилки оцінювання припустилася вчителька. Охарактеризуйте її.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 225–227.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 719.

5.15. Вчителька іноземної мови вирішила активізувати підготовку учнів до занять за допомогою впровадження бригадного методу роботи. Клас був поділений на підгрупи (бригади), в кожній з яких був обраний керівник (бригадир). Якщо в підгрупі хтось отримував незадовільну оцінку, оцінка ставилася цьому учневі, а також ... бригадиру.

✓ *Охарактеризуйте контрольню-оцінний стиль викладача з точки зору психології оцінювання.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 221–229.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 719.

5.16. 1) Розповідь студента факультету «Маркетинг»:

«У житті я поміняв багато шкіл і пам'ятаю багато викладачів. Але був у моєму житті один яскравий антипедагог, якого я дуже добре запам'ятав. Це було друге півріччя, третій клас. Я щойно перейшов в іншу школу і потрапив до колективу, класним керівником якого була «цікава» людина. У класі панував жорсткий авторитет класного керівника, і ніхто не мав права бути кимось більшим, ніж він був у її розумінні. Двієчник був тільки двієчником, відмінник був тільки відмінником, тобто — богом. Усіх, хто «випадав» з її системи уявлень, вона ображала і принижувала».

2) Спогади студентки: «У школі у нас був дуже строгий викладач історії. Якщо раптом у когось під час уроку не лежав на

парті щоденник, то такий учень одразу ж отримував «двійку». Не розповідатиму і про ту атмосферу, яка панувала в класі під час уроку. Особисто мені це нагадувало картину якогось концтабору, де крок вліво або крок управо суваро карався».

3) Спогади студента: «Коли я вчився в 1—3 класах, легко сприймав нові знання, прагнув бути активним на уроках, постійно тягнув руку, і мене дивувало, чому інші учні не встигали так само швидко виконувати завдання. Вчителька, помітивши мою активність і, переконавшись, що матеріал я знаю, припинила викликати мене на уроках. Вона так і сказала перед усім класом, що мене вона не викликає, оскільки я піднімаю руку і, отже, все знаю, а викликати тих, хто не піднімає руку, отже, не знає. Це, природно, могло стати серйозним стимулом для дітей, щоб «підігравати» вчителів, піднімаючи руку. Я ж, прагнучи відповідати, почав відштовхуватися від зворотного: не проявляв активності, щоб мене запитали. Але пізно. В очах вчительки я набув іміджу учня, який і так усе знає і якого й питати не обов'язково».

4) Спогади студентки: «У випускному класі на уроці української мови нам задали додаткове домашнє завдання — завести кожному окремі зошити і надиктовувати один одному диктанти, готуючись у такий спосіб до випускного іспиту. Через деякий час учитель сказав пред'явити кожному зошити, тобто виконану роботу. А сталося так, що серед усього класу тільки я й моя подруга виконали цю роботу. У зошиті після кожного диктанта ми з подругою виставляли відповідні оцінки, що й стало причиною обурення вчителя. У результаті ми залишилися винні».

✓ *Охарактеризуйте контрольні-оцінні стилі вчителів у запропонованих вище ситуаціях. Яких суб'єктивних педагогічних помилок оцінювання вони припустилися?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 225—227.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 721.

5.17. 1) Спогади студентки. «Була одна вчителька, наш класний керівник, яка не помічала, що багато хто повадився просто погано. Вона не поділяла клас на «відмінників» і «двієчників-вигнанців». Вона згуртувала клас, ми ходили в походи, на екскурсії, проводили КВК з іншою школою, різні вечори. І на її уроках

навіть двієчники отримували хороші оцінки, тому що старалися, вивчали її предмет, щоб її не засмучувати».

2) Спогади вчительки: «У мене в школі було два важкі учні. Вони були безнадійними двієчниками. Пройшло два місяці — і нарешті вони завели зошити і стали виконувати домашнє завдання. Коли прийшов час ставити оцінку за чверть, я вирішила з ними порадитися: «Ви хочете, щоб я поставила вам «трійку» гарного учня чи «четвірку» поганого?» Один захотів, щоб я поставила «четвірку». Зате інший... І це була перемога».

3) Студенти складали іспит у медичному коледжі. Екзаменатор запитав:

— При такому-то захворюванні пацієнтові виписані певні ліки. Яку дозу йому необхідно прийняти?

Студент, який відповідає, назвав кількість і час прийому ліків.

— Можете йти, — зітхнув екзаменатор.

Студент вже підійшов до дверей і тут раптом зміркував, що названа ним доза є занадто великою. Тому він повернувся і сказав:

— Прошу вибачення, але я запропонував занадто велику дозу. Професор відповів:

— Ідіть! Ваш пацієнт помер. Ви що, дасте хворому ліки, а після цього скажете: «Ой, даруйте, доза була дуже великою?» Це отрута, і вона вже вбила пацієнта. Так що приходьте наступного року і відповідайте правильно, заздалегідь добре подумавши».

✓ *Проаналізуйте запропоновані вище ситуації. Вкажіть, чи припустилися викладачі суб'єктивних педагогічних помилок при оцінюванні? Обґрунтуйте свою точку зору.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 221–229.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 722.

5.18. Думки студентів: «Є екзаменатори, для котрих оцінка уже практично вирішена заліковкою... Спочатку ти працюєш на заліковку, потім заліковка — на тебе... «Хорошисти» нашої групи ... скільки б не билися, але не змогли б «пролізти» у відмінники. А відмінники? Викладачі так і казали: «Ставлю авансом, щоб потім підтягнувся...». Тільки на державних екзаменах правда пермагає. Відмінники наші, усі без винятку, трохи не провалились,

але їх пожаліли і поставили трієчки!» (На кого работает зачетка? // Студенческий меридиан. — 1985. — № 5. — С. 42.)

✓ *Визначте, про які хибні традиції вітчизняної контрольної діяльності говорять студенти. Які ви можете виявити суб'єктивні педагогічні помилки оцінювання? Як би ви їх виправили? Запропонуйте свої рішення.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 221–229.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 722.
3. *Алексюк А. М.* Педагогіка вищої школи. Курс лекцій: модульне навчання / Навч. посіб. — К.: ІСДО, 1993. — С. 198–199.

5.19. У студентській групі один із викладачів поділяв студентів на «відмінників» та «двієчників». На семінарах відповіді на легкі запитання викладач пропонував давати відмінникам, незалежно від того, що двієчники також тягнули руку, намагаючись відповісти. Однак педагог викликав їх тільки тоді, коли на поставлені ним запитання майже вся група не знала відповідей. Тим самим викладач не давав змоги нікому, окрім «відмінників», виправити оцінку. Тобто «відмінники» завжди були в цій групі першими (лідерами), а «двієчники» — аутсайдерами.

✓ *Проаналізуйте запропоновану ситуацію та охарактеризуйте помилку, якої припустився викладач.*

Література

1. *Алексюк А. М.* Педагогіка вищої школи. Курс лекцій: Модульне навчання / Навч. посіб. — К.: ІСДО, 1993. — С. 195–203.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 221–227.

5.20. Протягом семестру проводились лекційні заняття з певної дисципліни. На передостанній лекції (не попередивши студентів) викладач зробив «сюрприз», провівши контрольну роботу з усього матеріалу, який був поданий. Лише кілька студентів отримали середній бал, інші — низький або нижчий від середнього.

Результати даного контролю викладач урахував під час виставлення оцінок на іспиті.

✓ *Визначте, чи об'єктивно оцінив викладач рівень знань студентів? Прокоментуйте дану ситуацію.*

Література

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи. Курс лекцій: Модульне навчання / Навч. посіб. — К.: ІСДО, 1993. — С. 195–203.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 221–227.

5.21. Викладач проводив контроль знань учнів на кожному занятті за допомогою вибіркового опитування, оцінюючи студентів за своїм критерієм, який не оголошував. Наприкінці семестру жоден з учнів не знав, яка кількість балів була ним накопичена, і майже ніхто не отримав залік з даного предмета.

✓ *Проаналізуйте ситуацію з точки зору критеріїв та норм оцінювання навчальної діяльності.*

Література

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи. Курс лекцій: Модульне навчання / Навч. посіб. — К.: ІСДО, 1993. — С. 195–203.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 214.

5.22. Викладач ставився дуже лояльно до своїх студентів. Найнижчою фіксованою оцінкою була «трійка» (за 5-бальною системою), яку викладач ставив навіть тоді, коли студент був не готовий до заняття.

Протягом семестру у студентів зникав стимул ретельно опрацьовувати матеріал. Але проблемою для студентів став екзамен, на якому даний викладач не був присутнім. Іспит приймав лектор, який вимогливіше ставився до процесу оцінювання. В результаті половина групи отримала на екзаміні незадовільні оцінки.

✓ *Вкажіть, якої помилки припускався викладач у даній ситуації та охарактеризуйте її.*

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка: Посіб. для студ. вищих навч. закладів. — К.: Вид. центр «Академія», 2001. — С. 294–299, 351–358.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 225.

5.23. Викладач протягом семестру контролював знання студентів, оцінюючи їхні відповіді позначками «+» або «-», які фіксував у своєму журналі. При цьому він не оголошував еквіваленту цього оцінювання в балах. Студенти не мали змоги підрахувати свою кількість балів, і в них не було стимулу доопрацьовувати матеріал або готувати додаткові завдання. У результаті загальна кількість балів у студентів була для них неочікувано низькою.

✓ *Охарактеризуйте описаний вище спосіб оцінювання знань студентів. Чи вважаєте Ви його правильним? Обґрунтуйте свою думку.*

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка: Посіб. для студ. вищих навч. закладів. — К.: Вид. центр «Академія», 2001. — С. 294–299, 351–358.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 221–227.

5.24. На одному з занять викладач провів модульний контроль у вигляді тестів. Наприкінці заняття він запропонував студентам обмінятися роботами й перевірити їх самостійно. Викладач зачитував правильні відповіді, а студенти підраховували їх кількість. На наступне заняття викладач повернув роботи студентам, у яких вони побачили оцінки менші, аніж ті, які вони виставили один одному після перевірки. Зниження оцінок викладач не обґрунтував.

✓ *Визначте вид контролю, який був використаний у запропонованій вище ситуації. Проаналізуйте її з точки зору дій викладача.*

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка: Посіб. для студ. вищих навч. закладів. — К.: Вид. центр «Академія», 2001. — С. 294–299, 351–358.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 210.

5.25. На жаль, приєднання до болонських новацій стало причиною виникнення певних проблем, зокрема проблеми вибору системи оцінювання. Деякі викладачі виставляють бали за своєю власною шкалою оцінювання, не пояснюючи її особливостей тим, хто навчається. Це призводить до непорозумінь між студентами та викладачами.

✓ *Вкажіть, як, на Ваш погляд, можна уникнути таких ситуацій.*

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка: Посіб. для студ. вищих навч. закладів. — К.: Вид. центр «Академія», 2001. — С. 294–299, 351–358.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 204–227.

5.26. На першій парі зі статистики викладач виставив одному зі студентів «двійку» в журнал за погану поведінку. А потім на інших практичних заняттях постійно орієнтувався на цю «двійку» і завжди занижував студентіві оцінки, як би гарно він не відповідав. У результаті студент отримав низькі бали за поточну успішність, незважаючи на те, що вчився він у математичному класі і дуже добре знав цей предмет.

✓ *Визначте, якої помилки у даній ситуації припустився викладач. Охарактеризуйте її. Як такі ситуації впливають на студентську групу?*

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка: Посіб. для студ. вищих навч. закладів. — К.: Вид. центр «Академія», 2001. — С. 294–299, 351–358.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 225.

5.27. Викладач входить до аудиторії, вітається і проводить опитування студентів з нової теми. Студенти не підготувалися,

тому що викладач не задавав їм домашнього завдання. Унаслідок цього всі одержали незадовільні оцінки.

✓ *Проаналізуйте дії викладача. Вкажіть, як можна досягти психологічного балансу між студентами та викладачем у даній ситуації.*

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка: Посіб. для студ. вищих навч. закладів. — К.: Вид. центр «Академія», 2001. — С. 294–299, 351–358.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 204–253.

5.28. При написанні модуля двоє студентів Іван та Сергій отримали однаковий варіант. Іван попросив Сергія допомогти й написати шпаргалку з розв'язанням. Оскільки студенти товаришували, то Сергій написав шпаргалку й передав її Івану.

Після перевірки модуля викладачем Іван, який списав, отримав оцінку «відмінно», а інший, Сергій, — «добре». Коли Сергій підійшов і запитав у викладача, за що він отримав оцінку «добре», викладач відповів, що студент повинен дякувати й за це.

✓ *Проаналізуйте дії викладача з точки зору виконання функцій контролю.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 205.
2. Булах І. Методи контролю та оцінювання рівня знань / Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України. — К.: Вид. дім «KM Academia», 1997. — С. 169.
3. Волкова Н. П. Педагогіка: Посіб. для студ. вищих навч. закладів. — К.: Вид. центр «Академія», 2001. — С. 294.

5.29. У школі з певного предмета була вчителька, яка завжди давала учням списувати. Вона навіть інколи спонукала їх це робити, кажучи, щоб вони не здавали порожні аркуші.

✓ *Проаналізуйте цілі, об'єкт, еталон контролю в запропонованій вище ситуації.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 208–210.

2. Булах І. Методи контролю та оцінювання рівня знань / Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України. — К.: Вид. дім «КМ Academia», 1997. — С. 169.

3. Волкова Н. П. Педагогіка: Посіб. для студ. вищих навч. закладів. — К.: Вид. центр «Академія», 2001. — С. 294.

5.30. Викладач без відомих причин більше уваги звертав на одного студента (Олега). Виділяв його серед інших, хоча Олег за своїми здібностями не був першим учнем із даного предмета. Викладач завжди допомагав йому на модулях, завищував оцінки, незважаючи на те, що інші студенти знали матеріал краще. Одного разу на модулі викладач, побачивши у студентів «шпаргалки», почав ставити помітки на їхніх роботах. У Олега він теж тричі забирав «шпаргалки», хоча жодних поміток не поставив. Прихильність цього викладача до студента невідома, адже студент не вирізняється ніякими здібностями до вивчення цієї дисципліни.

✓ Проаналізуйте дану ситуацію з позиції викладача з точки зору критеріїв та норм оцінювання навчальної діяльності.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 204–227.

2. Булах І. Методи контролю та оцінювання рівня знань / Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України. — К.: Вид. дім «КМ Academia», 1997. — С. 169.

3. Волкова Н. П. Педагогіка: Посіб. для студ. вищих навч. закладів. — К.: Вид. центр «Академія», 2001. — С. 294.

Тема 6 УПРАВЛІННЯ НАВЧАННЯМ УЧНІВ РІЗНИХ ОСВІТНЬО- ВІКОВИХ ПЕРІОДІВ

Міні-кейси

6.1. Мінімум, який необхідно знати: особливості розвитку особистості старшого школяра, криза ідентичності, емоційна автономність, нормативна автономія, особливості побудови навчального процесу у старшому шкільному віці.

Непідходящі теми

Учителька літератури перевіряла домашні твори учнів 10-го класу. Учніам на вибір було запропоновано три теми: «Коли я підсумовую те, що прожив...», «Я і майбутнє», «Мої однолітки, що я про них думаю?» Розгорнувши зошит Сергія Д., Олександра Григорівна замість твору побачила на сторінках листа, зверненого безпосередньо до неї.

«Шановна Олександро Григорівно!

Я довго думав, яку тему обрати для твору. Та жодна із запропонованих Вами не привабила мене.

Перша тема... Прожив я мало, нічого не зробив корисного ні для себе, ні для інших. Адже мої батьки займаються вигідною роботою, усім мене забезпечили. Вони так зв'язані з торговим бізнесом, що стягують усе до нашого дому — потрібне і непотрібне. Квартира забита речами. Живу дома як ледачий кіт. Лише останнім часом я з відразою дивлюсь на все те, чим напихають нашу оселю.

Майбутнє уявляється мені тяж туманно. Так і хочеться кинути це життя і поїхати кудись якнайдалі і жити по-новому. Але чи зможу я? Адже я інфантильний акселерат.

Про своїх однолітків. Багато можна розповісти про них. Хоча б про своїх однокласників. Але ж Ви почнете читати і коментувати мій твір в учительській, а можливо й у класі.

Так і не можу нічого написати... Тож вибачте мені, Олександро Григорівно».

А. Проаналізуйте ситуацію з позиції педагога й учня.

В. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика.

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно зробити викладачеві для вирішення цієї ситуації.

Розв'язування

А. Усвідомлення:

Можливі думки учителя

1. Учень був щирим, але жодну з тем не розкрив.
2. Тема не розкрита, тому оцінка буде негативною.
3. Таке написав, щоб перевірити, як я відреаую.
4. Хочє вразити мене своєю оригінальною відповіддю.
5. Важливо показати себе перед товаришами.
6. Доведеться оцінювати роздуми окремо, а твір окремо.
7. Знову цей Сергій, всі «соки з мене випив».

Можливі думки Сергія Д.

1. Знаю, якого твору від мене чекають, щоб усе було правильно, розкладено по полицях. Напишу по-іншому, не так, як очікують.

2. Що ж я маю писати? Рано ще мені підсумовувати моє життя, майбутнє уявляю не чітко, думка про однолітків...мгг..., а це їм навіщо? Зараз напишу.

3. Учителька розповідає, що ми повинні бути самостійними, незалежними, мати власну думку, вміти її аргументувати, ось зараз продемонструю власну думку, подивлюсь, що скажете.

4. Так втомився, розкривати тему довго, а напишу я ось що...

5. Подивлюся як відреагують Віктор С., Мишко Л., Віка К., Ольга З., коли я їм розповім, що я написав.

В. Можливі роздуми педагога-теоретика

У цей період старшокласник вирішує різноманітні світоглядні питання, закінчується формуватися морально-ціннісна сфера. Педагогу необхідно знати, що важливим моментом у становленні особистості старшокласника є відчуття власного світу, яке проявляється у формі переживань власної індивідуальної цілісності та неповторності.

Молода людина перебуває в пошуку самовизначення. За всієї складності цього явища основним у ньому є прагнення зайняти внутрішню позицію дорослого, усвідомити себе як члена суспільства, визначити себе у світі, тобто зрозуміти себе, власні можливості, своє місце та призначення в житті: Який я є? Чого я хочу? Що я можу? З'являються власні критерії оцінювання власної зна-

чушості. Школярі оцінюють себе з позиції власної індивідуальної шкали цінностей.

Старшокласники прагнуть звільнитися від дріб'язкового контролю та опікування з боку вчителів, а також частково від встановлених тими норм і правил.

Процес нормативної автономії теж може перебігати досить болісно. Юнаки та дівчата палко захищають власні переконання, моральні настановлення та цінності. Вони дуже чутливі до несправедливості з боку вчителів: неоднакове ставлення до учнів, завищення та заниження оцінок, критичні судження щодо їх особистості. Через це вони нерідко займають підкреслено максималістські позиції, висловлюють крайні погляди з того чи іншого питання, сперечаються. Однак за цією поведінкою можна простежити значну залежність у вирішенні серйозних проблем (вибір професії, світоглядних питань, політичних поглядів тощо) від дорослих.

У період ранньої юності продовжується процес переорієнтації спілкування з дорослих на ровесників. Старший школяр у спілкуванні реалізує дві протилежні потреби: у відокремленні та в належності до певної групи. Якщо перша реалізується передусім через прагнення до емансипації від дорослих, то друга — у взаєминах з однолітками.

С. Можливі варіанти поведінки педагога

1. Похвалити за щирість відповіді, запропонувати зробити ще одну спробу.
2. Підкреслити оригінальність підходу Сергія Д. у розкритті теми та запропонувати учням обговорити його відповідь.
3. Ніяк не відреагувати під час уроку, але залишити учня після уроку і поговорити з ним.
4. Запропонувати Сергію Д. аргументувати власну думку й самостійно оцінити твір.
5. Поставити окремо оцінку за роздуми і оцінку за твір.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 276–283.
2. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. для студ. пед. ин-тов / Под ред. А. В. Петровского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1979. — С. 121.

3. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / Под ред. М. В. Гамезо и др. — М.: Просвещение, 1984. — С. 135.

4. Немов Р. С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 2-х кн. — М.: Просвещение: Владос, 1994. — Кн. 2. Психология образования. — С. 199–210, 221–226.

6.2. Мінімум, який необхідно знати: особливості розвитку особистості підліткового віку, криза підліткового віку, «Я-концепція», стосунки з однолітками та учителем, особливості побудови навчального процесу в підлітковому віці.

Виправлена оцінка

Учитель несподівано зайшов до 8-го класу й побачив, як підліток виправляє оцінку в журналі. Учитель подумав, оцінив обстановку і «нічого не помітив». Ні сьогодні, ні завтра. На наступному уроці учень пильно дивився на вчителя, але той мовчав. Після уроку учень підійшов до вчителя і сказав: «Ви бачили як я виправив оцінку ... і мовчите... Що ви зі мною робитимете? Ну робіть, не тягніть!» Учитель...

А. Проаналізуйте ситуацію з позиції педагога й учня.

В. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика.

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно здійснити викладачу для вирішення цієї ситуації.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 270–276.

2. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. для студентов пед. ин-тов / Под ред. А. В. Петровского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1979. — С. 217.

3. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / Под ред. М. В. Гамезо и др. — М.: Просвещение, 1984. — С. 164.

4. Немов Р. С. Психология: Учеб. для студентов высш. пед. учеб. заведений: В 2-х кн. — М.: Просвещение: Владос, 1994. — Кн. 2. Психология образования. — С. 187–199, 218–221.

6.3. Мінімум, який необхідно знати: особливості розвитку особистості молодшого шкільного віку, роль оцінки та ставлення до-

рослого у формуванні ставлення дитини до оточення, особливості побудови навчального процесу у молодшому шкільному віці.

Портфель треба берегти

На очах багатьох батьків, що зустрічали своїх дітей, другокласник, вийшовши зі школи, ударив дівчинку по голові портфелем.

— Ти що робиш? — схвильовано вигукнула мати цього хлопчини. — Ручка у портфеля зовсім слабенька — відірветься! З чим у школу ходитимеш?

— Хіба так можна, хлопчику? — почулося з усіх боків.

— Нехай не плюється на перерві! — із щирою переконливістю у правоті зробленого відповів хлопчик.

— Бачите, що трапилось, підбадьорена поясненням сина, звернулась мама до батьків: «Він захищався!».

І тут же, заохочуючи, — до дитини: «Правильно, сину! Не давай скривдити себе. Наступного разу не буде плюватися. Але портфель усе ж треба берегти».

Далі слів не було чути: хлопчик з мамою, взявшись за руки, швидкою ходою попрямували зі шкільного двору.

Останньою територію школи залишала дівчинка.

Наступного дня їхня вчителька дізналася про цю ситуацію. Її дії...

А. Проаналізуйте ситуацію з позиції вчителя й учня.

В. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога теоретика.

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно здійснити викладачеві для вирішення цієї ситуації.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 264–270.

2. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. для студ. пед. ин-тов / Под ред. А. В. Петровского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1979. — С. 68.

3. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Под ред. М. В. Гамезо и др. — М.: Просвещение, 1984. — С. 102–134.

4. Немов Р.С. Психология: Учеб. для студ. в высш. пед. учеб. заведений: В 2-х кн. — М.: Просвещение: Владос, 1994. — Кн. 2. Психология образования. — С. 177–187, 216–218.

6.4. Мінімум, який необхідно знати: особливості розвитку особистості підліткового віку, «відчуття дорослості», стосунки з однолітками та вчителем, особливості побудови навчального процесу в підлітковому віці.

Непристойні картинки

Коли студенти педагогічного університету проходили педагогічну практику у школі, то помітили, що учні VI класу дивно збуджені. Вони бігають, ховаються по кутках, хлопчики поводять себе переможно, дівчатка сором'язливо хіхікають, а вчителі гнівно рвуть щось на шматки.

Через деякий час студенти взнали, що хлопчики цього класу принесли в школу непристойні картинки, з якими бігали по коридорах, і це викликало такий ажіотаж. Учителі сваряться, викликають порушників на бесіду, карають, але маленькі хулігани хитрі й меткі, їх рідко вдається піймати, а крамольні картинки пурхають по шкільних коридорах і розходяться по руках. Випадково одна потрапила до студентів у руки. Хлопчаки чекали громів та блискавок і привели до готовності систему захисту.

Неочікувана, майже байдужа реакція студентів-практикантів дещо збентежила їх і вибила з колії. А потім студенти практиканти...

А. Проаналізуйте ситуацію з позиції педагогів-студентів і учнів.

В. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика.

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно зробити студентам-практикантам для вирішення цієї ситуації.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 270–276.

2. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. для студ. пед. ин-тов / Под ред. А. В. Петровского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1979. — С. 217.

3. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Под ред. М. В. Гамезо и др. — М.: Просвещение, 1984. — С. 164.

4. Немов Р. С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 2-х кн. — М.: Просвещение: Владос, 1994. — Кн. 2. Психология образования. — С. 187–199, 218–221.

6.5. Мінімум, який необхідно знати: особливості розвитку особистості старшого школяра, криза ідентичності, «максималізм», особливості стосунків із однолітками та дорослими, емоційна автономність, нормативна автономія, особливості побудови навчального процесу у старшому шкільному віці.

Грубі рубці життя

На початку 1980-х років мені запропонували посаду завуча середньої школи з особливим педагогічним колективом, в якому кожний п'ятий учитель колись був директором.

Особливо виділявся Григорій Никифорович — останній «колишній», якому ще й досі хотілося зберегти директорські права. Його «виховні монологи» звернені до «надто самостійних» учнів, дуже часто ставали тим батоном, що, за словами В. О. Сухомлинського, «торкаючись ніжного тіла, обпікає, залишаючи на все життя грубі рубці».

Одного разу лідер десятикласників Сашко не витримав чергової образи і сміливо захистив свою гідність. Мене тішив цей вчинок.

У напівпорожній учительській я мирно розмовляв з директором школи. Раптом різко відчинилися двері, і розлючений Григорій Никифорович заштовхнув Сашка до кімнати.

Директор, звичайно ж, став на захист свого попередника, і вони обидва дивляться на мене: мовляв, твоя черга «вичитувати» Сашка. Якщо я це зроблю, я зраджу себе і свого учня, зруйную так нелегко встановлений контакт із лідером класу. До речі, саме в цьому класі мій наступний урок...

Пригадую, у виставі за повістю Б. Васильєва «Завтра була війна» обвинувачкою ні в чому не винного учня була завуч школи Валентина Андронівна (Валендра), а директор мав виголосити виховний монолог. Актор А. Болтнєв, який грав директора, перед тим, як почати говорити, непомітно для Валенди показав учневі піднятий вгору великий палець — мовляв, молодець! — і підморгнув, тобто підтримав і підбадьорив хлопця, а потім заходився докоряти йому для годиться. Учень дивився на директора-однодумця з розумінням, очі його сяяли.

Я тоді не захистив Сашка, не виявив сміливості. Його погляд був злий, сповнений ненависті.

Коли я почав урок у Сашковому класі, на мої питання ніхто не відповідав. Наступного дня у класі так само стояла нестерпна тиша. Десятикласники не могли пробачити мені відсутність мужності, яку б я мав проявити «не на словах, а на ділі», як вони потім писали (*За Ю. П. Львовою*).

А. Проаналізуйте ситуацію з позиції педагога й учня.

В. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика.

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно здійснити учителеві для вирішення цієї ситуації.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 276–283.

2. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. для студ. пед. ин-тов / Под ред. А. В. Петровского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1979. — С. 121.

3. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Под ред. М. В. Гамезо и др. — М.: Просвещение, 1984. — С. 135.

4. Немов Р.С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 2-х кн. — М.: Просвещение: Владос, 1994. — Кн. 2. Психология образования. — С. 199–210, 221–226.

6.6. Мінімум, який необхідно знати: особливості розвитку особистості студентського віку; специфіка пізнавальної сфери студентів.

Покарання неслухняних

У ході проведення заняття викладач постійно вимагає тиші від аудиторії, але один студент ніяк не може заспокоїтись. Тоді викладач кілька разів звертається до студента з проханням дотримуватись тиші, та все безрезультатно.

Через кілька хвилин викладач викликає студента до дошки і ставить йому запитання з теми. Не давши студентові подумати, викладач починає докоряти йому за незнання матеріалу, причиною чого є неувважність, байдужість до предмета та інші чинники. І як наслідок — незадовільна оцінка в журналі.

А. Проаналізуйте дану ситуацію з позиції викладача і студента (усвідомлення).

Б. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно здійснити викладачеві та студенту для вирішення цієї конфліктної ситуації (корекція поведінки) з позиції досвідченого педагога-практика.

Література

1. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. для студентов пед. ин-тов / Под ред. А. В. Петровского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1979. — 288 с.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 283–289.

6.7. Мінімум, який необхідно знати: особливості розвитку особистості середнього шкільного віку; специфіка розвитку «Я-концепції» підлітка.

От зірвався

Проходячи педагогічну практику у школі, студенти III курсу зіткнулися з тим, що один із учнів 9 класу постійно перебивав студентів-практикантів і прискіпливо ставився до них. Протягом перших 10 хвилин студенти спробували заспокоїти учня і якомога детальніше пояснювати нову тему. Ще через 10 хвилин студенти намагалися не звертати уваги на учня. Наприкінці заняття, не витримавши натиску з боку учня, один зі студентів-практикантів «зірвався» і наговорив обурливих слів на адресу учня. Учень, у свою чергу, повідомив, що обов'язково поскаржиться директору школи і цьому студенту проходження практики не зарахують.

А. Проаналізуйте дану ситуацію з позиції викладача і студента (усвідомлення).

Б. Поясніть ситуацію з позиції досвідченого педагога-теоретика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно здійснити викладачеві та студенту для вирішення цієї конфліктної ситуації (корекція поведінки) з позиції досвідченого педагога-практика.

Література

1. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. для студ. пед. ин-тов / Под ред. А. В. Петровского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1979. — 288 с.

2. Немов Р. С. Психология. Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 2 кн. — М.: Просвещение: Владос, 1994. — 496 с. — Кн. 2. Психология образования.

3. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 283–289.

Задачі та ситуації проблемного характеру

6.8. Шестирічній Наталці тітка задала таку задачу: «Летіли чотири пташки, сіли на дерева. Сіли по одній — пташка зайва, сіли по дві — дерево зайве. Скільки було дерев?» Наталка кілька раз повторила задачу, але розв'язати її не змогла. Тоді тітка вирізала з паперу три дерева і чотири пташки. За допомогою цих допоміжних матеріалів дівчинка правильно і швидко розв'язала задачу.

✓ *Поясніть, чому для розв'язання задачі Наталці потрібні були допоміжні матеріали. Визначте особливості мислення дошкільнят та вкажіть, як необхідно враховувати ці особливості у процесі навчання.*

Розв'язування

Необхідність допоміжних матеріалів для розв'язання задачі пов'язана з особливостями сприймання та мислення дошкільнят. У дошкільньому віці формуються сенсорні еталони — виокремлені, певним чином розподілені та взаємопов'язані зразки властивостей предметів: системи кольорів, геометричних форм, музичних звуків, фонем тощо. Сенсорні еталони використовуються дітьми під час виконання дій сприймання, є своєрідними відправними точками для визначення особливостей досліджуваного предмета.

До кінця дошкільнього віку дитина ще не володіє загальноприйнятими еталонами. Точкою відліку для її сприймання є уявлення про властивості конкретних, добре знайомих предметів.

Це виявляється у тих словесних позначеннях, які дитина дає властивостям предметів. Наприклад, визначаючи трикутну форму, вона говорить: «Як дах», коло — «як м'ячик», овал — «як огірок»; червоний колір — «як помідор».

Тому, ознайомлюючи дітей з еталонами, педагог має спиратися на власний досвід дітей, на ті предмети та явища, уявлення про які вони вже мають.

Педагог у процесі навчання повинен враховувати, що в цей період переважає наочно-дійове й інтенсивно розвивається наочно-образне мислення (яке в майбутньому буде складовою будь-якої творчої діяльності).

Так, мисленнєва операція — порівняння, що вміло використується педагогом, допомагає дитині уявити собі і зрозуміти предмети та явища, які виходять за межі його життєвого досвіду і недоступні його уяві. Так, викладач-професіонал не просто порівнює розміри Сонця і Землі, а демонструє дошкільнятам для порівняння канцелярську кнопку й велике картонне коло.

Розв'язання прикладу $6 + 3$ може викликати у дошкільнят труднощі, але якщо їм запропонувати для розв'язку задачі реальні цукерки чи предмети, що їх замінюють, відповідь отримаєте швидко. У цьому разі дитина спирається на наочні образи. Тому, коли тітка використала допоміжні матеріали, Наталка одразу розв'язала задачу.

Отже, керуючи розвитком особистості дошкільника, педагогу необхідно надавати необхідну допомогу й підтримку в процесі навчання; спиратися на гру. У процесі управління пізнавальною діяльністю дошкільнят необхідно знайомити з системами сенсорних еталонів, вчити прийомам дослідження предметів, порівнянню їхніх властивостей із засвоєними еталонами; обов'язково використовувати наочність (зрозумілу, яскраву, цікаву); спиратися на наочно-дійове та наочно-образне мислення.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 260–263.

6.9. Від молодших до старших класів у школярів відбуваються зміни спостережливості. Якщо у молодших школярів вона виявляється у фіксуванні поверхових ознак того чи іншого предмета або явища, то у середніх і старших школярів виявляється прагнення проникнути у сутність явища, відобразити скриті, але суттєві ознаки.

✓ *Поясніть дані зміни у спостережливості різного віку школярів. Визначте роль учителя у розвитку спостережливості учнів.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 268–270; 274–276; 279–283.

2. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. для студентов пед. ин-тов / Под ред. А. В. Петровского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1979. — 288 с.

3. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / Под ред. М. В. Гамезо и др. — М.: Просвещение, 1984. — 134 с.

6.10. Олег у початковій школі навчався на «відмінно» попри свою зовнішню неквапливість. У 5-му класі з'явилося багато нових предметів. Дмитро Данилович, учитель історії, вимагав відповідати швидко. Олег, якому був потрібний час, щоб обміркувати відповідь, одразу викликав у історика неприязнь. Хлопчик почав приносити задовільні, а іноді й незадовільні оцінки. Часом він навіть просив: «Мені треба подумати». Проте учитель відповідав: «Якщо не можеш швидко — це означає, що ти не готувався до уроку». Хлопчик почав втрачати віру у власні сили, хоча вчив історію старанно і глибоко.

✓ *Проаналізуйте й поясніть дії учня та вчителя. Запропонуйте власний варіант розв'язання ситуації, що склалася.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 264–270.

2. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. для студ. пед. ин-тов / Под ред. А. В. Петровского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1979. — 288 с.

3. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / Под ред. М. В. Гамезо и др. — М.: Просвещение, 1984. — 124 с.

4. Немов Р.С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 2-х кн. — М.: Просвещение: Владос, 1994. — Кн. 2. Психология образования. — С. 82–107.

6.11. «Здається, Льоня хороший, скромний хлопчик?» — запитали у першокласника про його сусіда по парті. «Гм-м... хороший! — іронічно вигукує хлопчик. — Тільки «двійки» отримує!»

«Що це у тебе щока роздряпана?» — запитує бабуся в онучки-першокласниці. «Це мені Іра зробила, жалібним тоном почала швидко пояснювати дівчинка. — Я взяла книгу подивитися, а вона стала у мене забирати...» І коли після цих слів бабуся сказала, що Іра зла, невихована дівчинка, то неочікувано отримала енер-

гійну відсіч. Відкинувши особисту образу, онучка гаряче вигукнула: «Ні, вона хороша, у неї завжди тільки червоні сонечка (що відповідає оцінці «відмінно») у зошиті!»

Коли Маленьку Марину запитали, чи є у неї подруги, вона відповіла: «Ні, вони далеко живуть!» — «Ну, а у класі є хороші дівчатка, котрі тобі подобаються?» — «Аякже, у нас є відмінниці!»

✓ Поясніть особливості стосунків першокласників у наведених прикладах. Зазначте, які чинники налагодження стосунків у молодшому шкільному віці має враховувати вчитель у процесі формування класного колективу.

Література

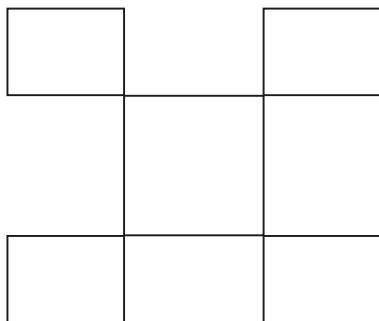
1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 264–270.

2. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. для студентов пед. ин-тов / Под ред. А. В. Петровского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1979. — 288 с.

3. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / Под ред. М. В. Гамезо и др. — М.: Просвещение, 1984. — С. 104.

4. Немов Р. С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 2-х кн. — М.: Просвещение: Владос, 1994. — Кн. 2. Психология образования. — С. 107–125.

6.12. Наступний 15-хвилинний міні-урок я збираюсь розпочати з того, що підсяду до Дмитрика, який сидить за останньою партою, і попрошу кого-небудь відкрити занавіску на правій частині дошки. Там з'явиться така фігура:

— Діти, я бачу шість трикутників!

Хтось із дітей поправив мене: «Квадратів, а не трикутників!..»

— Безперечно, квадрати! Дякую, що виправили! Подивіться уважно, скільки там квадратів — шість чи сім?

— Шість! — поспішають деякі.

— Сім! — вигукують інші.

Чому в шестиліток язик випереджає думку? Річ у тім, що вони вигукують свої відповіді, заважаючи думати іншим... Мені треба зупинити не стільки вигуки, які не такі вже й страшні, якщо діти викрикують правильні відповіді, якщо висловлюють свою радість у зв'язку з пізнанням істини.

Так ось, треба зупинити не самі вигуки, а необдуманість відповідей. І робити це треба точно. Буду сам часто розмірковувати вголос і на очах у всіх діяти з предметами: тим самим зроблю наочним те, як мислити і діяти — буду давати їм спеціальні завдання, розв'язання яких стане неможливим без напруженої думки і допоможе їм побудувати план послідовних розумових операцій; створю умови, щоб вони змогли вільно міркувати, доводити, заперечувати, виявляти сумніви; спрямовуватиму їх на обдумування завдання, на його мислене розв'язання, аби лише після цього вони висловлювали свої міркування; підкріплюватиму прагнення кожної дитини бути вдумливим, мислити, «не поспішати язиком».

Але зараз я не звертаю уваги на ці вигуки — «шість!», «сім!» — і намагаюся ще раз перевірити свої міркування: пошепки «про себе» і рухаючи вказівним пальцем, я рахую кількість квадратів на малюнку. Діти наслідують мене. Я все ще продовжую лічити квадрати, а більшість уже розв'язала задачу правильно:

— П'ять квадратів, а не шість!

— Чотири маленькі й один великий квадрат!

— Ви казали, що шість квадратів, а там п'ять!

— Кілька хвилин тому я чув, як Лела кричала, не подумавши як слід: «Сім квадратів!»

— Леле, ти можеш довести, що там п'ять квадратів? Можливо, я погано бачу без окулярів, і тому мені здається, що там усе ж сім квадратів?

Лела уже забула, що кричала: «Сім квадратів!» Тепер вона правильно полічила фігури. Вибігає і показує все.

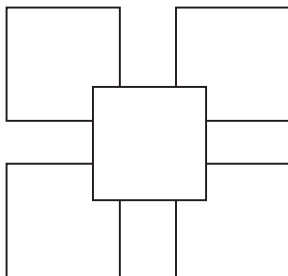
— Так, я погано бачив. Дякую! Отже, там п'ять квадратів!..

Я йду до дошки.

— А тепер я дам вам складнішу задачу. Я намалював тут кілька квадратів, але не встиг їх полічити. Подивіться уважно, пора-

хуйте, перевірте, щоб не помилилися, і пошепки скажіть мені на вухо.

Відкриваю другу частину дошки, а там у мене така фігура:

— Не поспішайте, будь ласка, з відповіддю! — попереджаю дітей і сам теж «включаюсь» у розв’язання задачі — стою посередині класу, переміщаю у повітрі вказівний палець і лічу «про себе» квадрати.

Дехто уже кличе мене, щоб прошепотіти про розв’язок задачі... (За Ш. Амонашвілі)

✓ *Проаналізуйте описану ситуацію і вкажіть, які особливості молодшого шкільного віку враховує вчитель на занятті. Охарактеризуйте, як учитель сприяє інтелектуальному розвитку школярів.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 264–270.
2. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. для студентов пед. ин-тов / Под ред. А. В. Петровского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1979. — 288 с.
3. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / Под ред. М. В. Гамезо и др. — М.: Просвещение, 1984. — С. 104.
4. Немов Р. С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 2-х кн. — М.: Просвещение: Владос, 1994. — Кн. 2. Психология образования. — С. 187–199, 218–221.

6.13. І. Урок у 3 класі. Сашко відповідає біля дошки. Тільки він зупиняється, помиляється, і тут виникає «ліс рук». Спочатку вчителька зупиняла учнів, але потім дозволила виправляти й до-

повнювати однокласника. Сашко все більше й більше заплутувався, збивався і згодом зовсім замовк. «Знову не довчив!» — сказала вчителька і поставила «б» у журнал.

II. Урок у 9 класі. Відповідає Іра. У класі тиша. Але не всі слухають. Кілька учнів готують наступне питання, інші грають у морський бій, хтось дивиться у вікно. Дві дівчинки переписуються про події вчорашнього дня. Іра робить помилки, але ніхто їх не виправляє. І після закінчення ніхто не визвався виправляти помилки.

✓ *Проаналізуйте описані ситуації і вкажіть, чим викликані різні реакції з боку учнів, що відповідають, та з боку тих, хто присутній на занятті. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно здійснити учителям для підвищення результативності навчання в наведених вище ситуаціях.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 264–276.

2. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. для студентов пед. ин-тов / Под ред. А. В. Петровского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1979. — С. 288.

3. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Под ред. М. В. Гамезо и др. — М.: Просвещение, 1984. — С. 164.

4. Немов Р. С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 2-х кн. — М.: Просвещение: Владос, 1994. — Кн. 2. Психология образования. — С. 177–187, 216–218.

6.14. 1. У мене в класі був дуже симпатичний, але дуже важкий підліток. Учителі ніяк не могли примусити його постригтися. Я підійшла до нього і зробила комплімент щодо його красивого волосся, але зауважила, що він був би набагато привабливішим, якби трішки підстриг його. Хлопець спочатку не погодився, але я його переконала, описавши зачіску, яка йому б підійшла. Наступного дня він прийшов з акуратною зачіскою, повідомивши мені, мимохідь, що підстригався в «крутому» салоні.

2. Одна дівчинка в VI класі відрізнялась від інших тим, що зовсім не займалась власною зовнішністю, ходила розтріпана і неохайна. Я не знала, який у неї стан у сім'ї, і боялась травмувати її своїми зауваженнями. На уроці праці ми проходили тему «Моделювання і конструювання одягу», і я вирішила саме цій дівчинці

дати завдання підготувати виступ на тему: «Про культуру одягу». Природно, що, розповідаючи про такі речі, дівчинці просто необхідно було мати відповідний вигляд. Так і сталося.

3. На початку уроку проходжу по класу, перевіряючи наявність в учнів математичних інструментів: циркуля, лінійки, транспортира тощо. Одразу помічаю дівчинку, яка зосереджено розглядає свої руки. На минулому занятті Оленка також була без інструментів. Не стала з'ясовувати причину при всьому класі.

— Усі відкривають зошити та підручники. Олена сьогодні буде працювати біля дошки. Послухайте завдання...

Після уроку залишаю дівчинку. Вона обіцяє, що тепер уже не забуватиме інструменти. Наступного разу Оленка могла поділитися з товаришем другим циркулем, який вона взяла про всяк випадок.

4. Коли я проходила практику в школі у 6-му «А» класі, у мене була учениця Віка, яка не користувалася у класі повагою. У класі її вважали безініціативною, нездатною до будь-якої діяльності. Однокласники їй не довіряли, уникали контакту з нею. На їхню думку, Віці марно давати доручення, звертатися по допомогу.

Ми готувалися провести вечір казки у підшефному класі, і я вирішила залучити Віку до цієї роботи.

Я не одразу звернулась до неї з проханням, спочатку ми поговорили про школу, про дім, про її захоплення малюванням. Я похвалила її малюнки, її заняття читанням. Коли був встановлений контакт, попросила дівчинку допомогти мені з оформленням вечора. Віка працювала з великим ентузіазмом. Я похвалила її, поставила однокласникам її в приклад. Підліткам сподобались її малюнки. Віку ніколи не хвалили перед класом, не ставили у приклад. Для неї це було не очікувано, стало поштовхом до змін у поведінці. Віка проявила ініціативу і попросила призначити її ведучою будь-якого конкурсу. Однокласники обрали її редактором у редколегії. У них з'явився інтерес та повага до дівчинки. Багато тих, хто раніше не спілкувався з Вікою, стали прагнути дружити з нею.

✓ *Проаналізуйте особливості поведінки підлітків. Укажіть як пов'язана їхня поведінка з віковими особливостями. Проаналізуйте дії педагогів стосовно вирішення даних ситуацій.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 270–276.

2. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. для студентов пед. ин-тов / Под ред. А. В. Петровского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1979. — С. 288.

3. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Под ред. М. В. Гамезо и др. — М.: Просвещение, 1984. — С. 164.

4. *Немов Р. С.* Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 2-х кн. — М.: Просвещение: Владос, 1994. — Кн. 2. Психология образования. — С. 107–113.

6.15. В одинадцятому класі вивчається твір О.Довженка «Україна в огні». Багато героїв гинуть, жертвуючи власним життям за перемогу над ворогами. На одинадятикласників твір справив досить сильне враження.

— Могли б ви вчинити так само? — запитує молода вчителька.

Ніхто не відповів, всі мовчали. Це здивувало педагога...

✓ *Проаналізуйте ситуацію та дайте можливі варіанти пояснення поведінки учнів. Запропонуйте власні варіанти питання до школярів, які б сприяли обговоренню даного твору.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 276–283.

2. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. для студ. пед. ин-тов / Под ред. А. В. Петровского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1979. — С. 288.

3. *Немов Р. С.* Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 2-х кн. — М.: Просвещение: Владос, 1994. — Кн. 2. Психология образования. — С. 177–199, 216–221.

6.16. Викладач університету А. віддавав перевагу традиційній лекції, у якій вказував тему, мету і план. Відповідно до плану розкривав питання, роблячи акцент на інформаційному боці теми.

Викладач університету І., читаючи лекцію, акцентував увагу на внутрішніх зв'язках між різними частинами змісту теми. Виділяв при цьому «наскрізні» елементи: поняття, принципи, ідеї. Для педагога було важливим не тільки дати інформацію щодо теми, а й узагальнити і систематизувати навчальний матеріал.

✓ *Проаналізуйте та поясніть, який викладач у своїй діяльності більше спирається на особливості пізнавальної сфери студентів.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 283–291.
2. Психологія та педагогіка: Навч. посіб. / За ред. Л. А. Колесніченко. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 336–340.
3. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 643–649.

6.17. Одне із завдань написання курсової роботи з методики викладання економіки — представлення та обґрунтування концепції неперервної економічної освіти, що є першою спробою системного підходу до викладання економіки. Даний доробок визначає зміст навчально-методичних розробок занять з учнями під час проходження педагогічної практики.

Наведемо одну з таких концепцій, яка презентувалася студентом: Можна запропонувати чотирирівневий підхід, що передбачає послідовність і безперервність економічної освіти. Наступність виявляється в лінійно-циклічній структурі курсів:

- нульовий рівень — 1—4 класи;
- перший рівень — 4—7 класи;
- другий рівень — 8—9 класи;
- третій рівень — 10—12 класи.

Нульовий рівень вивчення економіки розрахований на початкову школу. Діти отримують початкові уявлення про навколишнє економічне середовище, знайомляться з основними економічними поняттями, з якими вони стикаються у повсякденному житті: ціна, потреба, гроші, попит, пропозиція тощо. Вивчення цих категорій має супроводжуватись асоціативними малюнками, широким використанням наочності. Доцільно проводити рольові ігри, розігрувати різні ситуації.

Перший рівень передбачає послідовне розширення кругозору учнів, подальше вивчення економічних понять, окреслення зв'язків, які існують у ринковій економіці між людиною (дитиною), сім'єю, державою.

Другий рівень спрямований на вивчення економіки на рівні систематизованого підходу до набуття знань про економічні категорії. Учні повинні зрозуміти суть процесів, що відбуваються в національній економіці, набути вмінь та навичок застосування отриманих знань для аналізу різноманітних подій економічного життя.

Третій рівень є завершальним у формуванні економічної освіти. Учні систематизують, узагальнюють і поглиблюють вивчений матеріал. Це дає їм змогу розуміти та знати основні категорії й закони економіки, працювати зі спеціальною економічною літературою, робити економічно обґрунтовані висновки замість емоційних, планувати своє подальше життя.

Сутність цієї концепції полягає також у тому, що при викладанні даного курсу мають обов'язково враховуватися особливості кожної вікової групи учнів».

✓ *Вкажіть, як студентом були враховані вікові особливості кожної групи при розробленні концепції неперервної економічної освіти. Обґрунтуйте власну позицію щодо того, коли варто починати економічну освіту в школі.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 283–291.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / За заг. редакцією В. А. Козакова. — К., КНЕУ, 2007. — С. 624–627.

3. Психологія: Підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова. — К.: Либідь, 1999. — С. 75–133.

6.18. Вступивши до вищого навчального закладу, студенти-першокурсники стикаються з новими формами організації навчання, особливості яких вони не до кінця розуміють. Так, частина студентів I курсу на лекціях може займатися сторонніми справами, пропускати їх. Вони вважають, що важливішими є практичні заняття, де студентів відмічають, ставлять оцінки. Думають, що пропущений матеріал спишуть у одногрупників чи самі зможуть прочитати літературу або самостійно підготуються до екзаменів.

✓ *Проаналізуйте та поясніть таку поведінку першокурсників. Укажіть можливі негативні наслідки таких дій.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 283–291.

2. Немов Р. С. Психологія: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 2-х кн. — М.: Просвещение: Владос, 1994. — Кн. 2. Психологія образования. — С. 187–199, 218–221.

6.19. Студент III курсу Андрій М. знайшов роботу і почав працювати. Це призвело до того, що він вимушений був пропускати заняття та «з'їхав» у навчання. Робота ж була пов'язана з його майбутньою професією і давала можливість матеріально забезпечувати себе й полегшити життя батьків.

✓ *Проаналізуйте дану ситуації. Вкажіть, як можна було б організувати навчальну діяльність такого студента.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.; За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 283–291.

2. Немов Р. С. Психологія: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 2-х кн. — М.: Просвещение: Владос, 1994. — Кн. 2. Психологія образования. — С. 199–210, 221–226.

6.20. У зв'язку з ремонтом у будівлі дитячого садка малюків усіх вікових категорій перевели в одне приміщення. Але проблеми почалися вже після сніданку, коли був вільний час. Діти не могли поділити іграшки, які старші діти не давали малечі. Вихователька не могла керувати ситуацією й довелося взагалі забрати всі іграшки, після чого малеча почала плакати.

✓ *Проаналізуйте дану ситуацію та дайте конкретні рекомендації викладачеві, як її успішно вирішити.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 283–291.

6.21. Викладач із певної дисципліни опитував студентів виключно за бажанням, унаслідок чого активні студенти отримали велику кількість балів за знання матеріалу, а скромніші — невелику, хоча багато з них знали дисципліну непогано, але через свою скромність чи, можливо, якісь комплекси не піднімали руку, щоб відповісти.

✓ *Проаналізуйте та поясніть поведінку викладача стосовно навчальних досягнень студентів.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 283–291.

6.22. Один з уроків математики в сьомому класі проводився після уроку фізкультури. Зазвичай такі заняття починаються з великим запізненням. Діти, ще спітнілі та червоні, обговорюють результати змагань. Учитель, намагаючись заспокоїти учнів, починає їх залякувати, кричати, погрожувати двійками, записами в щоденник тощо.

✓ *Поясніть, чому обраний учителем шлях вирішення проблеми не є найкращим. Запропонуйте власні варіанти її вирішення.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 270–276.

6.23. У розпал «репетиційного періоду» до класного керівника, коли він, постановник спектаклю («Ніч перед Різдвом»)), зостався наодинці, підходить Олена і просить... віддати їй головну роль (Оксани), яку вже було призначено Ганні. Олена — найтихіша і непомітна дівчинка в класі. Вчиться непогано, але в жодних «громадських справах» ніколи не брала участі, виконувала доручення на рівні збору членських внесків і ведення графіка чергування.

Учитель, не очікуючи такої «активності», намагався переконати Олену, що «вже пізно», що «роль уже репетирує Ганна, у неї непогано виходить», що «треба мати все ж таки якісь артистичні дані». Але Олена, благальними очима дивлячись на учителя, повідомляє, що роль вона знає напам'ять, що вона репетирувала вдома перед дзеркалом, що колись навчалась у музичній школі і вміє співати.

✓ *Проаналізуйте дану ситуацію. Що необхідно зробити вчителью? Як би ви повели себе на місці вчителя в цій ситуації?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 270–276.

6.24. У шостому класі учень протягом уроку погано поводить-ся. Вчитель весь час намагається його заспокоїти і через це не встигає подати весь запланований матеріал. Наприкінці уроку вчитель вимагає в учня подати щоденник, щоб зробити запис про погану поведінку. Учень відмовляється.

✓ *Проаналізуйте ситуацію з позиції учня. Що, на Ваш погляд, повинен вчинити учитель?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 270–276.

6.25. Учитель проводив у школі заняття у спортивній секції. Дітей у школі не привчили до порядку, на тренування приходили вдягнуті у джинси та кросівки. Найгірше — без спортивного взуття. Приходять у взутті, в якому ходять надворі, — на підлозі в спортзалі чорні плями, а також у ньому незручно тренуватись. Займаються в одних шкарпетках, через що легко отримати травму, а також холодно ногам. Учитель фізкультури раніше дозволяв у такому вигляді з'являтися на уроки — всі звикли до цього.

І ось новий тренер увів правило — приходити лише в кедах. Секція була популярна, правило швидко прийняли. Найактивнішим спортсменом був восьмикласник Сашко. Він навчався і вів себе в школі доволі погано, але з учителем, керівником секції, стосунки були хороші. Секція могла стати однією зі сходинок на шляху до виправлення Сашка.

Однак черговий раз восьмикласник прийшов на тренування без спортивного взуття. Увійшов до залу досить рано — ще нікого не було, в одних шкарпетках. Між учителем і Сашком відбувся такий діалог:

— Чому ти без взуття? Ми, здається, все разом вирішили?

— Я... Так вийшло... Я пояс...

— Ми, здається, вирішили, що ніяких виправдань немає, без спортивного взуття не приходити.

— У мене немає... Батько...

— Я сподіваюсь, у вас із батьком не один розмір? Взагалі-то — все. Ніяких заперечень слухати не хочу. Кроком руш. Як тільки з'являться кеди — будемо говорити.

✓ *Проаналізуйте дану ситуацію з позицій учителя й учнів. Як, на ваш погляд, мав повестися вчитель?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 270–276.

6.26. Учитель розмовляє із семикласником Сергієм, який накинувся з кулаками на Андрія. Перші фрази вчителя — реакція обуреного здивування: Сергій — хороший учень і, як вона вважала, скромний і слухняний хлопчик: «Як ти міг? Я від тебе не очікувала! Завуч мені говорить: подивіться, що ваші діти роблять...» . І тільки потім запитусь: «Що сталося?» — «Нічого не сталося. Просто я не люблю людей, котрі сидять на чужій ший. Такі тільки тоді розуміють, коли їм вріжеш».

✓ *Проаналізуйте дану ситуацію з позиції вчителя. Що, на ваш погляд, вплинуло на поведінку учня?*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 270–276.

6.27. У підручнику з дисципліни «Психологія та педагогіка» є завдання «Поведінковий портрет». Один з учителів дав це завдання учням десятого класу на уроці. Ще коли учні писали, учитель звернув увагу на певний ажіотаж навколо Іванова. Особливого значення цьому не надав. Це завдання вже виконували учні іншого класу, і майже всі писали один про одного.

Нарешті написали. Учитель повідомив, що одразу ж дві роботи обговорять. Учні викрикували: «Спитайте Іванова». «Ну, давай, Іванов».

Іванов встав, щасливо посміхаючись в очікуванні ефекту від читання.

У міру того, як він читає, учитель відчуває, як всередині в нього з'являється холоднеча. Знаючи себе, він розуміє — це перший симптом гніву, який підступає. Іванов читав його портрет. До того ж людина, яку описував Іванов, мабуть, колись була бандитом (через шрам на щоці); схожа на «капловухого дворяну» (через дещо відстовбурчене вуха).

Тоді вчитель сказав: «Припини». Але Іванов не почув. Учитель підійшов, однією рукою зім'яв зошит, іншою взяв учня за комір і витягнув за двері. У класі запанувала повна тиша.

✓ Проаналізуйте дану ситуацію з позиції вчителя. Які вікові особливості він мав урахувати?

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 270–276.

6.28. Вчителька, яка не мала досвіду, проводила семінар, до якого вона не дуже ретельно підготувалась. Це було її перше заняття в аудиторії. Ситуація ускладнилася тим, що семінар проводився зі студентами IV курсу і різниця у віці була несуттєвою. Керування увагою студентів вийшло з-під контролю, і вже за 20 хв. в аудиторії був суцільний хаос.

✓ Проаналізуйте дану ситуацію з позицій викладача і студентів. Які вікові особливості мав урахувати викладач?

Література

1. Возрастная и педагогическая психология: Учеб. для студентов пед. ин-тов / Под ред. А. В. Петровского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1979. — 288 с.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / За заг. ред. М. В. Артюшиної. — К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2007. — С. 283–289.

Тема 7 КОМУНІКАЦІЇ, КЕРІВНИЦТВО І ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

Міні-кейси

7.1. Мінімум, який необхідно знати: конфлікт, стратегії і тактики поведінки особистості в конфлікті, чинники управління навчанням.

Вибір стратегії поведінки у конфліктній ситуації

До завуча школи Надії Михайлівни звернувся молодий викладач математики Андрій Миколайович з питанням про присвоєння йому більш високої професійної категорії. Надія Михайлівна не заперечувала, але повідомила вчителя про необхідність проведення кількох відкритих уроків.

Перший відкритий урок призначили за тиждень у 6-Б класі. На урок прийшла сама Надія Михайлівна та ще два досвідчені педагоги.

На думку Андрія Миколайовича урок пройшов успішно. Однак під час обговорення відкритого уроку колеги зробили йому ряд зауважень. Зокрема, наголосили, що педагог орієнтувався на найкраще підготовлених учнів і було помітно, що певна кількість учнів не зрозуміли повністю новою матеріалу. Друге зауваження стосувалося аспекту активізації уваги, колеги відмітили, що через двадцять хвилин від початку уроку учні почали відволікатися й шуміти. У третьому зауваженні йшлося про те, що задача, яку розв'язували учні, побудована на матеріалі, який був неактуальним з точки зору об'єктивної дійсності (діти мали вирахувати середню арифметичну вартості 1 л молока з урахуванням сезонних коливань його вартості, однак за умовою задачі така вартість продукту була 5 років тому).

Андрій Миколайович болісно сприйняв зауваження. Замість того, щоб подякувати і врахувати їх під час підготовки до наступних відкритих уроків, він образився і заявив, що до нього поставились упереджено.

А. Проаналізуйте ситуацію з позицій молодого викладача та завуча (усвідомлення).

В. Поясніть ситуацію з позицій педагога-теоретика або психолога-консультанта (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно здійснити молодому викладачу та завучу для вирішення цієї ситуації (корекція поведінки) з позицій досвідченого педагога-практика.

Розв'язування

А. Усвідомлення

Можливі аргументи, переконання та думки завуча

1. Усі викладачі мають прагнути до кар'єрного зростання.
2. Кар'єрне зростання має бути пов'язане з рівнем кваліфікації, якістю виконуваної роботи та досвідом.
3. Якщо досвіду недостатньо, не варто поспішати підвищувати категорію молодим викладачам.
4. Подібні ситуації мають бути хорошим уроком для викладачів нашої школи, які прагнуть до підвищення категорії, однак не заслуговують його.

5. Молодий колега занадто високої думки про самого себе. Не варто реагувати на всякі примхи та непорозуміння, що так чи інакше виникають у процесі спільної діяльності.

Можливі аргументи, переконання та думки молодого викладача

1. Я добре підготувався до уроку, зауваження стосуються абсолютно другорядних питань.
2. Професійна категорія, пов'язана з заробітною платою. Якщо мені не підвищать категорію, доведеться шукати додаткового підробітку або взагалі йти зі школи.
3. Я точно знаю, що працюю не гірше за інших молодих викладачів, яким уже підвищили категорію.
4. Насправді мені подобається працювати в школі, але якщо не буде заохочувань, то марно прагнути до вдосконалення.

В. Корекція усвідомлення

1. Можливість професійного зростання через присвоєння певної категорії є важливим стимулом для шкільних учителів.
2. Нормативні документи чітко прописують необхідні умови, за яких учителю може бути підвищена категорія.
3. Подібні ситуації доволі поширені в школах. Вони можуть виникати як через погляди керівництва школи, так і через праг-

нення молодих викладачів. У цій ситуації завуч школи мав ознайомити вчителя з нормативними документами та інструкціями.

4. З боку молодого вчителя спостерігається певна поспішність. Він явно переоцінює свої професійні якості, оскільки відмічені недоліки при проведенні відкритого уроку свідчать, що викладач не усвідомлює важливості окремих чинників управління навчальною діяльністю.

С. Корекція поведінки

1. У цій ситуації завучу необхідно зустрітися з молодим педагогом та обговорити її спокійно, без образ та звинувачень, як старшому колезі, проявивши мудрість та педагогічний такт.

2. Молодому викладачеві необхідно піти на зустріч з адміністрацією, розуміючи, що в житті можливі різні ситуації.

3. Оптимальною для вирішення конфліктної ситуації є стратегія співробітництва, яка має бути реалізована через процеси взаєморозуміння та злагоди.

4. Завуч школи має вислухати думки та докази, які є у молодого викладача, та пояснити йому, що лише конструктивна співпраця може привести до бажаного результату. Недоліки, які були виявлені при проведенні відкритого уроку, можуть бути як випадковими, так і мати систематичний характер, і для того, щоб діагностувати їх природу, необхідно кілька разів поспостерігати за роботою молодого викладача.

5. Індивідуальний підхід в управлінні вчительським колективом є запорукою сприятливого психологічного клімату в колективі.

6. Молодий викладач має відмовитися від своїх амбіцій всезнайки і, проявивши повагу до старших, скористатись порадами досвідчених колег щодо уникнення допущених при проведенні відкритого уроку помилок. Молодому викладачеві варто звернутись за порадами до колег ще до проведення чергового уроку.

7. Для успішного розв'язання конфліктної ситуації необхідно, щоб обидві сторони пішли назустріч одне одному.

Література

1. Подласый И. П. Педагогика: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений. — М.: Просвещение: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. — С. 240–264.

2. Психологія та педагогіка: Навч. посіб. / Л. А. Колесніченко, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. Л. А. Колесніченко. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 283–288.

3. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 85–92, 304–309.

7.2. Мінімум, який необхідно знати: чинники управління навчальною діяльністю.

Чинники ефективного управління навчанням

Після закінчення педагогічного університету Іван Васильович прийшов працювати до сільської школи за направленням. Збулася його мрія, і він став вчителем фізики. Під час навчання в університеті молодий учитель був одним із найкраще підготовлених студентів, справді прагнув до знань та педагогічної діяльності.

Сільська школа, до якої потрапив учитель, була досить великою, але, як виявилось згодом, у школі уже кілька років не було вчителя фізики. Замість професійно підготовленого вчителя тут фізику викладав учитель фізкультури.

На першому занятті в 11 класі Іван Васильович провів вступний контроль, щоб виявити рівень знань учнів, адже це був випускний клас. Можливо, хтось із старшокласників потребує поглибленого вивчення фізики, щоб вступати на інженерно-технічні спеціальності в різні заклади освіти.

Результати виявилися маловтішними, оскільки учні не мали достатнього рівня знань. Перед Василем Івановичем постало завдання забезпечити якісну підготовку учнів із фізики. Виникла необхідність самостійно приймати рішення про таке проектування навчальної діяльності, яке б дало змогу подолати розрив між наявним та бажаним рівнем знань учнів.

А. Проаналізуйте ситуацію з позицій молодого викладача (усвідомлення).

В. Поясніть ситуацію з позицій досвідченого педагога-практика (корекція усвідомлення).

С. Запропонуйте конкретні дії, які необхідно зробити молодому викладачу (корекція поведінки) з позицій досвідченого педагога-практика.

Література

1. Подласый И. П. Педагогика: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений. — М.: Просвещение: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. — С. 240–264.

2. Психологія та педагогіка: Навч. посіб. / Л. А. Колесніченко, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. Л. А. Колесніченко. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 283–288.

3. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 85–92, 304–309.

Ситуації та задачі проблемного характеру

7.3. Готуючись до уроку з алгебри та початків аналізу, учитель математики Георгій Андрійович завжди використовує дидактичні розробки з попереднього навчального року, адже програма в цьому році не змінювалась. Однак викладач намагається ретельно спрогнозувати заняття з іншого боку. У 10-Б класі багато учнів орієнтуються на вступ до політехнічного університету, отже, їм математика потрібна для вступу, відповідно, учні оберуть математику для зовнішнього тестового випробування, яке включає матеріал починаючи з 5-го класу. Необхідно поновлювати знання учнів з давно забутих тем. У 10-А класі є кілька дуже обдарованих щодо математики учнів. Вони матеріал схоплюють, як кажуть, на льоту. Отже, щоб вони не нудьгували, їм треба підготувати кілька завдань підвищеної складності. Нехай самостійно їх розбирають, поки основний склад учнів буде «гризти граніт науки» за програмою. А от для 10-В доведеться знову щось вигадувати, щоб зацікавити їх новою темою.

✓ *Поясніть, про який генеральний чинник управління ефективністю навчання йде мова у поданій ситуації. Укажіть, про які причини цього генерального чинника йдеться у ситуації і як вони впливають на ефективність навчальної діяльності.*

Розв'язування

І. П. Подласий у своїй роботі вказує, що при управлінні навчальною діяльністю необхідно враховувати фактори та причини, що виявляють вплив на результати дидактичного процесу. У даній ситуації мова йде про такий генеральний чинник управління навчальною діяльністю, як здатність учнів до навчання, який інтерпретується як можливість досягнення учнями бажаних результатів у встановлений час. Основними причинами (за концепцією І. П. Подласого) цього генерального чинника у даній ситуації можуть бути — рівень загальної підготовки, загальні здібності до навчання, індивідуально-психологічні особливості учнів (особливості уваги, мислення, темпераменту, інтереси тощо), мотивація навчання, орієнтація на майбутню професію.

Література

1. Подласый И. П. Педагогика: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений. — М.: Просвещение: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. — С. 240–264.
2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 809.
3. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 313.

7.4. Молодий учитель економіки розробляє урок з теми «Структура видатків сім'ї. Поняття добробуту», що проводитиметься у 10 класі.

«Як провести урок? У формі бесіди? Ні. Це якоюсь мірою розпорошить матеріал і навряд чи кожен учень зрозуміє всю його глибину та обсяг. А якщо лекція? Ні, в кращому разі учні будуть хорошими і зацікавленими слухачами. А можливо, нехай зробить доповідь найсильніший учень. Доповідь? Але доповідь учня навряд чи буде результативнішою від доповіді вчителя. Можливо, доповідь на тему «Структура видатків сім'ї. Поняття добробуту» підготує кожен учень. Пройдусь рядами, продивлюсь матеріали і викличу того, в кого буде найкраща доповідь. Але навіть у найкращій доповіді можуть бути «білі плями». Це може послужити матеріалом для дискусії. Так, доповіді... А щоб учні не були пасивними слухачами, нехай по ходу найкращої доповіді складають план, а потім порівнюють цей план зі своїм. Готуючись до дискусії, хай діти напишуть рецензії на доповідь. Стоп! Рецензії. Уявляю, як діти почнуть розкачуватись. Піде багато часу. Так не можна. Краще кожному дати картку з планом рецензії:

- Чи розкрита тема?
- Чи достатньо доказів та аргументів?
- Чи послідовно викладено матеріал?
- Що викликає заперечення і з чим можна погодитись?
- Що можна доповнити?
- Якої оцінки заслуговує доповідь?

Так, добре. Після доповіді організую дискусію, а під кінець підіб'ю підсумки, оціню роботу учнів і запропоную написати творчу роботу».

✓ *Вкажіть, які чинники навчання враховував педагог, приймаючи рішення про зміст і методи роботи на уроці з конкретної теми.*

✓ Поясніть, які смислові одиниці відповідно до логіки роздумів учителя можна виділити у поданому фрагменті та які методи викладання можна виділити у кожній смисловій одиниці.

✓ Обґрунтуйте свою згоду чи незгоду з логікою роздумів викладача.

✓ Проаналізуйте поданий фрагмент про прийняття рішення, опираючись на знання про структуру складної вольової дії та процесу прийняття рішень. Запишіть свої міркування в зошит.

Література

1. Козаков В. А. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Підручник: У 2-х ч. — К.: КНЕУ, 1999. — Ч. 1. Психологія суб'єкта діяльності. — С. 13–38, 42–44.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 85–92, 309–314.

3. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 813.

4. Психологія та педагогіка: Навч. посіб. / Л. А. Колесніченко, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. Л. А. Колесніченко. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 93–94.

7.5. Кінець уроку української мови. Учителька підбиває підсумки. Повідомляє оцінки учням, які брали активну участь в уроці. Далі вона повідомляє домашнє завдання: «На наступний урок вивчіть правило про особливості написання складних слів. Це параграф тринадцять на сторінці сорок сім. А також вправу сто тридцять виконайте письмово».

У класі вже гамірно, й деякі учні перепитують, який параграф, яка вправа, яка сторінка. Учителька ще раз повторює домашнє завдання і прощається з дітьми до наступного уроку.

✓ Вкажіть, як можна охарактеризувати наведену комунікацію з точки зору видів комунікацій за такими критеріями: а) спосіб виникнення, б) спосіб здійснення, в) за сферою охоплення.

✓ Проаналізуйте, яку комунікативну помилку зробила вчителька.

✓ Запропонуйте свій безпомилковий варіант та запишіть його в зошит.

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 85–92, 300–303.

7.6. Семикласник Сашко, прийшовши зі школи, попросив маму підписатись під зауваженням класного керівника у щоденнику. Послання вчителя було такого змісту: «Шановні батьки! Прошу звернути увагу на те, що ваш син погано поводить себе на перервах».

— Сину, що вчитель має на увазі «погано»? — запитала мама.

— Не знаю, — відповів Сашко.

— Ти спізнюєшся на уроки?

— Ні.

— Можливо, ти бігаєш по коридорах чи кричиш?

— Як і всі.

— Можливо, ти б'єшся з дітьми?

— Та ні.

— Кому ще зробили зауваження у щоденнику?

— Не знаю.

— А чи вчитель брав щоденники в інших дітей?

— Я не звернув увагу.

— Поясни, будь ласка, чому ж тобі записали таке зауваження?

— Мамо, я не знаю, — відповів Сашко, хоча добре знав, чому класний керівник записав зауваження. На перерві, розмовляючи зі своїм другом, він використав ненормативну лексику, та виявилося, що поруч стояв учитель, який, почувши все, і зробив запис у щоденнику.

Мати зрозуміла, що своєю розмовою із сином виявити обставини його «поганої» поведінки не зможе, тому підписала щоденник. На цьому процес виховної роботи щодо зауваження закінчився, адже прояснити ситуацію детальніше було неможливо.

✓ *Укажіть, як можна оцінити таку комунікацію у вигляді короткого письмового повідомлення з точки зору ефективності.*

✓ *Проаналізуйте, яка комунікація за змістом і формою буде ефективнішою.*

✓ *Спрогнозуйте ефективність комунікації в поданій ситуації, якщо розгортання ситуації матиме такі варіанти:*

а) *вчитель зробить адекватний запис, наприклад: “Ваш син уживає ненормативну лексику»;*

б) *учитель викличе батьків до школи, щоб розповісти про поведінку сина;*

в) *учитель зателефонує батькам, щоб повідомити про поведінку сина;*

г) *учитель письмово запропонує батькам зателефонувати йому, щоб обговорити поведінку сина.*

✓ *Запишіть свої думки в зошит.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко — К.: КНЕУ, 2008. — С. 300–321.

7.7. У випускників 11-А класу середньої школи №3 радісна подія. Нарешті, чергова довгоочікувана зустріч однокласників. 20 років потому...

Однокласники вирішили розпочати зустріч у своїй школі, у своїй класній кімнаті. На щастя, староста класу Наталка стала вчителем і працює тепер у рідній школі. Як правило, вона є ініціатором усіх заходів, пов'язаних з однокласниками. 11-А був дружнім, згуртованим класом, тому ювілейних зустрічей очікували всі з нетерпінням. Багато чого досягли однокласники у своєму житті, й ось знову є нагода поділитися своїми успіхами та здобутками.

Після привітань один з одним колишні учні розсілися по своїх місцях за партами і ніби й не було тих 20 років після школи.

— А пам'ятаєте, як ми ходили в похід у Кримські гори?

— А як брали участь у КВК?

— А як боялися контрольних робіт із математики?

— Та не контрольних ми боялися, а Катерину Іванівну, вчительку математики. Мені й досі тривожно стає, як її пригадую.

— Та ні, вона хоч і строга, але знання давала прекрасні. Я на першому курсі університету з математикою ніяких проблем не мав.

— Ти так думаєш, тому що мав хороші здібності до математики. А я весь час тряслась на її уроках і очікувала, коли почнуться образи, що мені тільки прибиральницею можна буде працювати.

— А мене найбільше вона діставала тим, що за будь-які дрібниці занижувала оцінки — і через почерк, і через коротку спідницю, і через дружбу з Женею, якого вона недолюблювала. Її формалізм виходив за всякі межі. Мені математика давалась, але я саме через учительку її не любила.

— Та годі вам. А скільки було хорошого! Пам'ятаєте вчителя історії Юрія Миколайовича? Ми ж усі його обожнювали. Він був і старшим другом, і радником, і наставником. А які цікаві були його уроки! Я на історичний факультет пішов, тому що хотів бути на нього схожим. Це вже потім я на юридичний перевівся, коли зрозумів, що не можу стати хорошим учителем.

— Так, він був найкращим. Він розумів нас і бачив у кожному особистість. Думка учнів його завжди цікавила, він не наказував,

а радив і радився. Я якось у неприємну ситуацію потрапив, що мене мало зі школи не вигнали. Так Юрій Миколайович був серед тих учителів, які вважали, що мені необхідно дати шанс, щоб реабілітуватися. Я щоразу з вдячністю його згадую.

— А що відомо про нашу вчительку зарубіжної літератури? Вона ж найбільшою модницею серед учителів була!

— Ото ж тільки модницею й була. До речі, із школи вона пішла. Я зустріла її якось у бутіку модного одягу і вгадайте в якій ролі?

— Невже вона там продавцем працює?

— Так.

— Це, мабуть, закономірно, і діти, і зарубіжна література її мало цікавили. Вона працювала так, аби швидше уроки відбути. Хоча під час опитувань вимагала знань набагато більше, ніж давала. А про дисципліну, вимоги до навчання я вже й мовчу. У неї всі почували себе якось вільно та безвідповідально, бо Ілона Володимирівна прагнула всім подобатись.

Колишні випускники ще довго сиділи за партами та пригадували шкільні роки...

1. Визначте стилі керівництва навчальною діяльністю вчителів, про яких згадують колишні однокласники.

2. Обґрунтуйте, який зі стилів керівництва є найпродуктивнішим. Проранжуйте стилі керівництва за ступенем їх ефективності (з вашого погляду).

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 818.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко — К.: КНЕУ, 2008. — С. 314–316.

7.8. Після закінчення уроків, коли у шкільних коридорах вже стало тихо, до учительської зайшла молода вчителька географії Людмила Вікторівна. З виразу її обличчя було зрозуміло, що вона чимось засмучена.

— Людочко, що трапилось? — занепокоїлась одна з найдосвідченіших учителів школи, викладач української мови та літератури Тамара Іванівна.

— Навіть не знаю, що й казати. Я стільки готувалась до сьогоднішніх уроків, а відчуваю, що мені нічого не вдалось. У 9-А класі ми не встигли розглянути новий матеріал. Учні весь час перепитували, коли конспектували розповідь, доводилось повторювати та записувати на дошці. А в 9-Б уточняли матеріал, пов'язаний із картою. У 9-В ніби було все нормально, однак діти були мляві, і їх важко було зацікавити. Таке враження, що учні цих класів з різних планет.

— Людочко, та ви так не переймайтеся. Це буває не лише у молодих викладачів. Іноді досвідчені вчителі відчувають подібні труднощі. Окрім дидактичної розробки, якою б досконалою вона не була, потрібно орієнтуватись на величезну кількість навчальних чинників. От ви враховуєте, що 9-А клас у нас гуманітарний, з поглибленим вивченням іноземних мов? А в 9-Б поглиблено вивчають хімію і біологію. 9-В за урок до вашого має урок фізкультури. Їх збудження від фізичного навантаження вже пройшло і настає час втоми і розслаблення.

Я також не одразу у своєму професійному становленні зрозуміла, що враховувати потрібно все до найменших дрібниць. Ось, наприклад, у мене в 11-А українська література двічі на тиждень. У понеділок це — перший урок, а в середу шостий. Я завжди прогноую, що в понеділок зранку учням треба більше часу на розкачування, а в середу, що діти вже досить втомлені. Якщо розклад такий, то необхідно передбачати, чого можна очікувати, з якою продуктивністю пройде урок.

Людочко, повірте, що з часом ви зрозумієте і навчитесь враховувати всі особливості навчального процесу в школі. Головне, бажання прагнути найкращих результатів.

✓ *Визначте, про який генеральний чинник управління ефективністю навчання йде мова в даній ситуації.*

✓ *Проаналізуйте, про які причини цього генерального чинника йдеться у ситуації і як вони впливають на ефективність навчальної діяльності.*

Література

1. Подласый И. П. Педагогика: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений. — М.: Просвещение: ВЛАДОС, 1996. — С. 240–264.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 809.

3. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артющина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 313.

7.9. Родина Михайлика Вітенка змінила місце проживання, переїхавши з одного району великого міста до іншого. Хлопчикowi довелося змінити школу, однак він досить легко пережив зміну. У новій школі він швидко завів нових друзів, пристосувався до нових вимог.

Через деякий час батьки хлопчика відмітили, що Михайлик змінив свої навчальні інтереси. Якщо у попередній школі його улюбленими предметами були історія та зарубіжна література, то у цій школі він почав проявляти неабиякий інтерес до математики та географії. Батьки завжди вважали, що їхній син має кращі здібності до гуманітарних предметів, тому така зміна їх здивувала і певною мірою занепокоїла.

✓ *Визначте, про вплив якого генерального чинника управління навчанням іде мова у поданій ситуації.*

✓ *Поясніть, які причини цього генерального чинника діють у даній ситуації та як вони впливають на ефективність навчальної діяльності.*

Література

1. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артющина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 809.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артющина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 313.

7.10. У спеціалізованій школі з поглибленим вивченням іноземних мов у кожному класі створено по три підгрупи учнів з вивчення англійської мови. На чолі кожної підгрупи свій учитель.

Викладач Алла Адольфівна після уроку з вивчення нових слів наступні уроки проводить так, що домінантними є діалогічні методи навчання. Учні розігрують різні ситуації, одні учні ставлять запитання своїм однокласникам, інші на них відповідають.

Викладач Наталя Федорівна більш схильна посилювати роботу учнів, використовуючи додатковий посібник «Work-book». Ді-

ти письмово виконують вправи на доповнення, пошук правильних відповідей тощо.

Викладач Олександр Петрович віддає перевагу використанню інформаційних технологій з використанням «SMART-дошки». Його учні часто дивляться фільми англійською мовою, пишуть одне одному листи на e-mail, проходять тестування із застосуванням комп'ютера.

✓ *Укажіть, про який генеральний чинник управління ефективністю навчання йде мова у поданій ситуації.*

✓ *Проаналізуйте, які причини цього генерального чинника та як вони впливають на ефективність навчальної діяльності.*

Література

1. Подласый И. П. Педагогика: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений. — М.: Просвещение: ВЛАДОС, 1996. — С. 240–264.

2. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — С. 809.

3. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 313.

ЗМІСТ

Передмова	3
Тема 1. Вступ до психології діяльності та навчального менеджменту	5
Тема 2. Планування навчання	18
Тема 3. Мотивація навчання	35
Тема 4. Організація навчання	72
Тема 5. Контроль навчання	94
Тема 6. Управління навчанням учнів різних освітньо-вікових періодів	113
Тема 7. Комунікації, керівництво і прийняття рішень у навчальній діяльності. Психологічні основи розв'язання педагогічних ситуацій.	138

Навчальне видання

РАДЧЕНКО Марина Ігорівна
КОЛЕСНІЧЕНКО Ліна Аліківна
БОРИСЕНКО Лариса Леонідівна
ЗАВІРЮХА Валентина Василівна
КОРВАТ Лариса Володимирівна
МАТВІЄНКО Юлія Олексіївна
МУЗИЧКО Людмила Володимирівна
РОМАНОВА Ганна Миколаївна
СГАДОВА Валентина Василівна

ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАВЧАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Збірник міні-кейсів

Редактор *Л. Тютюнник*
Художник обкладинки *Т. Зябліцева*
Коректор *Є. Піщаль*
Верстка *М. Кручко*

Підп. до друку 04.10.10. Формат 60×84/16. Папір офсет. № 1.
Гарнітура Тип Таймс. Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 8,72.
Обл.-вид. арк. 10,05. Наклад 1595 пр. Зам. 09-3723.

Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, № 235 від 07.11.2000)

Тел./факс (044) 537-61-41; тел. (044) 537-61-44
E-mail: publish@kneu.kiev.ua